

ДО
ДО СОНЦЯ
ДО ВОЛІ

ГАЛЯ

ЛАГОДИНСЬКА

Halya Lahodynska

TOWARD THE SUN

NOVEL

Mykola Denysiuk Publishing Co.
Chicago 1960

Галя Лагодинська

ДО СОНЦЯ - ДО ВОЛІ

МАНДРІВКА ЮНОСТИ

diasporiana.org.ua

Видавництво

Миколи

Денисюка

Чикаго

1960

Всі права застережені

**Літературна й мовна редакція:
Анатоль Калиновський та Іван Боднарук**

**Мистецьке оформлення
Оксани Мошинської**

Тираж 2.000 прим.

Library of Congress Catalog Card Number: 61-8819

Copyright, 1961

Mykola Denysiuk Publishing Company, Chicago, Ill.

PRINTED IN THE U. S. A.

Галя Лагодинська

I

Оксана вийшла з церкви і стала на доріжці, що вела в село. Було ще рано. Повітря, насичене запахом зрошених, пільних квітів, бальзамом наливало груди. Із полонини повівав свіжий вітерець, за доріжкою журчала срібновода Перемиска. Весело співали пташки, на полонині вигукували та вигравали на сопілці малі пастушки, а над усім світило золоте, життєдайне сонце.

Оксана всміхнулась: ах, яке розкішне життя! Приплющила повіки та, вдихаючи глибоко запашне повітря, на хвилинку задумалась.

„Го-оп, го-оп!” — понеслось з полонини. Оксана збудилася з задуми та повернула голову в той бік, звідки долітав дзвінкий голос. Її лице прояснилося, а очі радісно засяяли: це Роман повертається зі своєї щоденної ранішньої прогулянки.

Прямо з гори збігав молодий хлопець, залишаючи за собою вузьку стежинку у високій траві. Вітер розвіяв буйне вслосся, обличчя засмалене сонцем, — було саме життя і здоров'я. З розгону перескочив малий рівчак, і вже, задиханий, стояв біля Оксани.

— Доброго дня! Як спала? Була в церкві? Полонило тебе ніжне мистецтво Турчинюка? Все ще не можеш налюбуватися його тонким смаком? А я люблюся природою, вона мене ще більше чарує.

Оксана дивилася на нього мовчки і тихо всміхалась. Не знала, на що відповідати:

— Сьогодні не любувалась я різьбою. Сьогодні — тільки молилась...

— Я теж молився. Молюся в лісі, на полонині, молюся до краси, яку бачу і яку відчуваю. Молюся до тебе...

Він ніжно стиснув її долоню у своїх руках і темними, палкими очима заглянув глибоко в ясну блакить її очей.

— Ти поганин... — промовила тихо з легким докором.

— Коли б ти бачила, які чудові гори сьогодні! Так і манять до себе... Я обійшов уже всю ближчу околицю, тепер хотілося б піти кудись далеко — далеко...

— Підемо. Будь терпеливий. Досі не було певної погоди. І мій татко ще не цілком добре почував себе. Сьогодні договоримося з Марусею й Олегом, вони мають уже якийсь плян...

— Маю вже цілий альбом світлин з Луга і околиці. Половина з них — це деталі нутра цієї церкви — мистецтво Турчинюка.

Вони пішли помалу дорогою, вздовж ріки, в напрямі великої загати, рештків колишнього мли-

на. де з шумом і гуком спливали в долину запінені води, творячи гарний водоспад і глибоке, зеленого кольору плесо.

Доходячи до водоспаду, чули вже здалеку веселий сміх і плюскіт води, а опісля побачили на березі молодого хлопця, бронзово засмаленого сонцем. Під водоспадом плавала дівчина в ярко-червоному купальному костюмі. Вони про щось голосно розмовляли, стараючись заглушити шум води.

— А хто ж би... Олег і Маруся! І, як звичайно, сваряться! А одне без одного жити не можуть!

Маруся вибігла на берег і, обтрушуючи з тіла воду, замахала руками до прибулих:

— Добре, що прийшли! Олег, як звичайно, неможливий! Уже хотів мене тут утопити... Ледве вирвалася з його ведмежих лап! Але, що я таки краще плаваю, не перебивай — то й не далася!

Роман і Оксана, тримаючись за руки, дивились із захопленням на прегарну пару двох молодих людей, що стояли перед ними. Рівні ростом, він — тип ясноволосого германського Зігфріда, вона — кароокої, здорової української дівчини.

Стояли, мов дві статуї, вилиті з бронзи, і всімалися до сонця.

Роман перевів погляд з Марусі на Оксану. Ця — побіч Марусі — була, наче ніжна квітка в тіні високої тополі. З її очей промовляла ніжність і рівночасно якась дивна сила. Він не міг відірватись від її очей.

— Коли йдемо в мандри? — запитав Олег, витираючись рушником. — Погода, мабуть, усталилася, ми не повинні довго відкладати.

— Чи беремо ще декого до товариства, чи йдемо вчотирьох? — спитав Ромко.

— Не треба нам нікого більше. Краще — мале товариство, а добре зігране.

Маруся вдягнула суконку і, взявши Оксану під руку, пустилася в напрямі дороги, переступаючи зручно з каменя на камінь.

— Як почувається твій тато? Краще вже? Думаю, можеш його безпечно лишити під опікою тітки і йти з нами в мандри.

— В суботу можемо вирушити — втрутився до розмови Олег, що йшов з Романом два кроки позаду. — Можна б ще взяти Славка, він добрий турист і прегарний товариш. По полудні хочу піти на пошту в Д., то при нагоді вступлю до нього й договоримося.

— Славка нема дома — зауважила Оксана. — Я зустріла вчора його маму — Оксана відвернула голову й пильно глянула на Олега.

— Хто це той Славко? — поцікавився Роман.

— Мій найкращий товариш з університету. Славко Свистун. Живе тепер у своїх батьків, у Д.

Завернули наліво, на кладку через річку. Оксана пустила Романа неперед, а сама лишилася з Олегом позаду та почала півголосом:

— Пані Свистунова дуже зажурена. За Слав-

ком питала поліція під час його відсутности в хаті.

— Коли це було?

— Вчора ранком... А якраз передучора вибрався він з наплечником з дому. Як завжди... Не сказав, коли повернеться...

— Може, вже хтось попередив його, і він пішов на Чехословаччину. Це було б добре. Я за нього не боюся... Він хитріший за них усіх. Дивно тільки, що не договорився наперед із тобою.

— Так. Це виглядало б, що він, не прочуваючи нічого, пішов собі тільки трохи полазити по горах. Ти знаєш, який він. Встане одного ранку, спакує наплечник і тільки його й видно. Пані Свистун теж думає, що він пішов тільки на прогулянку.

Олег зморщив чоло і стис уста:

— Якщо він не прочуває нічого, то він у великій небезпеці. Коли б знаття, куди він пішов...

Тим часом Роман з Марусею сперечалися, куди помандрують у суботу. Роман хотів пізнати цілу Чорногору з її найвищими верхами і пропонував „альпейську” партію. Він не знав ще добре наших гір. Виріс на Поділлі, на студіях перебував у Відні й часто на вакації навіть не приїздив додому, працював, щоб заробити на дальшу науку. Батьки не мали змоги забезпечити йому прожиток на студії закордоном. Вибрав собі медицину, а вона коштувала багато. Знав добре Альпи і любив форсовні партії.

— Ми мусимо брати до уваги, що Оксана трохи перевтомлена і тяжкі партії тепер не для неї. Недуга батька коштувала їй багато сил і багато нервів. Думаю, не визначуймо заздалегідь якогось маршруту. Починаймо „з долів”. Ти й так хотів пізнати Космач, Косів, Жаб’є, а потім уже побачимо. Якщо буде погода й буде сила, підемо й верхами.

Почувши ім’я Оксани, Роман відразу погодився на все. Мандрувати з нею тиждень-два, відчувати її близькість, чути її голос, дивитися в її таємничі очі...

Пізнав її рік тому, в домі батьків Олега, коли перебував короткий час у Львові. Бачив кілька разів, завжди в більшому товаристві. Тільки один раз були самі. Плавали човном на ставу, в Янові. Тоді він насмілився поцілувати її золоті кучері й досі не може забути напівпереляканого погляду її великих очей та рум’янця, що пурпуром залляв її білі щоки.

З Відня написав їй листа, в якому не старався сховати своє палке захоплення нею. На цього листа Оксана не відписала нічого. Роман не мав спокою. Цілими тижнями пропускав ранішні виклади в університеті, чекав на... листоношу. Але відповіді не було.

— Вона мене не хоче знати, вона, напевне, має другого, а я... дурний, дурний, світу за нею не бачу...

Переміг себе і в листі до Олега спитав про Оксану: що робить вона, чи, може, вийшла заміж? Олег відписав, що Оксана має клопоти дома, бо батько хворіє. Поза тим — вчиться, грає. В спільних розмовах не раз згадують Романа і його коротке перебування у Львові.

Тоді Роман написав удруге. Написав спокійно, по — приятельськи, нав'язуючи до їх останньої розмови у Львові, з якої пізнав Оксану, як ідейну, непримиренну націоналістку. Оксана відповіла довгим, гарним листом. Крізь легкий сум пробивалася велика віра в майбутнє. Писала про все. А про себе згадала тільки при кінці листа двома-трьома реченнями. З того часу переписувалися частіше. Роман силкувався писати стримано, щоб не сполошити ніжної пташини. Листи Оксани ставали щораз ясніші й тепліші. Коли Роман згадав, що задумує перебути найближчі ферії в наших горах, в листах Оксани, між рядками, можна було вичитати радість.

І ось, не більше як тиждень тому, зустрілися вони тут, у підгірському селі Луг. Від учора говорили собі „ти”, мусіли запити „брудершафт” на домагання Олега й Марусі. Роман разом з Олегом перебували в стрійка Олега, лісничого, де жила літом також і його наречена Маруся з батьками. Оксана з батьком і тіткою жили в просторій селянській хаті, під лісом, а вечорами заходила вона на лісничівку, пограти на старому фортепіяні.

II

На ганку стояв професор Вишнівський і помагав Оксані почепити наплечника. Тета Оля, що принципово противилася прогулянкам у гори, дивилася стурбовано на Оксану та давала їй останні поради:

— А пам'ятай, наніч тепло вдягайся. Фляне-леву блюзку маєш? Марусю, віддаємо її під вашу опіку. Пильуйте її добре.

— Не журіться, пані добродійко, ми всі будемо дбати про неї, нашу наймолодшу. Побачите, яка рум'яна повернеться до вас за два тижні — і Олег витягнув в Оксани з-під ремінців звинене в рольку укривало та почепив його поверх свого наплечника.

Оксана злегка насупила брови, зате тета Оля обдарувала Олега вдячним поглядом.

— Два тижні! Бійтесь Бога! А як буде дощ, буря? Здорове повітря маєте й тут. Є ліс, ріка... І за чим то так лазити?

— Враження, пані добродійко, емоції, пригоди, рух, життя...

— Ой, та молодь! — І тета Оля глянула безрадно на брата, наче ждала, щоб він її підтримав. Але професор тільки всміхнувся добряче:

— Не турбуйся, Олю. Оксані не перший раз ходити... Досить насиділася в місті, коло мене. А погода... Як думаєте, Семене, видержить довго гарне верем'я?

Дід Семен, що сидів під хатою та смоктав люльку, почухав потилицю, витягнув люльку з беззубого рота і заклопотано цмокнув губами:

— Та то, знаєте, паноньку, як воно в нас... Нинька верем'я — хоч сіно коси, а завтра — як Біг дасть...

Тета Оля кинула тріумфуючий погляд чомусь якраз на Романа, а цей, зі страху, щоб ще мандрівки не відкликали, або не відклали на пізніше, вирішив покінчити це, і так уже довге, прощання. Його брала нетерплячка. Всю ніч перевертався з боку на бік і не міг діждатися ранку.

— Ну, кому в дорогу — тому час. Цілуємо ручки і до побачення!

Дід Семен пішов відкрити ворота, щоб туристи з наплечниками не мусіли користуватися перепазом, та замикаючи їх, благословив на дорогу:

— Хай Пан Біг щасливо провадить тай вертайте здорові і дужі...

І пішли доріжкою, понад Перемиску, попід залізничний міст, перетяли шлях і спинились над Прутом. Ріка була тут широка, вода сріблилася в

ранішніх променях сонця й манила до себе. По другому боці Прута густо зеленіла гора Малева.

Олег глянув на ручний годинник. — Година восьма, вода буде ще дуже холодна. Краще, не затримуймося тепер. Перед нами ось яка стрімка гора. Вийдемо на верх, поки ще сонце не надто припікає.

— Так ідемо сьогодні — через Малеву й Яворову — до Микуличина? — спитала Оксана. — Це не багато...

— Так. Зате будемо мати в Микуличині доволі часу на купання й треба буде підшукати якийсь нічліг.

Перейшли гусаком вузьку кладочку, що гойдалася за кожним порухом, а далі доріжкою, поміж городами, кілька перелазів, і ось перед ними Малева. Від лісу потягло вологістю. Перед ними стіна старезних смерек, що попускали віття вниз, начеб берегли вступ до таємничої святині природи.

— Маємо доброї півтори години дороги на верх — на полонину. Підйом дуже стрімкий. Не спішіть і глибоко дихайте. — Олег схилив голову і, підносячи віття дерев, перший увійшов в ліс.

Ліс був тут рідкий, смереки старезні, височенні, тут і там росли й ялиці. Всюди лежали дерева-великани, вирвані буревієм з коренем, росли малі кущики папороті, червоніли великі мухомори. В лісі було холодно й тихо.

Оксана з Романом ішли позаду. Він ткося по-

глядав на її правильний профіль, а вона, відчуваючи його погляд на собі, мовчала.

— Про що думаєш?

— Ні про що. Розпливаюся в природі...

— Бачиш, ти також поганка — всміхнувся Роман.

Олег і Маруся, що йшли попереду, часто відбігали від стежки, нахилилися й радісно скрикували.

— Покажи, скільки ти вже маєш?

— Шість, і самі великі.

— Ну, знаєш, я знайшла тільки три.

— Чим вони там так тішаться, наші проводи-рі? — спитав Роман.

— Ах, вони мають щастя до грибів! Де Олег стане, там і гриб із землі виростає. А Маруся амбітна й хоче йому дорівняти.

— А ти щастя до грибів не маєш? Ні, ти такого щастя не шукаєш. В чому твоє щастя, де ти його шукаєш? Скажи мені, Оксанко! — Його голос став м'який, а очі ніжно пестили її тендітну постать.

— Мімоза. Ніжна квітка, що стулює свої пелюстки, замикається перед цікавими поглядами... — подумав Роман.

— Щастя... На це важко так відразу відповісти. Воно таке багатогранне... Але перш за все, щастя це — чин, це боротьба, це перемога.

Оксана затрималася, обіперлася плечима на пеня смереки і гляділа прямо Романові в очі.

Роман дивився на неї з подивом. Десь ділася

ніжність мімози, дитяча несміливість, перед ним стояла дівчина-воїн. Її постать виструнчилась, глибокі сині очі гляділи твердо й рішуче. І це не була поза. З цілої постаті і з лица били безстрашність і відвага.

— А в чому твоє щастя, Романе? Де шукаєш його ти?

Роман підійшов до дівчини так близько, що вона почула тепло його віддиху. Оксана спустила очі вниз, а щоки покрилися легким рум'янцем. Не мала відвороту — позаду неї грубезний пень смереки.

— Мое щастя безмірно багатогранне. Воно являється мені в постаті... Кляри Шуман, іншим разом — в постаті Гретхен, а сьогодні явилася мені несподівано... Жанна д'Арк. Лиш закувати в панцер, на золоті кучері — шолом і пішли б усі за нею в бій...

Стояв і палив її своїм поглядом. Але вона мовчала. Безрадно відступила вбік і тоді дістала відвагу та почала говорити:

— І це вже все? Гретхен, Жанна д'Арк... І справді, нічого більше?

— Так. І все те, що символізують ці постаті. Коли ти грала вчора „Гретхен при веретені”, я вперше заглянув глибше в твою душу... І я подумав: Коли б ти не була споріднена духово з Гретхен, ти не могла б так глибоко відчутти й так досконало віддати цього твору. Ця туга за щастям, ця ангельська ніжність і zarazом ця пристрась!

„Го-о-п, го-о-п, а де ви?” — донеслось здалека.

— Ах, вони вже на верху, на полонині. Ходімо скоріше! — І Оксана, рада, що може перебити його мову, яка її бентежила, пустилася скорою ходою в напрямі, звідки долітав голос.

— Я всю ніч снів про тебе, як про Гретхен, і питав: за чим вона тужить, якого щастя шукає? Тому не дивуйся, що коли сьогодні відповіла мені Жанна д'Арк, я був немало заскочений. Щоби повірити в цілковиту щирість твоєї відповіді, мусів би я почути в твоєму виконанні... гм... польонез Ас-дур Шопена, або його революційний етюд... Ти заграєш мені їх дома?

— Заграю. І одне, і друге. До польонезу мушу набрати ще... більше фізичної витривалости. Думаю, що ця мандрівка дасть мені її.

І вони пішли далі. Ставало гаряче, але верх був уже недалеко. Згори, де кінчався рідкий ліс, проглядало сине небо.

Коли вийшли на полонину, трава та квіти, високі до пояса, були ще мокрі від роси, але тільки скраю, там, де ліс кидав ще свою тінь. Тут не було стежки, і треба було йти травою прямо вгору.

— Ціле море роменів, твоїх квітів, Романе...

— Вони мають тільки моє ім'я, але моя квітка — інша. Вона найгарніша, найбільш запашна з усіх квітів на цілому світі... — Роман узяв Оксану за руку і вони пішли туди, звідки чути було голос Олега й Марусі. Йшли помалу, хотіли продовжити хвилини самоти.

**
*

На верху полонини, у високій траві лежали Олег і Маруся, а біля них двома рядами — один довший, другий коротший — гриби. Маруся вибирала з них по одному, ті, що були найкращі, підносила до носа і голосно втягала їх запах.

— Ти моїх мені не рухай, бо геть помішаєш. — І Олег прикрив рукою свій рядок.

— Бач, який заздрісний, який захланний! Так пам'ятай: свої гриби будеш ти варити, а я тільки свої.

— Ну, я напевне краще вийду на цьому, бо моїх грибів двічі більше — засміявся Олег.

— Де згода в семействі... — заспівав Роман, кидаючись біля них на траву. — Починаю вірити: чим більша любов, тим частіші суперечки.

Маруся підвела голову і глянула з викликом на Романа:

— А ти ще не... сварився? — і, зірвавши квітку, кинула Романові в лице.

Роман лежав і дивився вгору.

— Ні, у мене ще не дійшло до того, — сказав, зідхаючи. — Гляньте вгору. Ось орел кружляє над нами. Наче завис, майже не рухається...

Згори, від стовпа, на якому туристи різьбили свої імена, надійшла Оксана. Сіла біля Олега й почала тихо:

— Я шукала сліду Славка. Він за кожним разом

лишає тут, на стовпі, тризуба й дату. Тризуба знайшла, порізаного і zdeформованого, але дата — минулорічна. Цим разом його тут не було.

— В Косові та Жаб'ю розпитаємо про нього. Може заходив до когось по дорозі. Я бачу, ти турбуєшся ним? Залиши це. Ти, пам'ятаєш, обіцяла мені, що не будеш тепер про ці справи думати. Час вакацій мусиш використати для відпочинку і здоров'я. А втім, думаю, що є ще щось, що наказує тобі зараз жити теперішністю. — І Олег глянув убік, де оподалік стояв Роман з фотоапаратом, а коло нього Маруся:

— Бачиш, це наша полонинка в Лузі, а там лісничівка. Бачиш? Вона схована в цій групі дерев. А Делятин маємо, як на долоні. Прут, наче срібний вуж, вилискує. А на правому його березі — розлоге село — Заріче. Гарне, багате село. Там жінки — „цокотухи”, славні на цілу околицю. Посваряться між собою, понапрозивають себе і правуються по судах за „гонор”. Мій батько працював кілька літ у адвоката, в Делятині. Як почне оповідати анекдоти про „зарічанок”.

— Що ти там так цокотиш, цокотухо? — і Олег узяв Марусю під руку. — Шкода, що тих зарічанок не буде видно на твоїх світлинах, Романе. А гарні жінки, кажу тобі. Високі, поставні...

Роман слухав і мовчки фотографував.

— А фільми щади. Не знаю, чи будемо мати подорозі нагоду їх купити.

Перейшли на другий бік, звідки був вид на Дору і Яремче і чудову панораму гір над ними.

— Ця гора на найближчому пляні — Маковиця. Далі Явірник і Синячка. Це — славний Хомяк. Гарна гора, але вже надто засмічена туристами. За ним Синяк, далі — Довбушанка. Прегарна гора. Дика і має своєрідний чар. А там видно, мабуть, вершок Сивулі.

На дальшому пляні синіло пасмо Чорногори.

— Якщо не помиляюся, то цей верх у мряці — Говерля — сказав Роман, перекручуючи фільм.

— Так, а з білою латкою снігу — це Петрос, уже по чеському боці — додав Олег.

Збігли стежкою в долину. Ліворуч дорога до Заріча, праворуч — на Яворову. Пішли направо, лісною доріжкою, старим, темним, вогким лісом.

— А тепер нап'ємося нектару з Козакової Криниці. До тої води маю якийсь особливий „сентимент”. Може, тому, що пригадуються мені тут мої дитячі літа, коли ми ходили сюди ще всі троє. Потім була я тут уже тільки з татом...

— Так, ця вода не уступає тій з-під Хом'яка. Така сама ледяна і смачна. А чому це має бути „Козакова” Криниця, ніхто не може сказати.

Ліворуч, трохи пониже доріжки — дзюркальце. Дві-три збутвілі, вогкі та покриті зеленим мохом колоди дерев, зрубаних кілька десятків літ тому, запрошують, щоб на них відпочити.

Маруся взялася готувати обід. Доріжкою час від часу переходили жінки й діти, в коробках із кори несли з Яворової малини, щоб продати їх у містечку.

Тяжко було розставатися з Козаковою Криницею. Понабирали води у пляшки „на запас” і пішли стрімкою стежкою, спершу ще лісом, а потім знову полониною, на верх Яворової. З верха Яворової видно вже іншу панораму. Делятин зник, закритий верхом Малєви, зате Дору видно тепер, як на долоні. Ліворуч, в долині села: Ослави Білі і Ослави Чорні. Зелені, лагідні узбіччя горбів...

— Що за прегарні лещетарські терени! — крикнув Роман. — Шкода, що не зможу бути тут зимою. Але за те колись... збудуємо собі тут маленьку зимівлю й будемо взимку приїздити з лещетами... Правда... Оксано?

Вона тільки посміхнулась.

— Пожди ще, зачекай! Ти ще не одне і не десять місць побачиш, куди хотів би з кимсь на довше приїхати — засміявся Олег. — Це щойно початок, це ще не гори, тільки їх „предтечі”.

— А що? Гарніше тут, ніж у твоїх диких Альпах? — спитала Маруся.

— Чи гарніше, не знаю. Але любіше й рідніше...

Збігли з верха стрімко вділ і пішли далі вузьким хребтом гори.

Їм назустріч — двоє гуцулів. Здіймають кри-
сані:

— Слава Йісу!

— Слава на віки Богу! А скажіть будь ласка, де
тут найкоротша дорога в Микуличин?

— В Микуличин? Найкоротша дорога пото-
ком Кисний, як вам дуже спішно. Йдіть просто, в
долину, а там уже й потік... — І пішли далі.

Роман зупинився і глядів їм у слід. Ішли трохи
пригорблені, згинаючи надто ноги в колінах, коли-
ваючим ходом, так, що здавалося, наче б земля
подавалась під їхніми кроками.

— Верховинці — це окрема порода людей, все
одно, німці вони, чи українці. Здається, вони невід-
дільна частина мертвої, гірської природи. Гори, ліс,
потоки і ці люди — це щось суцільне...

Ідуть ще якийсь час старим, темним, вогким
лісом і виходять на дуже стрімко спадаючу, не-
приємно каменисту доріжку, що виглядає, наче ви-
сохле русло буйного гірського потоку. Наплечни-
ки тягнуть униз, ноги ступають непевно.

— Краще було не питати коротшої дороги —
скривилася Маруся, поправляючи ремінці наплеч-
ника. — Треба буде плечі наніч вазеліною помас-
тити.

— Маєш туристку! — засміявся Олег. — Я ж
говорив тобі, що половина цього всього, що несеш
у наплечнику — непотрібний балаяст.

— Пожди, ще будеш просити в мене того, що в наплечнику.

— А тобі, Оксанко, не тяжко нести? — І Роман, підійшовши ззаду, зважив на руці її наплечник.

— Оксана — це не Маруся. Хай їй тяжко, але буде нести й навіть не скривиться.

Ось і потік, а рівночасно з ним біжить доріжка. І знову вода манить до себе, а малі плеса, чисті, наче сльоза, та гарні водоспадики аж запрошують до купання. Дівчата зупинилися над потоком, але Олег не дав їм довше затримуватись.

— Дівчатонька, Прут недалеко. Не можемо ризикувати тим, що лишимося спати під голим небом. Не знаю, чи всі вже такі загартовані, що їм це вийшло б на здоров'я.

Ще один стрімкий хід униз і перед їхніми очима панорама ширококорозкиненого Микуличина, а над ним темна гора Свинянка.

Стежками поміж городи дістаються на шлях, а звідтам ще кусничок дороги і вони вже над Прутом.

— Аж тепер поплаваємо собі! Мусимо знайти якесь глибше місце. Глядіть, ось там, мабуть, гарне плесо. Вода спокійна, зелена... — і Роман скинув з плечей наплечник.

Над водою сиділа стара гуцулка з двома гуцулятами.

— Купатиси хочете? Але смотріть, вода тут глибо-о-ока. Тому дві неділі пропав тут один хлопець. Із тих, що в шаласах, там під лісом. Ая, на

вакації сюди приїхали. Скочив згори і вже більше не вплив... Ая...

Маруся і Оксана вже роздягнені, на пісочку. Маруся натирає тіло дрібненьким пісочком:

— Спробуйте, панство, прегарний винахід! Знаменито впливає на м'язи!

Хлопці переплили плесо вздовж і впоперек, „згрунтували” його, давши нурка.

— Правда, вода глибока, буде на два метри з половиною, але спокійна, виру немає. Втопитися тут тяжко...

— Або не вмів плавати, бідачисько, або корч зловив ногу. Дівчата, можете безпечно до нас, місця тут доволі.

— Вода тепленька! Не хочеться вірити, що це Прут! Наша Перемиска холодніша. А ти, Оксанко, довго у воді не сиди, мабуть, ще не цілком позбулася простуди. Відповідаємо за тебе перед татком.

— Ну, і перед тетою. Перш за все перед тетою! Я ж дав їй обіцянку, що доставимо тебе цілу й здорову.

— Я сама відповідаю за себе. Не робіть із мене якогось „хухра”. — І Оксана пустилася кравлем уздовж плеса.

Роман стояв на березі і подивляв її справність. Не думав, що вона така витренована. Легким рухом перекидалася з боку в бік, витягнена, наче струна, ногами майже не рухала.

— Шкода, що нема куди розігнатися. Це єдиний „мінус” гірських рік. — І Оксана вже на березі, в своєму блакитному костюмі, робить легку руханку.

**
*

Сонце спускалося чимраз нижче. Половина Микуличина темніла вже в тіні Свинянки, а від лісу починало потягати холодком.

— Ну, німфи, тільки не задовго, на сьогодні досить! — І Олег почав одягатися.

— Гей, ти червона німфо! Виходь із води... А то ненаситне сотворіння...

Маруся слухняно вийшла з води, але не втерпіла, щоб не пожалітися:

— Бачите, так і завсіди... Тільки командує...

Та Олег підійшов до неї й ніжно обняв за шию. І вже зникла хмара з лица Марусі, а очі засяли сонцем, коли її темна голівка спочила на хвилину на його рамені.

— І чи ж я не маю рації, коли кажу: чим більше сваряться, тимбільше любляться. Чи навпаки? — І Роман заздрим оком поглядав на пару перед ним.

— М'яка, наче віск, — думав, — а здавалося б з першого погляду, що вона тут командиром. Оксана з іншої глини. Вона не дасть собою командувати. Ну, хай би тільки спробував хто!

Його погляд стрівуся з очима Оксани, і вона,

наче відгадуючи його думки, самовпевнено всміхнулася.

— Куди йдемо питати за нічлігом? Маєте тут знайомих? — І Роман подав Оксані наплечник.

— Знайомі є, але живуть далеко від осередку і від станції вузькоторової залізнички, що повезе нас завтра в Полянцю Чемерівську. Це був би задалекий скок на бік. Пробуймо зайти до Оселі СС Службниць. В них місця доволі. Кімнати будуть усі заняті, але ми їй не претендуємо на такий панський нічліг. Минулого року ночував я там разом із товаришем на сні, в якихось офіцинах.

Товариство пустилося жваво асфальтовим шляхом у напрямі пансіону.

— Панство, тримайте „фасон”. Ось надходять туристи. — І Маруся, а за нею й Оксана випростовуються і роблять бадьюру міну.

А ось і пансіон. Увійшли на просторе подвір'я і тут побачили цілий комплекс будинків. Зайшли до просторої порожньої їдальні, була якраз перерва між підвечірком і вечерею. Олег пішов шукати сестру настоятельку, бо сестра, що прибирала в їдальні, не могла дати їм ніяких інформацій.

В пансіоні місця не було. Сестра настоятелька погодилася відступити їм на ніч порожню кімнату в офіцинах, куди можна б принести трохи сіна.

Пішли подивитися. Тісно, несвобідно. Треба переходити через кімнату, де мешкають робітники, що тут працюють, а другого виходу на двір

немає. Подякували та пішли на дальші розшуки. Просили ще квасного молока, але й цього не було, все вийшло на підвечірок.

— Одним словом, не маємо тут щастя. Але Микуличин великий.

Розглянули ще зверху оселю СС Службениць: три великі поверхові будинки, з яких два сполучені між собою коридором на висоті першого поверха.

Кілька кроків даліше — малий жидівський ресторан. Є квасне молоко, є і нічліг. Довідуються, що залізничка до Поляниці Чемерівської в неділі не їздить, а завтра якраз неділя.

— Ще краще! Підемо пішки аж до Космача. Дорога дуже гарна, а Роман буде мати нагоду замовити ще кілька „зимових хуторів” на „колись”... Для себе і ще для когось!

Пішли оглянути нічліг. Велика кімната з „нижею”. В обох приміщеннях по одному широкому ліжкові.

— Знаменито! А тепер наша „мамуся” підсмажить нам грибків на вечерю... Не будемо ж носитись з ними аж до Космача. А „доньця” дуже змучена? Нічого, маємо досить часу виспатися. Не мусимо вставати о 4-ій рано, щоби трапити на залізничку.

— Вже й мамуся є і донця. А хто ж тато?

— А ось і тато... Ваш „проводатор” — і Олег ударив себе кулаком у груди.

— А що я буду? Я ж не від мачухи!

— Ти? Ти покищо приятель дому, а чим будеш колись, покаже майбутнє...

Поки смажилися грибки, Оксана з господинею лаштували постіль, а Олег з Романом чистили всім черевики та витягали з наплечників дрібниці, що могли вночі придатися.

— Тут порошок проти бліх, може придатися, а тут вазелін і крем для наших німф...

Та ось і грибки вже на столі, а до них м'ята бараболя. Ніхто не може нарікати на брак апетиту.

— Наша „цьотуня”, певне, бідкається, що ми десь голодні лягаємо спати під оборогом. Коли б вона знала, які ми пани тепер. Що пани — царі... — і Олег вдоволеним поглядом обкинув свою малу громадку.

Коли вкінці „тато” з „приятелем дому” йшли спати до „алькіра”, Олег просив, щоб „німфи” дозволили наніч відслонити до половини „курти-ну”, що ділила їх, бо в них замало повітря і немає вікон.

— Добре, тільки не галасуйте, бо ми вже спимо. І... чуйно спить, бо в нас вікна відкриті... — додала ще Маруся.

— Що ж ти на це, Романе? Що за вимоги і що за логіка: не галасуйте й чуйно спить... — Я, як засну, то можуть мене винести з хати, і я не пробуджуся.

III

Чудовий липневий, недільний ранок. На небі ні одної хмаринки, повітря чисте, мов кришталь. Десь тільки бджілки бринять і пахнуть липи.

— Вступимо ще до церкви, хоч не знаю, чи застанемо тепер богослуження. Може ще зарано. Німфи, розуміється, вдягають спіднички, на штанята є час, аж будемо в „терені”.

— Ще напів спить, а вже командує...

— Ну, що ж, хто командиром уродився, той командиром і загине.

— А, може б, Ви так мінялися ролями? Одного дня командує Олег, другого Роман? Що ти на це, Романе?

— Я? На жаль, не знаю терену й не можу провадити.

— Але „командувати” можеш. Це зі спідничками і зі штанятами не має нічого спільного з тереном...

— Добре, я не маю нічого проти того, щоб Роман обняв команду на сьогодні, розуміється, в справах внутрішньо-організаційних. Але якщо покажеться надто м'яким, тоді я...

— Ні, ні, ніяке „тоді”! Оксано забери голос! Хочеш, щоб Роман сьогодні командував?

— Так, так...

— Фі-і — свиснув Олег — це ж революція!

— А ти що гадав? — і Маруся підскочила до Олега, вирвала йому з рук сукатий костур та подала Романові. — Ось булава, на сьогодні в твоїх руках.

— А не згуби, бо придасться вона тобі напевне! Пригадуєш вислів Ніцше про жінок? О, він був мудрець!

Оксана не видержала і вибухнула сміхом:

— Гарно починається неділя! Бачу, що сьогодні буде веселий день.

— Напевне, буде веселий, бо Роман командиром. Але заповідаю згори: як тільки завважу найменші прояви анархії...

— Пропало, пропало, — закричали дівчата. — Гурра, хай живе наш новий король! Король Роман! — і зникли за куртиною, а за хвилину вийшли звідти в спідничках і в хусточках на голові, з найневиннішими в світі мінами.

Олег мовчки оглянув їх від ніг до голови. Поплескав Романа по рамені і сказав сумним голосом:

— Співчуваю тобі на сьогодні...

— Чому? Я дуже добре почуваю себе в новій ролі.

В церкві якраз відправляється тиха Служба Божа. При вході до церкви Маруся висунула Ро-

мана наперід. Сама вона з Оксаною ступала за ним, а Олег ішов позаду. Але за порогом споважніла відразу. Клякнули обидві з Оксаною перед образом Матері Божої і довго, зосереджено молились.

**
*

Зрівнявшись з шляхом залізнички, пішли доріжкою, рівнобіжно з ним. Сонце вже зранку сильно припікало. Напроти них ішли гуцули з гір до Микуличина, до церкви. Всі святочно прибрані і в святочному настрої. Деякі з них несли до міста суніці або черешні. Роман, як новий командир, уважав за відповідне заманіфестувати свою владу джентельменським жестом: купив дві коробки суніць і вручив їх дівчатам. Ті ж, кожна половину своєї коробки, понадсипували на великі лопушані листки і піднесли своїм „командирам”.

— Не похваляю твоєї тактики, Романе! Розвезеш їх, як циганський батіг, а потім ще пташиного молока захочуть...

Роман пустив у рух апарат. Святочно вбрані гуцули, а перш за все гуцулки, радо дозволяли себе фотографувати. Одна зальотна, чорнобрива русявка (мабуть, звикла частіше позувати фотографам, як моделька) давала себе фотографувати в різних позах, а вкінці приступила до Романа й кинула йому викликаючий погляд, якого не посоромилася б і Марлена Дітріх.

— А чи я дістану футиграфію?

— Пришлю вам з дому, як будуть готові... Як ви називаєтесь і де живете?

— Я... Доця. Доця Штефурак... а живу, он там, на цьому ґруні.. — і вказала на один з горбків, на дальшому пляні.

— Пошта до вас приходить — до хати?

— Пошта? Пошта в Микуличині...

— Я вам пришлю знимку на пошту до Микуличина, на „посте-рестанте”, добре? Зайдіть на пошту за яких три тижні і спитайте, чи є лист для Доці Штефурак. Добре?

— Декую файно! А напишіть щос на футиграфіях для мене. Добре? — Схилила голівку і чарівно всміхнулася.

Роман зніжковів.

— Даруй, що встряваю, але це — почасти — також „теренова справа” — відіззався Олег і зврнувся до дівчини:

— Так, але ж певне, все, що треба, буде написано... Будеш напевне вдоволена.

— І підпишитиси, хто ви?

— Диви, пізнала командира... Вже й тут заїшла мода збирання автографів славних людей...

— Слава Йісу, до побачіне... — і підбігла до дівчат, що чекали на неї й заздро прислухувалися розмові.

— Добре, що не сказала „до відзєня”, бо тут

вони вже порядно цвенькають по-польськи до... „панів”. Але „фурори” робиш, хлопе, в новій ролі командира! Гей, гей... Але ж і здіймав ти її з усіх боків. І спереду, і ззаду, і профіль, і голівку, і цілу..., і зблизька, і здалека...

— Не її, тільки її одяг... Не бачив ти, що за прегарний зразок гуцульського одягу?

— Я бачив прегарний зразок жінки. Очі — небо, уста — келих квітки, повний гірського меду, — стан — не знаю, з чим порівняти, ніжки — серна.

— Досить уже, не будемо тут ночувати із-за Доці Штефурак — вмішалася Маруся. Глянула з-під ока на Олега й закопилила губи. Він відповів їй тією самою гримасою.

Оксана, що також робила знімки, і без слова приглядалася цілій сцені, голосно засміялася:

— Але одяг таки на правду прегарний, стилевий, оригінальний. Ви бачили ці уставки, розмальовані в прегарний орнамент? Коли придивишся ближче, а це зайчики. А на капчурах знову когутики. А ті дукачі! Запаски золотими нитками перетикані.

— Так, одним словом, гуцульська княжна. Тому й я так фотографував на всі боки. Коли зроблю побільшення, взори на сорочці і на панчохах вийдуть цілком виразно.

— Одяг — одягом, узори — узорами, але муsite признати, що таки сама дівчина була прегарна.

— Вже надто зманірована й неприродна — докинула Маруся.

А гуцулія дальше пре з ґрунів до Микуличина цілими громадами. Роман захоплений жіночим одягом і вишивками, яких мотиви таки переважно із звіринного світу: леви, олені, зайчики, когутики, рідше — пташки. Фантазія у творенні нових мотивів — прямо невичерпана.

**

У глибокому ярі пливе потік Прутець. Спішить також до Микуличина, до Прута.

— Може б ми скупалися тепер? Глядіть, які водоспади, які чудові широкі плеса! — Оксана стала над яром і шукала стежки.

Роман глянув на годинник. — Година 11-та. Можна б зробити перерву в марші. Найкраща пора для купання. — Оглянувся за Олегом і Марусею, що йшли позаду і кликнув:

— Сходимо вділ, купаємося, їмо й робимо сіесту.

— Як бачимо, новий момандир дуже енергійний. Слухаємо і „повинуємося”.

І ось вони вже над потоком. Чудовий закуток, далекий від людей і гамору. Тут є все: два глибокі й широкі плеса, невеличкий водоспад, великі кам'яні плити над водою, під берегом густі дерева, де можна знайти тінь, та багато золотого сонця, що пахне живицею й медом.

Дівчата зайняли менше плесо, хлопцям „великодушно” лишили більше.

— Що за розкіш! І не знати, що більше наповняє нас щастям: чи ця прегарна кристалево-чиста вода, в якій чуєшся, як новонароджений, чи це запашне повітря, яким не можеш насититися, чи це золоте сонце, що пестить, наче рідна матуся... В Альпах звик я купатися в озерах. Це цілком щось інше. Можеш плавати годинами. Але купатися в малому плесі під виступом скали — це також своєрідний чар.

— На жаль, наші Карпати озер не мають. Є їх кілька невеликих по чеському боці. А в нас — хіба маленьке Несамовите під Попом Іваном та Шибене, коли потрапити туди перед спуском води. Може, будемо мати щастя цим разом.

Хлопці перейшли на другий бік потоку та полягали на скелі, під стрімким берегом, а дівчата, користаючи з цього, плавали у великому басейні.

— Наші німфи в басейні, на тлі цього краю, цілком добре „презентуються”. Правда, Романе?

— Так, треба їм зробити знімку — і перейшов на другий бік води по апарат.

— Тут робимо знімки, поодинокі для всіх, ціле товариство разом, а нарешті цей чарівний закуток без людських додатків.

Утомилась та й полягала на плитах відпочити. Маруся перейшла на другий берег до Олега, а

Оксана лежала горілиць по цьому боці й тихо мріяла. Її очі блукали між верхами ялиць і ще вище, по синяві неба, а там губилися вже її думки. Голосний шум бурхливої річки не перебивав супокійної гармонії її душі. Почувала себе маленькою частинкою всесвіту, була на границі, де межує життя людське з життям природи. Рідко щасливий момент...

І несподівано почула тихий голос Романа:

— Чи дозволиш мені тут недалеко лягти, чи волієш мріяти на самоті?

— Ні, прошу дуже...

— Ми властиво вже більше доби не були разом.

— Як ні? Ми ж весь час разом!

— І так, і ні!

.

— Я думала про те, як зближається людина до природи цілим своїм еством у такі хвилини, як ось тепер!

— Так, не тільки зближається, але стає її частинкою, якою є, властиво, завсіди, тільки ми застали вже спроможність відчувати це. Наші селяни, яких життя так тісно пов'язане з природою, відчують це багато інтенсивніше, і ми навіть не уявляємо собі, які вони щасливі... Культура і техніка віддалили людину від природи і зробили їй цим велику кривду. Для нас природа — це люксус у хвилини відпочинку і дозвілля, так, як для селянина театр, мистецька виставка, чи концерт.

— За те ми, люди культури, краще усвідомлюємо собі велич, силу і красу природи, і цей факт, що ми нероздільно до неї належимо.

— Так, ми не вдоволяємося тільки пережиттям і відчуженням, ми переносимо свої враження у сферу інтелекту. Та ті примітивні люди зате багато щасливіші.

— Хто знає. Думаю, що щойно свідоме щастя є правдивим щастям... А коли б ми не переносили своїх вражень та переживань у сферу інтелекту, ми не мали б мистецтва...

—Твоя правда. Цікаво було б мені знати психологічне підложжя індивідуальної творчості дітей природи, як ось нашого Турчинюка з Луга, або всіх тих гуцульських мисткинь-вишивальниць.

— На мою думку, їх творчість має небагато спільного з інтелектом. Це частина їх, з природи мистецької душі, що стихійно виходить назверх.

— Ти вмієш дуже глибоко думати... Чи вмієш і так глибоко кохати? Не можеш, чи не хочеш відповісти?

— Думаю, що на цю тему дискутувати, це — непотрібно переносити найбільш стихійно-природні пережиття й відчуження в сферу інтелекту.

— Браку логіки також не можна тобі закинути... А не могла б ти відповісти на моє питання стихійно-природно, не переносючи нічого в сферу інтелекту? Що?

Оксана помовчала хвилину. А коли Роман під-

вів голову та схилювся над її обличчям, вона закрила його руками і сказала тихо, прохальним голосом:

— Будь терпеливий..!

Роман зідхнув. Лагідно відхилив її руку від обличчя, підніс її до своїх уст та припав до неї довгим палким поцілунком.

— Це на завдаток твоєї відповіді..!

„Верховино, світку ти наш!

Гей, як у тебе так мило,” —

заспівала десь близько них Маруся своїм приємним звучним сопрано.

„Мов ігри вод пливе тут час,

Свобідно, шумно, весело” —

докінчив Роман.

Ой, нема то краю краю над ту Верховину,

Там би мені погуляти хоч одну годину..”

прилучився Олег, переходячи на цей бік потоку, а до нього долетів м'який альт Оксани.

— Та ж ми можемо давати концерти! Маємо повний квартет. Командире, — звернувся до Романа, — ти, мабуть, весь у вищих сферах і забув дати наказ приготувати обід. А може, й не відчуваєш уже голоду? Я тебе виручу цим разом..!

Роман підвівся і глянув на годинник: була перша година.

— А в мене вже кишки марша грають. Вода —

повітря роблять своє, — і Маруся гріла вже якусь консерву на спиртовій кухонці.

— А чи можна знати, яке „меню” сьогодні?

— Недільне: зупка яринна, гуляш, а на закуску яблука. Все готове, тільки нагріти.

Оксана накривала „стіл”. Простелила на кам'яній плиті серветку, поставила чотири їдунки, поклала чотири ложки, накраяла хліба та перед кожною їдункою поклала одно велике рум'яне яблуко. За хвилину в їдунках парувала запашна зупа. Довкола залягла урочиста тиша, тільки шумів водоспад і щебетали пташки на ялинках.

— А тепер — я щоправда не командир і не наказую, але прошу, тільки прошу: всі лягають на півгодинки і дрімають...

— Ах, який ти сьогодні приємний... як не та людина! — Маруся помила вже їдунки та поставила їх сушити на сонці.

За годину, скупавшись ще раз, збиралися йти далі. Чомусь шкода було кидати цей тихий чарівний закуток.

— Романе, цей закуток зазначи на мапі червоним олівцем: між двома лісничівками — Полумисте і Лівущик... Тут може колись збудуєш віллю і будеш приїздити на свіже повітря, розуміється, ще з кимсь... Рідко чарівне місце!

Спакували наплечники, зверху їх почепили мокрі купальні костюми і вийшли стрімким берегом на доріжку. Ось і лісничівка Лівущик. Праворуч,

на поляні під лісом, розташувався хлоп'ячий вакаційний табір.

— Велика шкода, що не маємо шатра. Були б тоді незв'язані нічлігом.

Пізнім пополуднем товариство вже в Поляниці Чемегівській. Невелика, затишна оселя, рідко розкинена по горах.

— Йдемо ще сьогодні до Космача, чи лишаємось тут переночувати? Думаю, не маємо чого спішитися. До Космача вже недалеко, але треба б вийти ще на досить стрімку гору. Стришора зветься. Маєте охоту ще сьогодні драпатися? Кажі, командире!

Роман глянув на дівчат, а вони презиркнулись між собою.

— Гарно тут, — сказала Оксана.

Романові цього вистачало.

— Лишаємося тут ночувати. Маєш знайомих?

— О, так, навіть дуже добрих. Вступимо до них, щоб забезпечити собі нічліг, а потім можемо оглянути ще трохи Поляницю.

Опинилися над потоком. Ліворуч та праворуч горби. Тут і там, по горах, хати, а вище ліси й полонини. Дерева кидали вже довші тіні, в повітрі стояв спокій і якась святочність. Кінчалася неділя. Людей не було видно, сиділи по хатах, з яких де-не-де вже курився дим.

Пішли ліворуч і, підійшовши стежкою трохи вище, стали перед великою новою хатою в гарному садку.

— Тут живуть літом панство М. Мають свою полонину, корови і вівці, ліс, власну пасіку.

Господаря не застали дома, але господиня запросила всіх на нічліг і на вечерю.

— Певно, схочете ще пройтися. У нас дуже гарно, а головне — спокійно. Правдивий відпочинок для тіла і для духа. Всі ці літництва: Микуличин, Татарів, а навіть такий Космач, чи Жаб'є — надто гамірливі та рухливі. Хто хоче бавитись — о, так, там зустрине веселе товариство, але хто хоче відпочинку серед природи, для того наша Поляниця ідеальне місце. Коли після двох місяців вакацій повертаюся назад до праці, почувуюся цілковито відродженою. Якщо ви ще не надто змучені, можете пройтися на гору Шекелівку. Тільки перейти потік. На верху новий великий зруб, суніць можете наїстися до схочу.

Лишили наплечники в хаті й полетіли, наче б крила дістали.

— Ходити без наплечника на правду дуже приємно. А суніці... Господи, що за розкіш!

З верху бачили цілу Поляницю. Сонце помалу спускалося за гору, в травах грали сверщики, а пташня літала низько над землею, ловила поспішно останніх мушок та збиралася до гнізд.

Розбрились трохи по зрубі, зриваючи суниці, а коли Олег повернувся до решти товариства, побачив таку картину: Роман сидів на пеньку, а по обидвох боках, на траві сиділи дівчата, кожна з горнятком суниць. Роман сягав рукою то наліво, то направо, брав по одній суниці й підносив до уст.

— Ну, знаєте, це вже надужиття влади! Тобі, мабуть, здається, що ти баша, а це твої одаліски? Добре, що завтра кінчається твоє панування, а то Бог зна, що завелося б... Я цікавлюсь, чи завтра ви будете мене так годувати?...

— Це тільки реванш. Він нас сьогодні рано частував суницями.

— Ромку, а ту Шекелівку не забудь назначити на мапі червоним олівцем. Мабуть, аж тут стане твій хутір, літній і зимовий.

Коли увійшли в хату, надворі вже стемніло. Чекав їх накритий до вечері стіл і постелені до снання ліжка. Молоко, мед і разовий хліб зникали зі стола, а голови помалу, але певно хилилися вниз.

Такі сонні були всі, що розійшлися, не умовившись навіть, коли рано вирушать у дорогу.

Крізь відкриті вікна заглядала чудова літня гірська ніч, а шум потоку вколисував до сну.

IV

Ранок був хмарний і непривітний. Олег побудив усіх перед шостою годиною і за півгодини рушили в дорогу.

Дорога, все ще понад Прутєць, значена білосиніми барвами. А далі — звернули наліво й пішли вгору потоком Збановець, вигідною, кам'яними плитами вимощеною стежкою. Видно, комунікація з Космачем досить оживлена. Небо помалу випогодилося, а згодом і сонце почало припікати.

Якесь тяжке повітря — і тяжкий настрій.

— Добре, що входимо в ліс, буде холодніше, але зате стежка дуже стрімка. Щось наші наплечники не стають легшими... Гей! У вас там чого такий похоронний настрій? Лівою ногою повставали? Заспівали б що, але тепер буде тяжко, драпаємося вгору.

Вкінці вийшли на верх Стришори. В долині, в напрямі південно-східньому — Космач. Після короткого відпочинку на горі, почали сходити в село, а коли вийшли з лісу на доріжку, побачили Космач уже зблизька.

— Хто з вас був уже в Космачі? Ти Олег? І Маруся? Знаєте, загальним видом Космача згори я трохи розчарований...

— Ага, я теж. Уявляла собі щось в роді гуцульських сіл в долині Прута або Черемоша.

— Так, Космач інший. Мала Пістинька — це не Черемош. Найбільша краса Космача — це такі прегарні гуцульські одяги. Вишивки, а також узорі капчурів — найкращі на цілій Гуцульщині, не тільки взорами, але й барвами. Славні „п'ять жовтів”, п'ять жовтих барв, від найяснішого через цитринове, золоте, помаранчеве аж до помидорового, що переходить одне в одне, наче райдуга.

— На жаль, сьогодні ми тої краси не побачимо. Сьогодні понеділок, святочні одяги спочивають у скринях, а щоденні сорочки до роботи багато скромніші. Шкода, що не прийшли сюди вчора.

По обидвох боках доріжки виринали чимраз частіше гуцульські хати: Гуцулки громадили сіно, бо починало хмаритися. Повітря ставало душне і дуже хотілося спати. Наплечники тяжіли, наче б хто каміння до них понакладав. Дорога видавалася якась безконечна.

— Якби вже можна десь скупатися, може та сонність проминула б. Та ми вже на долині.

Іде гуцул на коні.

— Слава Йесу Христу. А скажіть, газдо, є тут недалеко річка?

— Слава на віки Богу. Купатися хочете? Купіль ще дуже далеко. Але тут недалеко мале купало, в Пістинці. Обмитися можете...

Вузесенька річка під стрімким бережком творить щось вроді малого басейну. Але в ньому купаються якраз два хлопчики й більше місця не має. Довкола ріняки, кошлаві корчі, нема де добре сісти.

— Я б не сказав, що це „купало” надто приманчиве. Але трохи прохолодитися треба.

Надійшла стара гуцулка:

— Хлопці, а нуте, геть з води! Ади, пани купатися хочут...

— Ми не пани, бабуню.

— А що?...

— Ми студенти.

— Ага!

Купаються по черзі. Беріжок потрохи обсувається, глина та пісок сипляться на голову.

— Ну, що ж, раз може бути й так. Тут не схотів би ти таборувати, Романе? Що? Але пожди, пізнаєш ще Космач і з другого боку.

Після обіду простягнулися на твердому, гострому каменні та, замкнувши очі, старалися віднайти вчорашній гумор і „рожеві окуляри”. Навіть чай сьогодні не смакував.

Взяли наплечники й рушили в Космач. Минули

гарну велику церкву, а над нею цілі хмари ластівок. Ось і кооператива, а ліворуч гарний дімок у горі — українська харчівня „Мак”.

Зайшли туди. Нічліг можуть мати тільки на горіщі на сні. Кімнати всі зайняті.

— Дуже гарно. Ми того „сіна” вже третій день шукаємо.

— Та це ж Олег і Маруся! А ви звідки тут взялися? Що за несподіванка?

Високий бльондин, що якраз увійшов до харчівні, привітався з ними радісно.

— Оксано! Ти не знаєш Івана Старчука? А це наш приятель із Відня, Роман Косевич. Ми мандруємо трохи. Сьогодні рано з Поляниці Чемерівської...

— А я ровером з Коломиї. Так, трохи провітритися. Якраз хотів іти скупатись. Були, може, вже на Штабинім?

— Ні, власне, хотіли піти кудись, поплавати трохи.

— Ну, в Штабинім можете плавати доволі, плесо на два з половиною метрів. По дорозі оглянете частину Космача.

Олег ішов з Іваном попереду.

— Іване, не стрічав ти, або хто з твоїх знайомих, десь тут Славка?

— Славка? Та ж він, мабуть, тепер у Делятині, в своїх батьків?

— Якраз перед кількома днями вибрався кудись із хати, з наплечником. Думав я, може, стрінемо його десь подорозі.

Так? Славка нема в Делятині? А коли вимандрував, не знаєш?

— Точно не знаю. Мабуть, ще нема тижня. Скочу до Богдана, може він буде щось знати.

— В Богдана був я вчора. Говорили ми і про Славка. Якщо б його бачив, був би згадав про це.

Минули великий пансіон із гарним смерековим ліском побіч. Вузька кладка через потік, і вже чути шум водоспаду.

Ось і Штабине. Декілька більших і менших водоспадів, а в долині широке і глибоке плесо. Річка тут широка, водоспади жваві.

— Не хочеться вірити, що це ця сама Пістинка.

— Маєте тут усе: хочете плавати — маєте плесо, волієш „масаж” на водоспадах — маєш із чого вибирати.

Година розкішної купелі і повертаються назад, у село.

— Оксана і Роман перший раз у Космачі, пройдемося ще трохи в напрямі старої церкви.

— А шкода, що не було вас тут учора. Мали б змогу подивляти чудові космацькі одяги.

Вступили до кооперативи. Олег хотів спитати, чи Славко не заходив туди цими днями. Управитель кооперативи знає Олега і Славка.

Але й тут не знали нічого.

— Куди йдете завтра? До Шешор? Через Про-

кураву ближче, але через Завоєлу і Брустури гарніша дорога. А в Завоєлі подивіться на камінь Новаківського.

Іван розчарований:

— Справді, вже завтра хочете покидати Космач?

— Так, Оксана має товаришку в Шешорах, яка цими днями повертається вже до Львова. Хотіла б її ще там застати.

— Якщо б ви рішилися ще один день лишитися тут, могли б ми завтра зробити прогулянку на Грегіт і оглянути дещо.

— Ми маємо більш-менш визначену туру і призначили на це найбільше два тижні часу. Спочатку йдемо „долами” а вкінці приходять на чергу Чорногора. Звідтам повертаємо в наш Луг, де ми всі перебуваємо тепер улітку, а там уже жде нас і праця, не тільки розваги. Всі ми в наступному році здаємо важливі іспити.

В харчівні застали при вечері більше товариство з Коломиї, що вибиралося наступного ранку до Жаб'я, а опісля в Чорногору.

Попрощалися з Іваном і пішли на горище спати. І справді, було там багато пахучого сіна, але опріч нього ще й подушки та ковдри.

Хлопці спали коло сходів, а дівчата в затишному куті, під вікном.

— Добраніч вам, дівчатка! Радійте, завтра перебирає булаву Роман. Я теж радію. — І Олег пірнув у сіно, натягаючи на голову ковдру.

V

Коли ранком, о п'ятій годині, збудило їх настирливе кукурікання когута, всі були вже добре виспані. Напилися молока і пішли знайомою дорогою, в напрямі старої церкви.

— Як почувашся, Оксанко? Ти знаєш, що ми вчора ледве чи два слова сказали одне одному? Стужився, що аж... — і Роман узяв її за руку та пішли помалу стежкою вгору, до ліса.

— Я відчуваюся чимраз краще. Сплю кам'яним сном, маю великий апетит і чую, як якась сила росте в мені.

— Це добре! — і він міцно, міцно притиснув до своїх грудей її малу руку. — Ти знаєш цього типа, цього Івана, якого стрінули вчора в Космачі?

— Ні, бачила його перший раз. Але не скажу, щоб був мені симпатичний.

— Так, я також якимось дивно почувався в його товаристві. Добре, що Олегові не скортіло лишитися ще в Космачі.

Олег з Марусею збирали вже афіни. — Смачні ягоди, тільки, що чоловік виглядає після них, наче чорт.

Роман робив знімки. Із стрімкої доріжки мали гарний вид довкруги на гори.

— Щойно звідси видно, яке гарне положення має Космач.

По дорозі стрічали чистенькі, гарні хати, всі прикрашені ніжними різьбленими орнаментами, що пригадували лінії космацьких писанок та вишивок.

— А цей великий, масивний камінь ліворуч, чи це не камінь Новаківського?

— І звідки він тут узявся, коли ніде довкруги немає ніяких скель?

Підійшли ближче. Були це три величезні камені, на найвищому, середньому напис: Олексі Новаківському — Гуцульщина 1930 р.

— Мені здається, що жаден, хоч би який мистецький твір долота не підходив би так добре на пам'ятник для Новаківського, як цей велетень-камінь, самотний та гордий, серед гарної природи, присвячений мистцеві ще за його життя. — Роман фотографував його з усіх боків. — Люблю Новаківського і його школу.

— Тут побував він улітку не раз і не два. І його учні теж. Багато гарних картин постало тут.

Розговорилися з гуцулом, власником ґрунту, на якому стоїть камінь.

— Кому ек кому, а мені тільки клопіт та й шкода... Приходе сюди, топчуть траву, засмічують...

Олег заглянув у велику заглибину між двома каменями, що творила малу печеру:

— А це що? — Газдо, а ходіть сюди... А погляньте сюди: що це?

— А що? Та смітте, кажу вам, бруд, смітте.

— Ну, ну — бруд і сміття, ще й яке сміття! Правдивий смітник! Але не нарікайте на туристів! Це ж череп'я ваших мисок, це рештки ваших черевиків і всякого іншого домашнього дрантя... Ось бачите, гуцули самі засмічують і то ще як засмічують!

Гуцул не відповів нічого. Знизав плечима, запалив люльку й пішов собі геть.

— Ця сама Гуцульщина, що присвятила мистцеві пам'ятник, профанує його в такий некультурний спосіб.

— Це мені трохи неясне. Логіка каже, що цей ґрунт вже не повинен бути приватною власністю одного гуцула. За тою „Гуцульщиною” стоїть якась установа, чи товариство, хай були б це справді гуцули.

— Скажу тобі правду, Романе, — не знаю. Не поцікавився тим ближче, хоч про існування цього каменя знав.

Маруся й Оксана гляділи на мапу і старалися вгадати, які це гори перед ними. Ось ці два верхи — це Грегит і Риза. А це романтичне сільце в долині — Завоєла.

Зійшли трохи в долину. Ось і толока: чоловіки і жінки перекопують та рівняють дорогу. Трохи далі гарний потік. Розуміється, є водоспад і гли-

боке плесо. Не можна ж не використати, хто знає, як буде далі...

Відпочили і знову стрімкою стежкою пустилися в напрямі села Брустури.

Ось тут на вершку гори і границя. По другому боці це вже Брустури. Але до села ще досить далеко.

Над їх головами збиралися вже від довшого часу хмари, що сунули з півдня. Кілька сильних громів, і почав падати дощ, чимраз то густіше.

Збігли швидко з гори і схоронилися в малесенькій хатині, що наче ластівчине гніздо приліплена до стрімкої гори.

Стара гуцулка запросила чемно до хати.

— Спасибі, дякуємо вам гарно. Посидимо і в сінях.

Посідали на порозі і слідкували за перебігом бурі. Крізь відчинені в хаті двері побачили на постелі молоду дівчину, що лежала там із виразом терпіння на обличчі та зі спаленими гарячкою устами. Стиха постогнувала.

Стара жінка сіла на порозі хати і стала розказувати:

— Ось так уже третій рік слабує. Носила бе-сагами афини до Космача та надірвалася. А тепер ухопило її так, що ні спати, ні їсти не може.

— А в лікаря були з нею?

— Не, паночку, в лікаря не була. Приходила баба та й казала п'явки поставити.

— Конечно лікаря візьміть, матусю. Шкода дівчини...

— Дохтір з Космаче не прийде. Далеко дуже і під гору. Тре підождати, аж дівчині полегшає та й сама піде до Космаче.

Роман із-за порога спостерігав дівчину. Нахилився до Оксани і сказав пошепки:

— ТБЦ, остання стадія.

Дощ перестав, і можна було йти далі. Мусіли вважати на кожний крок, бо трава була мокра і слизька.

— Це не з надірвання. Звичайна туберкульоза, невилікувана і занедбана колись давно перестуда.

— Гуцули лікарів не люблять. Або переможе недугу, або згине. А шкода дівчини.

— Тепер їй уже нічого не pomoже.

.

— Це перший дощ під час нашої мандрівки. Коли б не схотіло заслотитися! О, тоді гори погані.

Перейшли ще один горб і спустилися на дорогу. Дощ починав ще, час до часу, наново. Дорогу перетинали потоки, але кладки не було ніде. Треба було переходити воду камінням. Коло другої години по полудні були вже в селі Бруструри.

— Це для нас усіх „нова земля"... Ось яка гарна маленька церковця. Мусимо знайти якийсь сухе місце, де можна б відпочити та з'їсти обід. Дуже втомились? Оксанко, як почуваш себе?

— Але ж знаменито!

— Ну, з виразу твого лица не видно того знаменитого самопочуття.

Маруся підійшла до Оксани та, обнявши за стан, пригорнула її до себе й заглянула в очі:

— Не добре почуваєш себе?

— Ні, це промине. Це так ця буря... і вмираюча дівчина одночасно... — І пішли обидві разом.

— Дуже вразлива. Правда мімоза. Пережила дуже багато, хоч така ще молоденька. Смерть матері, важка недуга батька й різні інші турботи. Та все перемагає успішно, завдяки силі духа. Ти, Ромку, якщо ви заприятелюєте між собою, можеш багато доброго зробити для цього ангела в дівочому тілі. І напевно, дістанеш у заміну ще більше доброго.

— Я дуже хотів би здобути в неї повне довір'я. Часом мені здається, що вона має якусь таємницю, щось, чого не хоче, чи не може мені довірити. Щось або хтось стоїть між нами.

Олег помовчав хвилинку.

— Ви ще не мали часу зжитися. Повне довір'я приходиться щойно згодом. Зрештою, ти сам мусів завважити, що Оксана не з тих дівчат, що відразу їй перед усіма розкривають своє серце. Зате, коли дарує кому свою приязнь, тоді можеш на ній будувати.

Дівчата йшли попереду, спинились і чекали на хлопців перед великим домом з верандою. Як го-

ворили написи, містилися там уряд громадський і кооператива. На веранді сиділо кілька газдів.

— Змогли трохи, що? А ходіть, прошу, сідайте та спочиньте.

Не дали себе довго просити.

— Мандруємо вже четвертий день та щойно перший раз шукаємо якогось місця під дахом, де можна б було сісти та пообідати.

— А, над річкою було б краще. Та що зробиш! І так вже довго витримало без дощу.

— Можна б тут у вас де дістати квасного молока?

— Того вже не знаю. Але гусянку маємо, не скуштуєте? — Один з газдів виніс цілу бербеничку гусянки, налив у горнятко і дав покуштувати.

— Пий, Романе, ти, певно, ще цього добра не куштував...

Роман покуштував, скривився трохи й поставив горнятко на стіл.

— Добре, але боюся пити на порожній шлунок, щоб не пошкодило, бо трохи... гостре.

Газди засміялися вголос:

— Гостре, правда? — Незвичні ви до цього, бо дуже квасна. Але здорова, кажу вам, здорова!

— А зайдіть до мене, — запропонував один з них, — в мене є солодке молоко. І гарячу кулешу можете мати.

Пішли. Господар — колодій. Через скляні двері можна бачити варстат, де працюють його помічники.

— Гафійко, а дай ко панам щось з'їсти. Кулеші звари та й гарячого молока, бо помокли. Вибачейте, жінки нема дома, а це пасербиця.

Молода гарна дівчина вийшла з варстату, засипала в окріп кулешу і знову зникла за скляними дверима.

— Сідайте, будь ласка, та й гостіться. Чим хата багата... Ми вже пообідали. — І господар зник також у варстаті.

— Не знаю, чи колинебудь у житті смакувала мені так кулеша. — І Олег набирав уже другу порцію. Торкнув Романа ліктем у бік і сказав тихо: — А поглянь там! — і показав поглядом на скляні двері варстату.

Роман зиркнув туди і всміхнувся. Обидва хлопці їли кулешу, запивали молоком і час до часу вибухали стриманим сміхом та штовхали один одного ліктем у бік.

— А вам що такого сьогодні? Смішка з'їли, чи що? — Дівчата сиділи напроти них, плечима до варстату. Маруся поглядала на Оксану, Оксана на Марусю, але не могли завважити нічого смішного на собі.

Роман підніс палець до уст:

— Тс-с, пізніше довідаєтесь, як будемо надворі.

Маруся крутилася на лавці, оглядалася назад, але нічого смішного, чи цікавого не бачила.

Тим часом надворі шаліла буря з громами. Дощ

ляв так, що довкруги не було видно нічого. Мусіли подождати, поки дощ ~~не~~ перестане.

За годину трохи прояснилося, але довкруги стояла мряка так, що не дуже хотілося виходити з затишної хати.

Та не було ради. Перед вечором хотіли бути в Шешорах і там заночувати. Розплатились, подякували господареві й пішли. Ще кілька хат і вони за селом. Праворуч, у долині, річка Брустурка, пливе закрутами попід високий, скалистий берег.

— Гарне село. І люди привітні, чемні!

— І не зіпсовані літниками, яких тут, мабуть, дуже мало.

— А завважили? Жіночий одяг тут дещо інший. Сорочка і запаски трохи довші, а пояси — крайки широкі на яких тридцять до сорока сантиметрів.

— І інші типи жінок, як ті з Микуличина, чи Космача. Вищі, дуже стрункі, правильні риси лица. І мають в собі щось аристократичне. Ось, хоч би така Гафійка.

— А тепер скажіть: чого сміялися?

— Ми мали кіно. Щоправда, ви нам трохи за-слонювали екран, але й так бачили досить.

— Ну, що там бачили?

— Але ж ти цікава-цікава. Правдива Єва!

— Бачили ми любовну інтригу. Законспірований роман у варстаті.

— А ви обидва ласі на такі речі...

— Вже давно не були в кіно. Ще як у Львові.
— А якщо ви думаєте, що ми на ваше кіно дуже цікаві, то помиляєтесь.

— А гарний фільм був, кажу тобі. Ти ж також любиш любовні фільми, Марусе?

— Перестань, Олег, завтра будеш дрочитися. А сьогодні булава в мене... Отже, один з помічників колодія залюблений у Гафійку. Припускаю, що залюблені всі три, але вона вибрала якраз цього одного.

— Ти такий певний, що тільки одного?

— Не перебивай. І не говори таких „ересей”.

Отже, два інші помічники працювали зі старим ко-
ло варстату, а цей третій тільки водив очима за Гафійкою та поза плечима господаря посилав їй „воздушні поцілуї”.

— А вона?

— Та пожди, май терпеливість! Маєш рацію, Олег, правдива Єва! А вона, роблено поважна, кидала з-під довгих спущених вій короткі погляди вбік хлопця.

— А ви не знаєте, що це не гарно так підглядати?

— Ми нічого не підглядали. Ми їли кулешу з молоком.

— Дивіться, синьо-жовтий прапор! — і Оксана вказала рукою в напрямі річки.

Підійшли ближче. На поляні, по другому боці

річки — табір. Один з таборян перейшов на другий бік річки й вийшов на дорогу.

Дощик пригадав ще раз про себе. Але не було куди схоронитися й не було часу задержуватися. Приспішили тільки темпо маршу й минули нічим незаметне село Прокураву. Ліворуч від дороги виступили сім малих стіжковатих гір, що нагадували гребінь.

— Щось подібне є в Татарові, тільки, що там гори високі, а ці не доходять до тисячі метрів.

Перейшли великий міст на Пістинці. Ще трохи і почалися хати.

— А тепер мусимо питати про школу. Там живе товаришка Оксани у свого стрийка, директора школи.

Почало темніти. Минуло їх українське товариство, кілька осіб. Олег завернув та, перепросивши, спитав про школу.

— Ви хотіли б до директора?

— Так, до директора М.

— Так це я, у власній особі... З ким маю честь?

Представилися взаємно.

— Отже, це панна Оксана Вишнівська? Багато чули про Вас від Ліди. А вона дуже вам зрадіє. В суботу хоче вертатися вже до Львова. Ми задержуємо її на цілі ферії, але мама вже дуже затужила за донечкою.

Товариство завершило назад і за кілька хвилин були вже дома.

На ганок вибігла струнка чорнява дівчина.

— Вже вертаєтеся з прогулянки? Так швидко?

— Дивись, кого ми знайшли. Пізнаєш? — і директор висунув Оксану наперед.

— Оксанка! Я вже не дуже сподівалася тебе тут побачити. Власне, ти ще минулого тижня повинна була бути в мене.

— Не складалося. Ми виїхали пізніше з Львова. Татко ще не цілком добре почувався. Марусю, ти знаєш Олега теж, а це наш новий приятель — Роман Косевич.

— Дуже мені приємно. Я, мабуть, пізнала вас уже минулого року у Львові, в Олега. Ви певно схочете помитися? На купіль уже за- пізно, темніє.

— Але помиємося в Пістинці. Лідко, хочеш нас відпровадити?

Було вже темно і треба було вважати, щоби не зісунутись у воду. Стали на каменях і мили свіжою водою спітнілі лица.

— Завтра, перед вимаршом до Косова скупаємось тут порядно.

— Хочете вже завтра йти далі? А я тішилася, що побудете хоч два дні...

— Не можемо так розтягати мандрівки. Погода починає псуватися, а хотіли б накінець піти ще в Черногору.

Ставало холодно.. Небо місцями затяглося темними хмарками.

В хаті ждали їх гостинні господарі й тепла вечеря.

— Не зробимо вам клопоту з нічлігом?

— Клопоту? Всі кляси порожні, місця, скільки хочете. Щоправда, ліжок вільних уже не маємо. Якщо здоволитеся сінниками...

— Якщо це можливе, попросимо таки сіна. Свіжого, пахучого сіна...

— Добре! Сіна в нас досить.

До просторої залі нанесли стільки сіна, що на ньому й десять душ могли переночувати. Хлопці заграли ще в шахи, а Маруся списувала враження з мандрівки. Ліда помагала Оксані стелити, а потім посідали на сіно і довго тихо розмовляли.

— Знаєш, не видержу довго без фортепіяну. Тому й повертаюся вже до Львова. Встану ранком і бракує мені чогось, не можу знайти собі місця. Товариство тут є, є й куди ходити, але це все дає мені вдовolenня на дуже короткий час. Потім знову тужу, ще більше тужу за музикою. Часом у сні граю чудові етюди. Прокидаюсь рано і хочу бігти до фортепіяну, та пригадую собі, що його нема. Знаєш... не маю спокою. А ти, ти як витримуєш?

— Я можу грати на лісничівці, у стрийка Олега. Граю щоденно вечорами дві-три години. Але на правду вправлятись тяжко, бо забагато слухачів, які хотіли б мати... концерт. Та добре й це. А тепер мандрую й відпочиваю. Відпочивають тільки

пальці, а душа моя повна музики. Засипляю й буджуся з нею..!

— А ти дуже гарно виглядаєш тепер, Оксанко. Засмагла на сонці, а очі якісь інші стали. Змінилася трохи, щось в тобі є нове, чого передше не було. Добре себе відчуваєш?

Оксана обняла Ліду за шию і пригорнулася до неї:

— Так, я дуже щаслива..!

Ліда довго дивилася в її ясні всміхнені очі:

— Я догадуюсь, — сказала їй.

„Мат”! — почули від стола, де, схилені над шахами, з розкуйовдженими чупринами, сиділи Роман і Олег.

Олег тріумфуючим рухом зісунув решту шахів з дошки на стіл:

— Але потішся! Хто не має щастя в грі, має його в любові... — і кріпко обняв Романа за шию.

Ліда спостерігала хвилину обидвох хлопців, а потім, звернувшись до Оксани, шепнула їй на вухо:

— Бажаю тобі багато щастя...

Підвелася з сіна й пішла до виходу.

— Ви втомлені й хочете спати. Шкода, що так коротко бачилися. Хотілося б ще багато говорити.

Оксана підвелася також:

— Залишайся з нами, Лідко, може, не буде тобі дуже не вигідно на сіні. Бачиш, скільки місця. Зможемо ще трохи порозмовляти, розуміється, дуже тихенько, щоб не перешкодити їхньому сну...

— О, з нас не робіть собі нічого! Нас ніщо не розбудить! Дуже приємно буде нам повітати ще одну німфу... — і Олег поклав праву руку на серце та театральним рухом склонився перед Лідою.

За хвилину повернулася Ліда назад з подушкою та покривалом і примістилася на сіні між Марусею й Оксаною. Маруся зробила провізоричний параван, завішуючи великим покривалом шкільну таблицю.

— Так, тепер будемо тут свобідніші. Світло можете погасити, нам його не треба. Сьогодні мали багато різnorodних вражень, було що записувати.

VI

Коли Оксана рано відкрила очі, Ліди не було вже коло неї. Маруся лежала з відкритими очима й тільки ждала, коли Оксана пробудиться.

— Доброго дня, Оксанко, глянь у вікно!

Оксана підвела голову з подушки. Вікна були закриті, а рясний дощ грубими каплями видзвонував ритмічно по шибах.

— Бр-р-р.. Гарна несподіванка. Пізно вже?

— Сьома. Хлопці якраз вийшли, вставаймо і мусимо зробити нараду, що нам починати.

За хвилину були зібрані. Увійшла Ліда з великою тацею, на якій парувало у дзбанку гаряче молоко. Вона радісно всміхалася:

— Мусите залишитися в нас. В таку погоду не може бути мови про мандрівку.

— Мусимо трохи почекати, може, не заслотноється. Побачимо, що скажуть хлопці.

„І шумить і гуде, дрібний дощик іде,

А хто ж мене молоденьку додомоньку заведе?”

Відкрилися двері і хлопці зі співом вбігли до кімнати. З мокрими чупринами, але в знаменитому гуморі.

— Надворі чудово, ми вже милися в Пістинці! Свіжо так! Правда, Романе?

Маруся сиділа за столом і мастила хліб медом. Підвела голову і глянула поважно:

— Але з тебе актор, Олег..!

— А ти чого так споважніла раптом? Дощу настрашилася? Нема чим перейматися!.

— А я вам кажу, що ще будемо мати прегарну погоду. Ранішній дощ скоро проходить. Шкода тільки, що не скупаємося в Пістинці. Як спалося дівчаткам? — і Роман теплим поглядом обняв струнку постать Оксани.

— Дякуємо, знаменито. Перед дощем завсіди добре спитья.

— Ви залишаєтеся гарненько в нас, і нема чого журитися. Коли б так дощ зловив у лісі, або на верху гори, було б менше приємно.

— Чому? І це не страшно. Вибираючись у мандрівку, треба бути приготованим на різні несподіванки: приємні і не дуже приємні.

— В найгіршому разі сідаємо на автобус і їдемо до Коломиї, а звідти вже до Луга поїздом.

— А це хто затужив за Коломиєю? Ти, Марусе? Фе, соромся! — і Олег затягнув фальцетом:

„Коломия — не помя, Коломия місто,
В Коломії дівчатовька, як пшеничне тісто...”

Всі вибухли веселим сміхом, і настроїй поправився. Постановили чекати, а тим часом пакували наплечники.

Прийшов директор.

— Нічого страшного. Гори замрячені, але це

в нас змінюється з хвилини на хвилину. Барометер не найгірше показує.

О десятій годині дощ перестав і трохи прояснилося.

— Ви до Косова? Горами коротше і маєте гарні види, зате дорогою безпечніше на випадок дощу. Погода ще непевна, а крім того, горами дуже мокро і слизько — радив директор.

Розпрощалися і вийшли. Гори курилися, а в повітрі було ще дуже багато пари. Директор з Лідюю проважали їх кусень дороги.

— В Косові напевно відвідаєте Олю й Богдана. Привітайте їх від мене!

Лідка вицілювала дівчат:

— І до побачення — у Львові!

— А киньте нам картку з дороги! З Косова або Жаб'я. Хочемо знати, як вам мандрувалося. *

.

Ставало гаряче. Гори парували, але мряка спускалася в долину. Дорога тяглася рівнобіжно з річкою Пістинькою, гори розступилися ширше. Біля хат великі, гарні сади, всюди багато горіхів.

Доходили до Пістиня. Ось, при дорозі, будують щось, костел це, чи церква $\frac{1}{4}$ годі зразу пізнати. Мішанина стилю готицького з гуцульським. Спитали прохожого гуцула.

— Це косцьол, панове, ага — дерев'яний косцьол.

Пістинь — мале, нецікаве містечко. Зайшли до

маленької цукерні напитися содової води. І ось тут знайшли щось цікаве й гарне. Маленька кімната була така „переповнена”, що не могли дістатися до столика. На підлозі лежали собі вигідно, далеко один від одного, чотири великі й прегарні російські хорти. Кожний з них відмінної масти. Коли ввійшло четверо людей відразу, пси повільним рухом підвелися з підлоги та стояли, висолопивши язики, і лагідними, розумними очима оглядали прибулих.

— Які чудові! — і Оксана погладила м'яку і гладку, наче шовк, спину одного з них.

— Чиї вони? — звернулася до продавчиці.

— Вони власність одного полковника, що тут перебуває влітку. Ходять собі свobodно дорогою, самі. Полковник, старший чоловік, не завжди може провадити їх на прохід, а вони потребують руху. Знають наш льокаль, бо не раз заходять сюди із своїм паном. Ось гаряче їм надворі і зайшли прохолодитися. Це батько й мама, а цих два — сини: Борис і Гріша.

Напилися води і вийшли на дорогу. Пси вийшли за ними, стали біля дверей і провозжали їх своїми, повними якоїсь туги, поглядами.

— Бідні створіння. На дні їх собачої душі дрімає туга за далекими просторами — степами.

Роман зробив дві знімки. Звірята стояли не порушно, наче б позували. Тільки груди ходили рівномірним віддихом і рухалися кінчики висолоплених, вузьких та довгих, рожевих язиків.

— Ці аристократичні звірята, мабуть, єдино гідне уваги в Пістині, що запишу сьогодні у враженнях з мандрівки — сказала Маруся.

.

Звернули праворуч на дорогу до Косова і перейшли міст на Пістинці. Проти них ішло багато людей, верталися з Косова, з ярмарку. Жінки вели на мотузку малих свинок, деякі з жінок несли на руках поросят, наче дітей.

Дорога ставала гарніша. Попри дорогу тягнувся молодий шпильковий лісок. Тільки сонце пекло занадто.

Але ось і несподівана зустріч. Проти них їхав Іван Старчук, якого передучора стрінули були в Космачі.

— Ну, знаєш... Ти ще тут?

— Так, заїздив до Косова. А тепер уже таки повертаюся до Коломиї. А що? Не стрінули Славка? — спитав знечев'я.

— Славка? Ні. Ми й не шукали його більше. Він певно вже давно дома.

Зійшли з дороги та посідали в тіні молодих ялиць.

Іван закурив цигарку.

— Де були учора? В Шешорах?

— Так. — Погода щось попсувалась... Ось уже знову хмари збираються, і то досить небезпечні.

— В Косові довше затримаєтесь?

— Ні, зайдемо до знайомих та й гайда в

дорогу. Але нам пора. Боюся, що знову дощик нас покропить.

Попрощались і розійшлись у протилежні сторони. Приспішили ходу, щоб ще перед дощем зайти до містечка. Але дощ не чекав. Ледве встигли добігти до першої хати.

— Недарма наш Семен із Луга говорив про „зрадливе верем'я” в горах. Воно змінюється не з дня на день, але з години на годину.

За чверть години пішли далі і спинились над Рибницею.

— Тут з'їмо обід, а потім підемо до Садовських. Хоч би хто з молодих був дома. Вони також люблять „волочитися”...

— Так, тут відпочинемо трохи. Чомусь ця непевна погода — томляча.

— Але тут нема де скупатися — сказав розчаровано Роман. — Вода жабі по коліна.

— Зажди, скупаєшся на водоспаді Гук. Це ще краща купіль, ніж Штабине в Космачі.

— Бувала вже тут, Оксанко?

— Ні. Я знаю добре долину Прута й над Черешомешем трохи побувала.

З'їли швидко обід, запили чаєм і лягли відпочити.

.

Оксана лежала горілиць, дивилася, як білі хмаринки то збивалися докупи, то розпливалися по

синьому небі і думала. Їй не давала спокою думка про Славка. Незабаром по приїзді з Львова, бачила вона його один раз у містечку Д., куди приїхав був до своїх батьків. Приїхав, щоб відпочити, перш за все відпочити духово й набрати сили, як сам висловився, бо восени ждуть його чергові важкі завдання. Він мав за собою велику роботу й конечно потребував відпочинку.

Оксана запросила його зайти до них. Він не обіцяв зробити це найближчими днями. Дав їй деякі інструкції на час ферій, спитав про здоров'я професора, а потім довго мовчав, дивлячись кудись у далечінь.

Вона знала, що Славко її любить, а він знав, що її почування не знаходять у неї відгомону.

Знали себе від двох років, з того часу, коли Оксана, ведена якимсь внутрішнім наказом, включилася в ряди підпілля. Вона попала до Славкової трійки, яку доповнював Олег. Маючи незвичайну інтуїцію, вмiла вона докладно пізнавати людські характери. Після першого року, коли своєю відданістю справі та відвагою з'єднала собі велике довір'я, головним її завданням було орієнтувати організацію про людей, відносно яких могли існувати деякі сумніви. Інценізовано „випадкові” зустрічі, і Оксана, в звичайній розмові, „розшифровувала” дану людину. Важко було б припустити, скільки дипломатичного хисту крилося в цієї, на перший погляд наївної, романтичної дівчини. Коли

хтось маскувався, вона відчувала це відразу й не заспокоювалась так довго, поки не пізнавала його „до глибини”. Її звіти були часто ревелюційні, але не помилялася ніколи. Натомість, коли не могла когось „розшифрувати”, заявляла це відразу так, що на її звітах можна було покладатися стовідсотково. Славко цинив її дуже, і вони зжилися скоро в спільній праці.

Але Славко незабаром відчув, що вона дорога йому не тільки, як товаришка. Він кохав її з дня на день більше. Коли Оксана спостерегла це, старалася стрічатися з ним тільки в ділових справах і оминати розмови, що торкала б її особисте життя. Робила це все ж таки з великою ніжністю, бо не хотіла вразити цього великого хлопця з незугарними манерами, з золотим серцем і з душею дитини.

А Славко ставав у її товаристві мовчазним і робив великі зусилля, щоби здавити в собі палке почування. Між ними прослалася якась завіса, що кидала темну тінь на їх ясний, хоч повний небезпек, спільний шлях. Вони знали, що колись мусять прийти хвилина, коли скажуть собі все і тоді, може, прийде відпруження в їхніх відносинах.

І тепер Оксана, лежачи на березі Рибниці, думала про Славка, який можливо, є в небезпеці. Найгірше, що, мабуть, не прочував цієї небезпеки. В останній розмові дав їй пізнати, що справи стоять добре, і вони спокійно можуть використати вакації для відпочинку.

Довкола царювала абсолютна тиша. Товариство, мабуть, дрімало. Тільки плюскала вода в річці, і легко шуміло гілля дерев.

Олег глянув на ручний годинник і зірвався на ноги.

— Пора нам рушати, а то проспимо день.

Маруся почала пакувати наплечник. Оксана глянула вбік, де осторонь лежав Роман. Вона підійшла тихо і, схилившись над ним, легко торкнула його руку.

Роман відкрив очі і його погляд стрівся з очима Оксани. Ці очі дивилися на нього ніжно й легко всміхалися. Він схопив її за руку й лежав, не зводячи погляду з її очей.

— Небо, — думав він, — це відкрилося мені небо, правдиве небо... А в ньому всі блаженства, яких людям не сила збагнути...

— Не відходь! — сказав шепотом. — Тільки одну хвилинку... Ця хвилина варта цілої вічності, — і далі глядів у непорочну блакить її очей.

Мав непереможне бажання притягнути її до себе й поцілувати ці небесні очі. Але переміг себе, і коли Оксана, схилена над ним, погладила його каштанове волосся, при чому в її очах заіскрилися теплі вогники, він відчув це, як велику, незаслужену ласку. Відповів їй вдячним поглядом, сильніше стиснув її руку й підвівся.

— Я починаю вірити, що існує небо, тут

на землі. Я оглядав його тепер власними очима — сказав тихо, зворушеним голосом.

Оксана не відповіла нічого. Стояла з опущеною головою й відчувала, що сам тембр його голосу ворушить цілу її істоту.

.
В Садовських застали всю родину в саду. Несподівана гостина викликала велику радість у всіх домашніх. Оля, шкільна товаришка Марусі, та її брат Богдан приходились якимись далекими своїми Олега. Приятелювали від наймолодших літ.

Оля подала підвечірок під яблунями, а потім запропонувала купіль за водоспадом Гук.

— Хто з вас не знає ще Косова, буде мати нагоду побачити майже ціле містечко. Йдеться в напрямі до Соколівки.

Доктор Садовський, батько, пройшов кусень дороги з товариством та пояснював коротко походження назв поодиноких частин Косова: Старий Косів, Москалівка, Монастирсько та інші.

— Завважую, що місто в останньому часі незвичайно розвинулося. Коли я був у вас востаннє?

— Ну, мабуть, три роки не показувався до нас. Тут могли вже й хмародери постати за той час.

Богдан вказав на дорогу:

— Цього асфальту, мабуть, тоді ще не було, а ці гарненькі травники з квітами в середмісті — це також новина.

Доходили до великого мосту й водоспаду.

— Я не уявляв собі, що Косів уже таке гарне літнице! — зауважив Роман. — Дивіться, як гарно удержані береги Рибниці.

Береги, засіяні травою, рівними шкарпами спадали до ріки. На берегах молоді деревця, свіжо ляковані лавочки, велика чистота. В долині — водоспад і скелі. На скелі малий будинок: каварня, чи дансінговий льокаль.

Минули водоспад і перейшли кладкою на другий бік.

— Тут найкраща купіль. Вода глибока, і є де полежати на цих великих плитах.

Сонце, перед заходом, кидало золоте проміння на смарагдово-зелену поверхню води, що так і запрошувала в свої прохолоджуючі обійми.

— Це розумію — купіль! Я досі не можу забути цього „купала” в Пістинці. — І Маруся дала нурка.

— Не люблю, коли жінки в житті, чи в спорті наслідують мужчин... — і Олег пірнув за нею і вплив на поверхню води разом з Марусею, підтримуючи її голову долонею лівої руки.

— Ти трохи несправедливий, Олег. Мабуть, забув, що Маруся минулого року одержала першу нагороду в плаванні.

— Ну, слава Богу, всеж таки маю оборонця... — Маруся кинула Богданові вдячний погляд.

— А в плавбі мужчин здобув тоді рекорд Іван Старчук. Ага, знаєте, він був тут учора, чи перед-

учора. Згадував, що бачив десь вас по дорозі. Питав, чи не вступав до нас Славко.

Якось сталося так, що Оксана й Олег рівночасно повернули голови до себе і їхні погляди зустрілися. Чоло в Олега було зморщене, і він наче щось собі пригадував. Зате обличчя й очі Оксани були спокійні, наче гладка поверхня глибокої води.

Повертаючись додому, перейшли через салінарний город і оглянули саліни.

— Властиво, переходити сюди чужим людям не вільно. Але нас знають усі, і ми завжди так скорочуємо собі дорогу.

Коли Олег спинився на хвилину й залишився позаду, Оксана непомітно уповільнила крок і зрівнялася з ним.

— Ти знаєш добре Івана Старчука?

— Чому питаєш? Інтересний хлопець, що?

— Так! Навіть дуже. Мені цікаво знати, що це за людина.

— Знаєш, мені тепер годі щось певне про нього сказати. Мабуть, коли б я мав трохи твого дару „ясновидіння”, міг би я тобі певно сказати, що це за людина. Знаю лише, що належить до ближчих співробітників Славка та досі добре вив'язувався зі своїх завдань. Ти, певно, чула про нього, але не під його прізвисьмом Старчук...

Оксана слухала уважно:

— Думаєш, що брав участь в останній... роботі Славка?

— Мабуть. Але не безпосередньо..!

— Так я знаю, хто він. Цей, що затирає сліди.
„Зигзаг”...

Олег хитнув головою:

— Зрештою, дуже добрий спортсмен, узяв уже дві нагороди: в плаванні і в скоках. А дівчата гинуть за ним. Кажуть, в останньому часі пропадає за ним якась польська фільмова зірка, яку пізнав у Гдині.

— Так?! Дуже цікаво... Але ходім скоріше, вони спинилися та ждуть на нас..

Вийшли із салінарного городу і зрівнялися з товариством.

Богдан відразу звернувся до Олега:

— А ви де блукали? Хто з вас тут командує? Мабуть Олег? Отже, Олег, я думаю, що це самозрозуміле, що ви лишитесь день-два у нас. Маруся, щоправда, протестує, але, скажи сам, чого вам так спішитися? Вакації раз на рік, літо — також. Чи вернетесь в Луг день-два пізніше, чи скоріше, не має ніякого значення. Нам зробіть велику приємність, а може й вам не буде у нас неприємно..!

— Властиво, на Косів не передбачали ми більше, ніж один день.

— Ну, доба минає щойно завтра по полудні, а під вечір і так не підете вже нікуди. Ми так давно не бачились. Нудно вам, певно, не буде. Погода заповідається гарна, а на випадок дощу є фортепіан, радіо, можемо заграти в круглі, або навіть піти потанцювати до „Гвязди”..!

— О, також щось! В цих наших одягах? — і Маруся, взявши двома пальцями кінчик спортової спіднички, піднесла її граціозно, наче б збиралася танцювати менуета, та, надувши губи, глянула з обуренням на Богдана.

— Певно, що так! — А ти, моя дамо, думаєш, що це Львів? — і Олег узяв її другу вільну руку в свою і елегантним рухом схилився перед нею.

Товариство засміялося, а Роман, що якраз готівився фотографувати саліни, скерував на них апарат.

— Буде гарний образочок! Тільки, як його затитувувати? Може: „Українські туристи танцюють менуета на вулицях Косова”?

— Олег, ти, як звичайно, комедіант! Глянь, люди стають і дивляться на нас..! — і Маруся з досадою вирвала свою руку з руки Олега.

— Дивіться, люди добрі, чиста напасть. Сама захотіла задемонструвати косівським літникам модерного менуета, а я — комедіант!

— „Де згода в семействі”, — заінтонував Роман. Підійшов до них іззаду та обняв Олега й Марусю за шиї. — Ну, нічого. Ти, Марусе, непотрібно нервуєшся. Сцена була чудова, побачиш сама на знімці. Завтра рано дам проявити фільми, може, до вечора зробить.

— Налєвно. Ми маємо тут добре знайомого фотографа. Могли б і самі це зробити, але, якщо

буде гарна погода, то шкода кожної хвилини втраченої в темничці.

Після вечері, коли всі проходили в садку й ворожили із зір прегарну погоду, Роман шукав нагоди поговорити з Оксаною на самоті.

Зайшли на кінець доріжки та сіли на лавочці під кріслатою яблунею.

— Завтра заглянемо на пошту. Сюди мали написати до нас з Луга на „посте-рестанте”. Треба й мені написати до татка. Це перший раз, від часу його недуги, розлучились ми на такий довгий час.

— Ти дуже прив'язана до батька, а він до тебе.

— Щож у цьому дивного? Від смерти мами ми живемо тільки одне для одного.

— А чи могла б ти жити... й ще для когось іншого?

Оксана мовчала. Дивилася на зорі, наче шукала в них поради.

— Чи боїшся, що зробила б цим батькові кривду?

— Ні..!

— Отже..? — Він узяв її руку в свої обидві долоні, слідив за мімікою її лиця й терпеливо ждав.

Вона повернула до нього голову й довірливо всміхнулася. Це був уже добрий знак.

— Оксанко! Я мушу мати певність... За два місяці повертаюся назад, до Відня. І знову довгі — довгі місяці... без тебе. Це мій останній рік студій.

Буду дуже багато працювати, буду потребувати внутрішнього спокою і рівноваги. А цей спокій і рівновагу може мені дати тільки певність, що ти... що ти не відкинеш моєї любови й надія, що ти хочеш бути моєю..!

Оксана чула, як гаряча хвиля залляла її лице, а серце солодко защеміло. Їй здавалося, що прироста до лавки і що не зможе вже ніколи з неї підвестися.

— Ти просила в мене терпеливості. Я дуже терпеливий. Але часом здається мені, що ти або мені не довіряєш, або щось передо мною скриваєш.

— Ні, я тільки не маю відваги сказати тобі, що я... — урвала й сиділа перед ним, як безрадна й безпомічна дитина.

— Що, Оксанко? Що? Скажи мені на вухо. Боїшся, щоб зорі не почули? — і він наблизив своє лице до її уст.

— Що ти можеш мати ту певність і ту надію..!
— сказала йому до вуха.

Роман був трохи розчарований. Сподівався почути від неї одне слово, яке було б його ушасливило.

— Чи ти непевна ще за себе, що... боїшся вимовити одне слово. якого я від тебе нетерпеливо жду?

— Не знаю, чи ти мене зрозумієш. А може висмієш мене? Слово, якого ти ждеш від мене, я ношу в собі, як щось святе. Я не хочу, щоб воно,

висказане, зматеріялізувалося через зіткнення з матерією..!

Вона закрила очі рукою, наче соромилася своїх слів і ніжності своїх почувань.

Обличчя Романа прояснив усміх щастя. Він довго дивився на неї без слова.

— Це дійсно — ангел, як назвав її Олег — подумав собі. Уособлення ніжності і чистоти. Глибина почувань, якої не знайдеш у теперішніх дівчат...

А нахилившись до неї, сказав:

— Оксанко, я тебе розумію й ніколи не міг би сміятися з того, що і як ти відчуваєш. Але звук — це не матерія. Тому й музика це не матеріальне мистецтво. А твої чудові уста, через які перейде цей звук, не зматеріялізують змісту цього слова, бо твої уста теж не мають нічого спільного з матерією. Тепер ти можеш з мене сміятися.

Оксана відкрила очі і всміхнулася.

— А може ти боїшся, що це слово зматеріялізується через те, що його зловлять мої, ох, такі дуже, дуже матеріальні вуха? — І він обидвома руками потягнув себе за вуха і зробив при цьому таку заклопотану міну, що Оксана дзвінко засміялася.

— Ти мене переконав, що мої уста і твої вуха не мають нічого спільного з матерією.

— Ну і? — Він обняв її легко за плече й наближив своє вухо до її уст.

— І я можу тобі сказати, що я тебе люблю. —

Вона обняла Романа за шию і сховала лице на його грудях.

Роман сидів непорушно, наче боявся сполошити хвилину непорочно-чистого щастя. Здалека доходили веселі голоси, час до часу — вибухи сміху. Доктор Садовський бачив молоде товариство. Але це все було таке далеке! Їх ділив від себе цілий світ.

— Оксанко, ти чарівниця. Чи могла б ти зробити ще одне чудо?

— Чудо?

— Так. Ти „відматеріялізувала” мої вуха. Чи схочеш ти ще відматеріялізувати мої уста?

Оксана мовчала.

— Бо інакше — я ніколи не буду мати відваги тебе поцілувати..!

.

Ніжно підніс її голову зі своїх грудей і глянув в її очі. Вони говорили йому більше, ніж це нематеріяльне слово.

І тоді Роман нахилився над її устами та чув тільки, як закрутилось йому в голові й він пірнув у якийсь інший світ...

Коли прокинулися із забуття, кругом було тихо-тихо. П'янив запах левкої і резеди, ніжно шелестіло листя дерев, а вгорі моргали зорі. Світ став не той. Тільки освітлені вікна хати, що здавалась десь дуже-дуже далеко, нагадали їм, де вони.

Оксана підвелася з лавки.

— Ходім! Мабуть, усі вже в хаті.

- ома
- ама
І доріжка поміж два ряди дерев, якою поверта-
лися до хати, була не та. Все перемінилося. А їм
здавалося, що вони не йдуть, а пливуть повітрям,
здавалося, що ноги не дотикають землі...

.....
В хаті застали нараду над нічлігом. Домінував
голос Олега.

— Та де ж будете руйнувати собі хату, зно-
сити ліжка з горища, робити нелад і замішання
на одну ніч. Кажу вам: дайте тільки кілька ліж-
ників, сіна на горищі над коморою досить, і більше
нам нічого не треба.

— Тільки, щоб ви нам завтра раненько не втек-
ли. Спіть, як довго захочете. Тут у нас тихо і спо-
кійно.

— Якщо схочете оглянути санаторію д-ра Тар-
навського, то це була б наша програма на перед-
полудне. А по полудні — вже побачимо.

— Дати вам світло?

— Ми маємо електричні лампочки.

— Батерійками зле світити, мусите ж собі
якось там постелити. — І пані Садовська принесла
велику нафтову скляну ліхтарню.

За хвилину виходили по драбині на горище, об-
ладовані постіллям.

Олег і Маруся були розбавлені і їм на сон не
збиралося. Сміялися з анекдотів д-ра Садовського.

— А ви де були весь час? Кажу вам, доктор Са-

довський — „морвий хлоп”! Шкода, що не чули його знаменитих дотепів.

Та Оксана і Роман ще далі перебували в іншому світі. Вона мовчки розстелювала ліжники, а він кинувся в кут на сіно і, заложивши руки під голову, дивився кудись перед собою. Видно було, що їх слова не доходили до його свідомости.

Олег з Марусею замовкли. Подивилися одне на одного, і Олег моргнув значучо одним оком, мовляв: значить, усе в порядку.

Через відкриті дверцята заглядало до них зоряне небо. Оксана лежала непорушно біля Марусі, але сон її не брався. Десь там, кілька метрів далі, спали хлопці, і вона знала, що й Роман не спить.

Передумувала ще раз події останнього вечора і чула, що її дотеперішній спокій і рівновага захитані. Чула, як щось нове вступило в її життя і грозило забрати в ньому багато місця... А вона того боялася. Вона ж не була цілковитою панею свого „я”. Її особисте життя мусіло не раз сходити на другий плян. Вона мусіла слухати і виконувати накази. Передбачала можливість різних конфліктів на випадок, якщо б Роман хотів її мати тільки для себе. Вона не мала права втаємничувати його в усе.

І миттю її думки перескочили в інший світ. Вона хотіла вгадати, що діється тепер із Славком. Перейшов він щасливо кордон, чи якнайспокійніше проходитьесья в Чорногорі? А може, сидить уже в польській тюрмі? Вона почувала себе трохи від-

повідальною за його долю. Вона ж знала, що поліція прийшла по нього додому, та що він вибрався кудись. Їй здавалося, що вона за всяку ціну повинна була розвідати, де він тепер, та перестерегти його. А це було важко.

Робила собі докори, що не вдержувала з ним ближчих товариських взаємин та не старалася частіше з ним бачитися в останньому часі, бо тоді він був би перед нею більше ширий і вона напевно була б знала про його найближчі пляни та тепер могла б його легко віднайти. Розпитувати про нього подорозі у знайомих не було безпечно. Вже й так, може, непотрібно розпитувала про нього в Космачі в Старчука і в кооперативі.

Старчук... Чому він не сходить їй з думки, і чому вона, майже підсвідомо, в'яже його особу з можливістю викриття й ув'язнення Славка? З першого погляду він їй не подобався, хоч був це гарний хлопець. Їй здавалося, що він, розмовляючи з людьми, уникав їхнього погляду, а такі люди відразу насторожували її. Коли він говорив про Славка, в його голосі звучала якась фальшива нотка. Спершу роблене зацікавлення, опісля, коли стрінув їх по дорозі в Косів, не цілком добре замаскована байдужність, коли несподівано спитав про Славка. Потім сидів він на траві, байдуже курих цигарку і слідкував за димом, що курився з неї. Видно було, про щось інтенсивно думає, але не може рішитися: заговорити про це, чи ні? Його зацікавлення міс-

цем перебування Славка було трохи завелике, коли взяти під увагу, що він не знав нічого про те, що поліція питала за Славком. А факт, що він не повернув зараз до Коломиї так, як говорив їм, але поїхав до Косова і там теж розпитував за Славком, про що не згадував під час їх останньої розмови, це все разом було, щонайменше, дивно. Оксана не знала тоді ще нічого про те, що Іван — це співробітник Славка. Тепер розглядала справу з іншої точки, і її внутрішня настороженість супроти Старчука стала ще більша.

Найбільше правдоподібним було, що Славко вже в безпечному місці, і це все не може мати впливу на його найближчу долю. Навіть, якщо б дійсно цей Старчук був безпосереднім, чи посереднім спричинником цієї небезпеки, що зависла над Славком. Але це не виключає морального обов'язку Оксани поцікавитися ближче Старчуком. Навіть, якщо всі її спостереження ґрунтуються на фальшивих założеннях. Бо ж, можливо, що Старчук теж знає про небезпеку, яка грозить Славкові, а довідавшись від них випадково, що Славка нема дома та що вирушив, мабуть, у гори, хоче його відшукати та перестерегти. А не знаючи, в яких відносинах Олег і Оксана зі Славком, як досвідчений підпільник, мусить маскуватися. Але звідки в неї ця внутрішня настороженість?

Оксана лягла на другий бік і старалася заснути. Старалася відігнати настирливі думки, що не да-

вали спокою, і викликала в своїй уяві образ зелених лісів та рвучких потоків, пахучих квіток і золотого сонця. Поринула в нього і не зчулася, коли заснула твердим, здоровим сном.

VII

Ранком, коли Оксана відкрила очі, на горищі був уже рух. Маруся, вдягнена, як до мандрівки, сиділа на сіні та оглядала по черзі всі черевики.

— Твої, Олег, теж треба занести до шевця. Погубив підківки і вже сходив закаблуки. Перед нами ще далека дорога. Взувай сьогодні сандали. Твоїм „бергштайгерам”, Романе, нічого не бракує, вони наче з заліза.

Через відкриті дверцята, знадвору, вливалось потоком свіже та чисте, як кришталь, повітря. Оксана вискочила з-під покривала і привітала всіх радісним усміхом:

— Добрий день панству! Ну що ж, ідемо далі, чи лишаємось тут?

— Покищо — ми тут. Ідемо до Рибниці митися, а потім вступаємо до шевця й до фотографа.

— Мусимо зробити прання на річці. Ми ж уже майже тиждень у дорозі. Хлопці, викидайте з наплечників усе, що маєте до прання! — командувала Маруся.

Назбиралося всього чимала купка. Спакували в найменший наплечник і пішли.

Сонце гріло вже добре. На дальшому обрії зависла прозорим серпанком легка мряка.

— Не знати, ця мряка на погоду, чи на дощ?

— Важко вгадати. Буває так, а буває інакше. Природа має свої примхи.

Вода була холодна, на купіль було ще зарано. Та й глибшого місця годі було тут найти.

— Щоб не тратити часу, можемо поділити наші зайняття. Хлопці хай беруть черевики та йдуть до шевця й до фотографа, а ми з Марусею за цей час поперемо все. — І Оксана взялася намочувати сорочки і блюзки.

— Слухаємо наказу! Як довго буде тривати ваше прання? Вертаючися, зайдемо по вас. Там уже десь ждуть нас із сніданком і думають, що ми втекли в гори, не попрощавшись.

— За пів години ми готові. Висушимо вже дома, в садку. А пам'ятайте: черевики і знімки мусять бути готові перед вечором!

Дівчата залишились самі і, стоячи по кістки в холодній воді, прали. Оксана відчувала потребу виговоритися перед Марусею, але не спішилася, бо знала, що Маруся не видержить і перша почне го-всрйти.

Маруся плюскалася в воді та, поглядаючи скося на Оксану, приспівувала:

Ой, ти, дівчино зарученая,

Чому ти ходиш засмученая?

Ой, як я маю весела бути,
Кого люблю я, трудно забути!

Оксана прилучилася при кінці строфи, і другу співали вже разом. Але Маруся не втерпіла довше:

— Оксанко, зараз надійдуть хлопці і знову не будемо самі. Розкажи скоренько: домовилась учора з Романом? Ви обидвоє повернулися з саду такі перемінені, що я відразу догадалася.

— Я не могла довше тримати його в непевності. Але чи я добре зробила — не знаю..!

— Що призналася йому в любові?

— Так. Коли подумаю, які різні перешкоди ще можуть бути..!

— Перешкоди? Оксанко, ти тільки забагато не думай і не аналізуй. Які тут перешкоди? Він любить тебе, ти його, і все в порядку.

— Це не так просто..!

— Власне, дуже просто. Хіба сама хочеш ускладнювати зовсім прості речі. За рік він кінчить медицину, ти за рік зробиш музичний диплом і можете побиратися.

— Він мусить відбувати практику, а я..., якщо дістану стипендію, хотіла б поїхати закордон — учитися.

— Тим краще! Будете обидвоє разом у Відні. Ти, маючи стипендію, можеш далі спокійно студіювати музику, а він буде відбувати практику. Говорили вже про це?

— Ні. Ми про щось реальне не говорили.

— Ще поговорите. Роман їде аж у половині жовтня. Твій тато напевно не буде противитися вашим плянам.

На згадку про батька, сльози наплили до очей Оксани, і вона мовчала.

— Ти плачеш? Розуміється, татка самого не лишиш. Ви повинні переконати тітку Олю, щоб перейшла жити до вас, до Львова. Може, важко їй буде покидати свою хату в Бережанах, але вона також не має там ближчої рідні, а тут — рідний брат. Це все ще далекі речі. А тепер не думай, тільки живи своїм щастям.

Коли повернулись до хати, на порозі стрінула їх Оля.

— А ви звідки вертаєтеся так рано? Я кликала вас з долини на снідання — ніхто не відзивався. Аж перелякалася, думаючи, що ви таки втекли! Вилізла на горище, побачила ваші наплечники й заспокоїлася. З'їмо скоро снідання та підемо. Треба користати, як довго гарна погода. Наш барометер якось не цілком добре показує.

Доктор заявив, що піде разом з ними. Мав те-пер ферії і хотів побути більше на повітрі:

— Розуміється, якщо приймете мене старого до свого товариства.

— Старого? Вуйко закасує ще не одного молодика! Ми були б дуже раді, якщо б вуйко спакував наплечник і пішов з нами в дальші мандри. А може б, ви всі так рішилися?

— Дуже дякуємо за запросини. Пішли б дуже радо, але очікуємо гостей у неділю. Будуть тут кілька днів.

— Як бачу, у вас „заїзний дім“! Може, не раз маєте вже й досить тих гостей?

— Ні, ми завжди гостям раді. Тільки й нашої приемности. Я прив'язаний працею до Косова, і важко мені звідси вирватися. Зимою ми з мамою тут самі, і тільки мріємо про літо, коли прийдуть діти й почнеться сезон гостей.

Поснідали й пішли. Тільки мама лишилася дома і просила, щоб не приходили пізно на обід.

— Не бійся! Голод нас скоро приведе додому.

Йдучи, розказував доктор цікаві історії з життя лікуванців, мешканців санаторії д-ра Тарнавського.

— Бо мусите знати, що в санаторії панує гостра дисципліна. Лікуванці мусять строго додержуватись денного порядку. Після дев'ятої години вечора не можна їм бути в місті. Кожний з них має свою дієту та свою щоденну працю, розуміється, фізичну. Не один з них старається в якийсь спосіб обійти ці строгі приписи і з того виходять не раз комічні ситуації.

Відчиненою брамою увійшли в сад.

— Оглядати все можемо тільки зверху. Вступ до середини для чужих заборонений.

— Ось, ця велика площа призначена для руханкових вправ лікуванців, що обов'язують їх усіх. В

час непогоди вправляються в цьому павільйоні, під дахом.

— Ось, цікава пара лікуванців: малий, незвичайно товстий хлопчина носить грубі поліна дров, а малий, старший уже мужчина, ще товстіший, ці дрова рубає.

— Рух на свіжому повітрі, фізична праця, купелі, душі, дієта, дисципліна і строго унормований спосіб життя — це властиве лікування. Медикаментів майже не вживають.

— І які висліди лікування?

— Ну, деякі з них виходять цілком здорові й не мають досить слів похвали для санаторії. Вони роблять санаторії добру рекляму. Це, переважно, ті, що причиною їх захворювання був брак того, чого тут мають подостатком: брак здорового повітря, фізичного руху, здорової їжі, супокою й унормованого способу життя. Найгірший клопіт мають тут із гіпохондриками, що вмовили в себе важку недугу. Вони з відразою піддаються лікуванню проти їх власної волі. Протівляться всьому, бо, на їх думку, лікар не розпізнав їхню недугу й запроторив їх між „варіятів”. Ось, у цих більших і менших будинках міститься санаторія.

Вийшли на доріжку й пішли в браму, наліво. Тут комплекс будинків був ще більший. Широка, рівна доріжка, по боках грядки з городовиною, а далі дерева, малий лісок. Тут проходжувалися й сиділи на лавочках лікуванці.

Тою самою доріжкою вийшли на поле, а далі вже й природній лісок. Якось не було видно виразної границі з садом санаторії й не було тут ніякої огорожі.

— Гарно тут. Але, які нещасливі ті, що мусять тут перебувати.

Повертаючись додому, Роман разом з доктором ішли позаду та розмовляли на лікарські теми. Романа, як майбутнього лікаря, цікавили подробиці способу лікування нервово-недужих. Доктор Садовський був радий, що зустрів фахового співрозмовця.

— Їх метода лікування безумовно добра і дає дуже добрі висліди. Але, на мою думку, вона трохи консервативна. Може, трохи замало стараються тут застосувати наймодерніші методи, випробувані з великим успіхом у подібних санаторіях на заході Європи. Ви там, у Відні, маєте нагоду слідкувати за тими найновішими методами цілком безпосередньо, ми тут довідуємось про все тільки посередньо, з медичних журналів, а це не одне і те саме.

На мості стрінули цілий гурт циганів-музикантів. Цигани завернули назад, оточили товариство та, виграючи якогось марша, провадили їх, наче яких весільних гостей.

— Слухайте, випустіть нас. Ми не музикальні!
— протестував доктор.

Цигани навіть не слухали. Один із них, ще майже

підліток, зайшов ззаду до Оксани, що йшла поруч з Романом, та схилившись над нею, грав їй прямо до вуха.

— А то влізливий народ! Нема іншої ради, тільки мусимо дати викуп. — Роман витягнув із кишені монету та вкинув її в капелюх найстаршого цигана.

Це не допомогло. Вони тільки збільшили темпо та грали ще сильніше й завзятіше. Треба було всім по черзі викупитися. Тоді щойно цигани зійшли на край дороги та, прощаючи товариство усміхами й низькими поклонами, відійшли шукати нових жертв.

Після обіду почали писати листи. Оксана збрала їх усі, щоб віднести на пошту. Сподівалася застати там листа від батька й хотіла зразу на пошті відписати.

Роман, що грав якраз з Богданом в круглі, хотів піти разом з нею, але Оксана відмовилася від його товариства, не хочучи переривати їм розпочатої „партії”:

— Не переривайте! Я за півгодини буду дома.

— Вертайся скоро, Оксанко, — просив Роман, — може підемо ще скупатися. Із заходу починають збиратися хмари.

Коли, подорозі, вступала до аптеки, здалека почувся протяжний грюкіт громів. На небі клубилися чорні хмари. Полагодила скоро закупи й пустилася йти на пошту. Раптом загрюкотіло в неї над головою й пішов зливний дощ. Поки добігла до

поштового будинку, промокла до нитки.

На пошті дістала два листи: один для неї, а другий для Марусі від батьків. Стояла коло пульта, читала листа від батька й хотіла додати ще кілька речень до написаного дома листа. Аж ось почула за собою знайомий голос, що польською мовою замовляв телефонічну розмову з Коломиєю. До кого належав цей голос? Не могла собі пригадати...

Повернула голову й пізнала Старчука. — Він знову тут, — подумала. Похилилася над пультом і стала писати. Чула, як Старчук віддалився від віконця і увійшов до телефонної будки, зараз біля пульта. Оксана не хотіла підслухувати його розмови та не бажала, щоб він її пізнав. Перейшла на лавочку й писала далі.

По хвилині Старчук вийшов з будки і знову підійшов до віконця.

— Кажу вам, зайняте. Мусите зачекати, — говорив йому урядник.

— Справа дуже пильна, урядова. Там чекають на мій телефон до третьої години. Опісля може бути запізно..!

Урядник почав нервуватися:

— Треба було вам скоріше прийти, я вам тут нічого не пораджу. Тепер можете чекати й годину... Не думайте, що ви одні телефонуєте в поліцію. Там телефони не перестають дзвонити.

Старчук стояв при віконці і стукав нервово пальцями об підвіконня.

Оксана приросла до лавки. Боялася рушитися із місця, бо ні за що в світі не хотіла стрінутися тепер із Старчуком око на око.

— Але, якщо справа дуже важна, то я пораджу вам щось інше — говорив урядовець. — Ви можете піти на поліційну станицю, ось тут, два кроки звідси, і закомунікувати їм, що мали сказати через телефон до Коломиї. Будете мати хоч виправдання для себе, урядовий доказ, що в означену пору не могли сполучитися з коломийською поліцією. А тоді прийдіть ще раз сюди, може, вже будете мати щастя..!

Старчук не міг рішитися. Лівою рукою нервово гладив волосся, а пальцями правої руки далі стукав об дошку.

Урядник дивився тепер якимось спочутливо в його лице і сказав:

— Розумію вас... Справа довірочна. Ну, так нема ради, мусите ждати, — і розвів руками. — Може не буде запізно..!

Оксана заклеїла листи й хотіла непомітно вийти. Це, що почула, було дуже багато. Значить, вона, мабуть, не помилилася...

Але раптом вона рішилася на щось інше, встала з лавки, підійшла до віконця, що було поруч із телефонним і українською мовою голосно зажадала поштових значків.

Старчук повернув до неї голову, видно було,

змішався, але стрівнувши її невинно всміхнені очі, відповів усміхом і вклонився.

Урядовець, що, видно, зацікавився Старчуком, всміхнувся також і сказав весело:

— Ну, тепер не буде вам вже скучно чекати..!

Оксана взяла значки, відійшла від віконця до виходу й заглянула крізь шибу на двір. Дощ лляв немилосердно, дорогою плили цілі потоки. Зробила безрадно-заклопотану міну, сіла на лавочці коло виходу і, звертаючись у бік Старчука, сказала:

— Треба перечекати..!

Старчук, мабуть, настрашився, щоб вона не схотіла розмовляти з ним голосно й підійшов до неї.

Оксана всміхнулася наївно:

— Скільки разів будемо ще стрічатися подорожі? Ви перебуваєте тепер постійно в Косові?

— Маю діло в околиці. Зайшов до Косова на пошту телефонувати й не можу дістати получения.

— Певно, дівчина. Так?

Старчук тихо, нервово засміявся. Весь час кидав оком убік віконця і споглядав на ручний годинник.

— Нервуєтесь, як перед першою зустріччю... Мабуть, мусить бути дуже гарна?

— Не гарніша від вас, панно... Оксана, мабуть?

— Так, Оксана! Дякую за комплімент!

Кури́в нервово цигарку, затягаючись димом.

— А знаєте, хто мені привидівся, коли я побачила вас коло віконця? — Славко Свистун.

Рука в нього затремтіла, і цигарка впала на ко-

ліна. Зірвався з лавки і скинув цигарку на підлогу.

— Знаєте його? — спитав.

— Дуже поверховно. Стрічала в товаристві два-три рази. Має вашу поставу й вашу зачіску, і коли побачила вас ззаду думала, що це він. Це, мабуть, ваш приятель?

— Так... Так... — відповів нервово. — А дощ не перестає. Ваше товариство також тут?

— Покищо — так. Як тільки погода поправиться, підемо далі.

Із-за загородки вийшов урядовець, розглянувся на всі боки і, побачивши коло виходу Старчука, замахав рукою:

— Ходіть, маємо получения.

Старчук перепросив Оксану й пішов до телефонної будки.

Оксана виглянула знову на двір. Хмари вже проїдились і була надія, що злива скоро перейде. Глянула на годинник: просиділа тут уже майже годину.

За яких п'ять хвилин вийшов з будки Старчук. Оксана була вже надворі й розглядалася, де найкраще було б перейти дорогу. Дощ не падав, але дорога перемінилася в один потік.

Старчук розглянувся також. Мабуть, не хотів тут стрінати ще когось із товаришів Оксани. Був помітно спокійніший і дещо опанований, на устах самопевна усмішка.

— Вам куди? Наліво, чи направо? Провів би я

вас дуже радо, але страшенно мені спішно. Даруйте, що я такий нечемний, і— до побачення! — Всміхнувся якось вимушено й подав їй руку, що була холодна, наче лід.

Оксана аж здригнулася: здавалося їй, що тримає в руці бридку жабу. — Юда — подумала, а всміхаючись наївно, сказала:

— До побачення. Мабуть, на Говерлі, або на Кукулі, що?

Старчук ще раз криво всміхнувся, кивнув головою і зник в одній з бічних вуличок.

Дивилася йому вслід, а почуття обридження розпирало їй груди. На устах у неї застигла наївно-кокетлива усмішка.

Коли повернула голову вбік, побачила коло себе Романа. Стояв блідий, з дуже поважним виразом лица й мовчки дивився на неї. В руці тримав спортові черевики Оксани.

— Ах, це ти? Добре, що прийшов! Я зараз роздумую, як би то дістатися додому.

— Я стою тут уже добру хвилину, але ти так була зайнята своїм... товариством, що не завважила мене.

Оксана споважніла, дивилася на нього й мовчала.

— Я й не знав, що ти вмієш так усміхатися. — А по хвилині: — Що він хотів від тебе, цей... тип?

— Цей тип? Чого хотів? Нічого від мене не

хотів... — Дивилася кудись перед собою й говорила, наче крізь сон.

— А може ти... від нього чогось хотіла? Що?

Цей голос був ледяний і, наче лезо сталевого ножа, ранив її серце.

— Як ти говориш, Романе? Опам'ятайся! — промовила насилу.

— То ти опам'ятайся. Виглядаєш майже непритомна після тієї зустрічі...

— Так. Я майже непритомна, — говорила далше, наче крізь сон.

Раптом стрепенулася:

— Ходім. Я зараз мушу говорити з Олегом.

— З Олегом? А зо мною говорити не хочеш?

— З тобою буду говорити подорозі...

Сіла на лавочці, скинула легкі сандали і, взявши з рук Романа черевики, взула їх на ноги.

Подивилася на нього з вдячністю:

— Ти пам'ятав, що я не мала на собі черевиків? Дякую тобі!

— А ти не пам'ятала про мене... Як могла забути... вчорашній вечір?

— Романе! Я забула вчорашній вечір?!

Взяла його під руку і пішли помалу, переступаючи калюжі.

— Чому не хотіла, щоб я йшов з тобою на пошту? Ти знала, що його там зустрінеш?

— Романе, чи ж я винна, що він крутиться тут в околиці? Я ж його, властиво, зовсім не знаю.

— Ти ж сказала йому: До побачення на Говерлі.. А може... може, ти сказала йому тоді в Космачі: До побачення в Косові на пошті?

Оксана мовчала.

— Ну, що ж, відповіси мені?

— Романе, що з тобою? „До побачення” — це ж звичайний чемностевий зворот.

— А ця кокетерійна усмішка, це також тільки... чемностевий зворот?

— Це була.. роля..., маска...

— Роля? Маска? Оскільки мені відомо, ти студіюєш музику, а не драматичне мистецтво, щоб мусіла пробувати ролю... на пошті... з тим типом. Чому якраз його вибрала ти собі, як партнера для студіювання ролі? Що?

— Романе! Що це в тебе? Заздрість? — Ти ж знаєш, що він був мені несимпатичний з першого погляду.

— Так, ти мені говорила... Але, чи одне говориться!

— Так ти не маєш ані крихітки довір'я до мене, Романе?

Роман навіть не чув цього.

— А чи та твоя очманілість і неприємність... також була тільки роля?

— Ні, це був мій природний стан.

— Що ж тебе впровадило в стан непритомності? Чи моя раптова поява?

— Романи, не муч мене. Я не маю більше сили...

Роман глянув на неї. Була бліда, а коло уст зарисувалася лінія болю. Раптом стало йому жаль її... Розглянувся довкола, побачив недалеко лавочку і сказав м'яким голосом:

— Ходи, сядьмо тут, спочинеш трохи.

Щойно тепер завважив, що її суконка була мокра від дощу, а вона час від часу підносила вгору рамена і здригалася легко від холоду.

— Ні, ходім скоріше додому... Ми поговоримо ще опісля.

Йшли мовчки. В голові Оксани був великий хаос. Недовір'я Романа пригнобило її дуже, а все ж таки вона розуміла його реакцію. Він же ж любив її, а вчора почув від неї признання в любові. Чи ж могла вимагати від нього, щоб він був байдужий до того, куди вона ходить, що робить і з ким говорить? А все ж таки... Це ж щойно початок. Що буде далі? Оксані здавалося, що зайшла в сліпу вулицю, з якої не було виходу. Зі сліпої вулиці можна тільки завернути назад. А це значить... зректися його любові. — Ні! Ні! Нізачо в світі! Їй страшно зробилося від тієї думки.

Є ще одна рада! Зі сліпої вулиці можна вилетіти, не завертаючись назад. Тільки треба дістати крила! І тоді можна злетіти високо, попід хмари, понад усе! Але тоді й Роман мусів би дістати ті

крила, щоб міг підвестися понад усе те, понад недовір'я, підозріння, заздрість. А ці крила може дати їм тільки велика любов...

Роман теж думав і шукав відповіді на те, чого не розумів. Він цілковито заспокоївся, але на його душу наляг великий смуток. Він знав, що Оксана його любить, він був певний того, що її ніщо ближче не в'яже з тим осоружним йому типом. А все ж таки... він не пізнав її сьогодні. А її відповіді були виминаючі, і за ними наче скривалося щось. Чому не була з ним цілком щира?

Оксана знову здригнулася від холоду. Роман скинув свою блюзку й накрив нею її плечі.

— Дякую! — сказала тихо.

Додому було вже недалеко, і Оксана знала, що сьогодні вже не будуть мати нагоди побути на самоті. Що йому сказати, щоб він не втратив до неї довір'я? Говорити неправду не вміла й не хотіла. Сказати йому тепер усе, було ще зарано... Оксана не могла нічого придумати й ждала, поки він сам не почне говорити. Але він ішов, похнюплений, і мовчав.

-- Романе, чи ти насправду не довіряєш мені?

Роман сумно всміхнувся:

— Я, перш за все, не знаю тебе. Я помилився, коли думав, що пізнав тебе добре. Коли ж когось не знаєш добре, не можеш мати до нього повного довір'я. Чи не так?

— Так, твоя правда! — І раптом Оксана від-

чула, що Роман не зробив їй ніякої кривди своїм браком довір'я. Вона ж... вона ж, хоч як його любила, не мала до нього ще такого довір'я, щоб могла йому сказати все.

— Не можеш, чи не хочеш бути цілком щирою?

— Я можу сьогодні тільки знову просити в тебе терпеливості і, якщо зможеш, вибачливості. Я хотіла б знати, чи ти мене досить любиш, щоб мати до мене довір'я навіть тоді... тоді, коли тобі здається, що мене не знаєш. Я ж також тебе ще замало знаю, але моє довір'я, яке я вже маю до тебе, так легко не захиталось би.

— А однак... що було б з тим довір'ям, коли б так застала мене на любій розмові з дівчиною, що не збуджувала б у тебе надто великого довір'я?

Оксана помовчала хвилинку.

— В першій хвилині, можливо. що те довір'я захиталось би. Але роздумавши...

— І не хотіла б ніякого вияснення з мого боку?

— Я думаю, що коли б ти міг і хотів дати мені вияснення, зробив би це сам. В протилежному випадку я вірила б тобі, що, або цілковито нема що вияснювати, або маєш причину цього не робити. Я респектувала б цю, невідому мені, причину тому, що тебе люблю й маю довір'я до твоєї любови. Це що ми відчуваємо, більш міродайне від того, що бачимо або чуємо. Воно рідко заведе нас, а наші зміслові враження заводять нас дуже часто. —

Бувають же ж ситуації в житті, коли конечно треба грати роллю й маскуватися...

— І ти знайшлася тепер якраз у такій ситуації?

— Так. Віриш мені?

— Вірю, бо хочу вірити.

Роман затримався і, ставши лицем до Оксани, глянув в її очі. В них було стільки глибокого почування, стільки ніжності і стільки обіцянок...

Роман поправив свій вислів:

— Вірю, бо мушу вірити!

Оксана всміхнулася:

— І не будеш робити „сцен” навіть, якщо колись збудиться в тебе на хвилинку — недовір'я?

— Буду старатися. Чи можу перепросити тебе за цю сцену?

Оксана весело засміялася:

— Нема за що перепрошувати. Я ж на тебе не гнівалася.

Роман підніс її руку до своїх уст і вдячно поцілував.

— Про це не говоримо більше. Добре?

— І нема про що говорити.

Дома ждали їх нетерпеливо. Збиралися густі, темні хмари і знову грозив якийсь хмаролім.

— Ну, слава Богу! — крикнула врадувано Маруся. — Оксано, ти ж цілком перемокла! Зараз же одягнися й напийся гарячого чаю. Ходи зо мною на горище.

— Пожди, я тільки хвилинку... Де Олег?

— Олег? Він, мабуть, на горищі, вибирається піти до фотографа і до шевця відібрати наші черевики. Богдан позичив йому тепер свої, бо там цілі потоки пливуть.

— Добре. Я маю до нього діло й зараз приходжу на чай. Ага! Була б забула. Маєш листа з дому — і подала їй листа, який був зовсім мокрий.

— Ну, знаєш! І нічого не кажеш?

Оксана застала Олега готового до відходу:

— Змокла? Зараз скидай усе мокре, бо застудишся. Йду відібрати знімки й черевики, бо збирається знову на бурю. По таких дощах, здебільшого, приходять прегарна погода і сподіваюся, що ми завтра рано йдемо далі.

— Пожди, Олег. Мусимо порадитися, що треба зробити. Я стрінула на пошті Старчука... Чекав на телефонне отримання з коломийською поліцією, не міг діждатися і страшенно нервувався. Я чула, як він говорив з урядовцем. Коли завважив мене, був дуже змішаний. Як говорив урядовцеві, справа була дуже пильна, але довірочна. Відкинув пропозицію урядовця піти на тутешню поліційну станицю й там зложити свої зізнання. Я вдала наївну, наче б догадувалася, що він хоче телефонувати до дівчини. Хотіла використати його схвилювання й побачити, як він реагує на одно ім'я. — Славко Свистун! — сказала я. Він здригнувся й цигарка вилетіла йому

з руки. Вкінці діждався розмови й після неї трохи заспокоївся.

Олег стояв, наче закам'янілий, з відкритими устами, і коли Оксана урвала, сів на сіно всім тягарем свого тіла.

— Не знаєш, де він тепер?

— Ні. Дуже спішився, казав, що має діла в околиці. Мені не зручно було про щонебудь його випитувати, могло б збудитися в нього підозріння.

— Так, так, дуже добре зробила. Він про тебе не знає нічого, але про мене може догадуватися. А якщо знає, що ти чула його розмову з урядовцем, то...

— Він напевно цього не знає, бо побачив мене щойно після розмови з урядовцем, коли я підійшла до віконця. Було видно з виразу його лиця, що моя поява його заскочила.

— Це добре, добре. Знає, куди ми йдемо?

— Я сказала йому: „До побачення на Говерлі, або на Кукулі„.

— Добре. А ми підемо тепер більше на південь. А що найважніше: мав із собою ровер?

— Ні... Але пожди, пожди... Його довгі штани були зчіплені пряжками, як до їзди на ровері.

— Ага! Значить, ровер мав десь недалеко. Він в гори не піде. Слідкує, нюшить свою добич здалека... Добре. Дуже добре, Оксанко! А тепер я маю роботи повні руки. Маю тут в околиці трьох зв'язкових. Дам їм інструкції, а вони подадуть їх далі.

Треба за ним дуже обережно слідкувати, щоб нічого не пронюхав, бо тоді віддасться в опіку поліції, попросить себе „арештувати” і все пропало. Здобуде собі німб героя-мученика в наших очах, а там їм виспіває все, якщо дотепер ще цього не зробив. Хтось із хлопців мусить поїхати найближчим поїздом до Львова. Передам туди дещо усно; шифрований лист поштою може потрапити під якусь цензуру. Зрештою, може б було й запізно. Мусять застановити всі дії, пляновані на найближчий час, і вирішити, що з ним зробити... Скажи Романові, що я позичив у нього дошовика. Попрошу Богдана, щоб дав мені свій ровер. Може, за дві-три години буду назад. — І скоро зійшов драбиною вділ.

Пригадав собі щось і щераз вернувся нагору.

— Не пригадуєш собі, як був одягнений?

— Так, цілком добре. Ясносірі, довгі штани, того ж кольору вітрівка, спереду на замок, бронзові півчеревики.

Оксана була, наче в гарячці. Не знала, від чого це. Чи з хвилювання, чи з перестуди. Скинула з себе все і вдягнула суху білизну, блюзку, теплий светер. Коли перебігала подвір'я, починав падати дощ і здалека грюкотіли громи.

— Боже, допоможи Олегові! — подумала.

— Ну, де ж ви? Ми хочемо починати якусь забаву, а ви порозходилися кудись — стрінув її в сінях Богдан.

— Я вже тут. Але Олег поїхав... Мусимо по-збирати докупи наші речі, на випадок, якщо завтра рано...

— Ага, „на випадок”... Дивись, який „випадок”. Дощ лє, як з цебра! Сидите в нас, як довго погода не усталиться.

Всі сиділи за чаєм. Маруся вже непокоїлася за Оксану і з вдовolenням завважила, що вона вдягнула теплий светер. Біля Романа було вільне місце, і Оксана зайняла його.

Він глянув на її бліде обличчя і всміхнувся до неї тепло та якомсь по-батьківськи.

— Тут на тебе роблять „замах”. Вже складено мистецьку програму на цілий вечір. Ти маєш вповнити дві точки програми.

— Я дуже втомлена, але нема ради.

— Зробимо так, щоб твоя точка прийшла на закінчення. Трохи відпочинеш і дістанеш гумор.

— Ти сказав: дві точки?

— Так, маєш заіграти „соль” і закомпаніювати до співу Богданові.

— А ти?

— Я маю виступити з рецитацією. Це завдячую Марусі.

— Що там, що там „Маруся”?

— Ти зрадила Романові драматичні здібності. А яка твоя точка?

— Я з Олегом маю продемонструвати кілька

показових модерних танків і від цього почнеться забава з танцями.

— Панно Оксано, тут є виписана ціла програма, прошу — і доктор Садовський подав їй аркуш паперу. — Навіть мені припала честь взяти активну участь у вашій програмі. Маю виголосити доповідь про гуцульське мистецтво.

Оксана читала голосно:

— Сольо скрипкове — Оля, акомпаніямент — Оксана. Ага, це вже третя точка. Бідні ті п'яністи!

— Не бідні, а щасливі. Вони цілком самостійні й нікого не потребують, а співаки і скрипалі без них не можуть обійтися. Мені, звичайно, акомпаніює Богдан, але цим разом — не відмов ти мені приємності! — І Оля молитовно склала руки й подивилася благально на Оксану.

— Вона вас подивляє, панно Оксано! Ви, мабуть, найкраща учениця в консерваторії і незрівняна акомпаніаторка.

Рясний дощ стукав до шиб вікон, в саду гнулись від вітру дерева, в хаті почало сутеніти. А Олега не було.

— Щось Олег забарився. Мабуть, черевики не готові, або мусить чекати у фотографа на знімки.

— А може, чекає, щоб дощ перестав. Починаймо без нього, він і так має свою точку на кінці.

Оксана, що весь час думками провожала Олега в його важній поїзді, хотіла сховати своє схвилювання. Вона нервово стискала свої долоні й оче-

видячки нетерпеливилася. Цього ніхто не завважив, крім Романа, що слідкував за нею весь час, не глядячи прямо на неї. Перед ним не могла сховати свого неспокою.

Він думав, що вона ще досі схвильована його „сценою”. Воно так і було б, якщо б Оксана не мала ще й іншої причини до хвилювання. Вона навіть не мала часу сказати Олегові, щоб старався випитати своїх хлопців, чи не бачив хто з них Славка. Стояв перед її очима такий, якого бачила востаннє: задивлений кудись у далеч, мовчазний і дуже важкий. Їй здавалося, що повинна знайти спосіб, щоб його відшукати і рятувати. Очевидно, планується на нього нагінка. Якщо він знав про це наперед, так він тепер у безпечному місці. Якщо ні, то впаде в наставлені на нього сіті.

Тим часом програма вже почалася. Доктор читав лекцію з історії розвитку гуцульського різьбарства (якого осередком було недалеке село Річка) й килимарства, ілюструючи її зразками різьблених предметів та килимів домашньої обстанови.

Роман записував собі дещо й думав, що варто було б зробити кілька знімок із тих прегарних різьблених тарелів та касеток.

— Ми живемо тут, серед тих мистців. Майже всі ці предмети це подарунки гуцулів з родини Шкрібляків, моїх пацієнтів, від яких я не хотів брати гонорару за лікування.

Програма доходила до кінця, коли появився

Олег. Оксана якраз кінчила грати поему Косенка. Коли побачила в дверях Олега, відчула, що пальці перестають її слухати. Взяла зручно кілька пасажів і, модулюючи, знайшлась перед самим кінцем композиції. Ще кілька акордів і поема була закінчена. Не чула оплесків, ні похвал, бачила тільки Олега і з виразу його очей хотіла вичитати, як полагодив справи.

— Ти якраз добре прийшов, Олег! — і Маруся вже була коло нього. — Тепер слідує наша точка: показова лекція модерних танків.

— Чекай, тут зараз побачиш свою „показову лекцію” модерного... менуета — на вулиці. Кажу вам! Можна вислати на конкурс світлин.

— Покажи, покажи...

— На, маєте... А я мушу змінити взуття, бо геть промочив ноги, — і він вийшов із кімнати, а Оксана, користаючи із замішання, вислизнулася за ним.

Задержав її на ганку. Були самі.

— Я йду на горище й зараз вернуся. Ти не виходь на двір, дощ ще не перестав. Усе буде добре. Кажу тобі, ці гуцули — золото, не хлопці! Один з них уже виїхав автобусом до Коломиї, завтра рано буде у Львові. Два інші поїхали роверами в дооколишні села. Завтра або я зайду подорозі до одного до них по вістки, а як не буде мене до дев'ятої години, то він прийде сюди.

— Ти не називав їм прізвища Старчука?

— Очевидно, що ні. Я описав його докладно. Він

має велику бородавку біля лівого вуха.

— Чи хлопці цілком певні?

— Ну, знаєш, якщо вони непевні, то хіба ніхто з нас непевний. Славка знають добре й боготворять його. Але жодний з них його тут не зустрічав... А тепер, Оксанко, перестань думати про те все! Решта — не твоя журба. Ти забула, що тепер маєш вакації, цілковиті вакації. А щодо Славка, то він розумніший за нас усіх. У Лузі напевно жде на нас вістка від нього, з безпечного місця. Татко нічого не згадує?

— Ні. Так, добре, приходь зараз, бо хочуть танцювати.

В кімнаті лунав голосний сміх. Оглядали світлини, які робив Роман під час мандрівки. Маруся сміялася до сліз.

— Глянь, Оксанко, Романові належить двадцять буків... Він робив наші світлини тоді, коли ми цього найменше сподівалися.

— Ну, знаєш, Романо, це вже на правду брак дискреції. Як можна фотографувати когось у сні? Коли й де це було?

— Тут я не винен. Світлини робив Олег і майте до нього претенсії. Ви обидві так гарно виглядали у сні, що тяжко було опертися спокусі. Але я не хотів брати гріха на душу...

— Та це, мабуть, із Шешор, Оксано! — Маруся оглядала світлину з усіх боків: на сні лежала Маруся, з розкиненими руками, голова в па-

пільотках, і солодко спала. До неї притулилася Оксана, що виглядала тут, як мала дитина.

— А ось і той грішник! — кинулися обидві до Олега.

— А це що знову? Революція? Хто ж властиво має сьогодні булаву у своїх руках? Ми вже безумовно задовго сидимо в Косові! Пропала вся дисципліна... Що з вами, дівчата?

— Чекай, чекай, Олег! Ми ще зробимо тобі знимку! І пустимо її в світ!

— Ну, що ж хочеш? Та ж такі знимки мають найбільшу вартість! Не штука позувати й бути гарною. Але штука бути гарною навіть у сні.

— Але ж ці папільотки! Подивись, як я виглядаю...

— Даруй, але я тобі їх не накручував. Затям собі, що жінка повинна в кожній хвилині, навіть у сні виглядати гарно.

Панство Садовські мали забаву. Доктор сміявся разом з молодими.

— Мені здається, що я сьогодні скинув із своїх плечей щонайменше 25 років. Товариство молодих — це найкращий лік проти старости.

— Але цій світлині не можеш нічого закинути, а ти тоді так обурилася...

— Покажи, покажи, ми ще не дійшли до них!

— Маруся й Олег на тлі косівських салін, збираються танцювати менуета...

— Справді вдала! Маруся виглядає тут пре-

гарно! Яка грація в рухах! А цей вогнистий погляд!

— А Доцю з Микуличина вже бачили? Правда, що виглядає, як фільмова артистка, перебранна в гуцульський одяг?

Доктор якраз мав ті світлини у своїх руках.

— І де ви знайшли таку кралю? Гуцулки, назагал гарні, але ця, напевно, зробила б кар'єру в Голівуді...

— Та найгарніші таки ці краєвиди. Ці гори в туманах, ці бурхливі потоки!

— Ех, прегарна наша земля. Нема такої другої на світі. І прегарні люди живуть на ній.

Після вечері повідсували столи і збиралися танцювати при музиці з грамофонних платівок.

— Але ви нам не викрутитеся, Олег і Маруся! Вся мистецька програма пройшла приписово, тільки останньої точки нам бракує.

— Так, так! Маєте нам показати, як танцюють безсмертний вальс.

— І тужливе танго.

— І вогнисту коломийку.

— Бійтесь Бога, чи не забагато буде? А маєте плиту з коломийкою?

— Ні, але я вам її заграю. — І пані Садовська почала шукати між нотами, на столику.

— Як це конечно, то, може, зробимо так: ми починаємо вдвох кожний танок, а потім танцюють усі. Але всі, без вийнятку.

— А тепер хай ваша уява трохи попрацює. Хай

вам здається, що на мені довга й широка сукня, вся з червоного тюлю. А Олег „вифрачений” і, розуміється, в білих рукавичках.

Понеслися звуки Штравсового вальса. Пара пересувалася легко по лискучому паркеті, здавалося, вона не підлягає законові притягання землі. Здавалося, вони бувають у повітрі.

— А тепер вальс для всіх! Пані вибирають!

Маруся схилилася перед доктором, а коли він несміливо отягався, вона безцеремонно оперла свою руку на його рам'я, а другою потягнула в танок.

— Не штука дивитися, як другі танцюють!

— Я з найбільшою приємністю. Але я ж не маю відваги пускатися в танок з такою... балериною.

Оля танцювала з Олегом, Оксана з Романом, а Богдан — з рідною мамою.

— Згадався мені наш перший танок, минулого року, в Олега, — говорив Роман Оксані. — Не забуду тієї хвилини, коли ти увійшла до кімнати. Всі були розбавлені, але сміх і гамір утихли, як тільки ти появилася. А мені здавалося, що це весна загостила між нас. Я довго не мав відваги попросити тебе до танку, я боявся, що ти — не дівчина, а якась мрія, та що ти зникнеш, як тільки я діткнуся тебе моїми руками...

Оксана схилила голову на його рам'я й мовчала. Її лице зарум'янилося, а очі сяяли щастям.

Роман заглянув у ті очі й спитав:

— Забула вже прикрість, яку я тобі зробив сьогодні?

— Давно! — І Оксана ніжно притулилася до його рамя.

Було вже біля півночі, як розходилися, бажаючи доброї ночі.

— Олег, — почав доктор — я не потребую хіба переконувати вас, що ви зробили б нам велику приємність, якщо б залишилися ще в нас. Ми цілком віджили у вашому товаристві.

— Вуйку, приємність по нашій стороні. Але ми вже трохи задовго надуживаємо вашої гостинності. Якщо, випогодиться, йдемо далі.

— Але не зривайтеся дуже рано. Ми всі проведемо вас трохи.

Доктор виглянув на двір. Дощ падав далі.

— Дивіться, як там виглядає. Спіть здорові й не рухайтесь завтра нікуди.

— Що буде, то буде, а тепер нам належить порядний відпочинок. Багато різних вражень мали сьогодні. — І Олег завинувся щільніше в укривало, щоб не чути шелесту дощу надворі.

VIII

Від учорашнього дощу не було сліду. Крізь відкриті дверцята заглядав чудовий, погідний ранок, вливалося запашне чисте повітря. В садку голосно бриніли бджоли й заливалися співом пташки.

Наші мандрівники протягалися ще солодко на сіні, коли появився Богдан.

— Вислали мене, як делегата, до вас. Маємо ще один аргумент на попертя нашого прохання, щоб ви ще сьогодні не йшли далі. Сьогодні — іменини Олі. Лишіться ще хоч на передполудис.

— Бійтеся Бога, сьогодні тети Олі іменини! Як я могла про те забути! Буде їй прикро, коли дістануть завтра мого листа, а там ані згадки про іменини — зажурилася Оксана.

— Пожди, ще не все пропало. Зараз вишлемо GRATULYACIYNU телеграму з підписами нас усіх. Це зробить гарне враження, і вона напевно втішиться.

— Ну, що можу сказати в хаті? Лишаєтеся? — ждав Богдан. — Стіл накритий до снідання і ми чекаємо на вас. Оля вже вчора хотіла вас просити, але ви знаєте її скромність.

— Знаєш, Олег, нема ради. Олі буде прикро.

— Добре, на снідання лишаємося, а потім ідемо... мандруємо... летимо! Та ж глянть, Богдане, яка погода! Ідемо сьогодні до Криворівні.

Взяли рушники, помилися коло криниці, а по дорозі кожне урвало ще в садку по кілька квіток. На думку Марусі, не можна було йти складати побажання з порожніми руками.

Святочно накритий стіл, святочно вдягнена Оля, що своєю свіжістю могла супсрничити із соняшним, росою вмитим ранком, та обидвоє Садовських ждали на них.

— Ну, слава Богу, ще не втекли! Я вже від четвертої години ранку не міг спати. Виглянув крізь вікно й думаю: що зробити, щоб вони ще лишилися? — і доктор радісно тер руки.

— Ми й так були б не втекли. Ви ж обіцяли провести нас трохи!

Всі по черзі вітали Олю з іменинами і склали на стіл квіти :

— Даруй, що квіти з вашого саду, але не було ради.

— А не цілуйтеся так дуже, бо буде дощ — засміялася пані Садовська.

— Нічого, хай іде дощ ще сьогодні. Послухаємо ще одного концерту й ще раз затанцюємо.

— О, як бачу, тобі засмакували вчорашні танці — і пані Садовська погрозила докторові пальцем.

За столом Олег глянув на ручний годинник.

Була восьма година. Він мусів зараз іти в Город, де мав стрінутися із своїм зв'язковим. Трохи незручно було б їм усім тепер втікати, не кінчаючи снідання.

— Мої панство! Я попрощаюся й піду наперед. Треба мені ще зайти на пошту, між іншим надати гратуляційну телеграму до Оксаниної тети, а також дещо купити. А ви виходьте зараз же по сніданні. Стрінемося на границі Косів — Город. Як трохи спізнитесь, зажду на вас.

— Олег, чому так спішишся? Мандрівка вам не втече. Бачиш, що нічого не втратили за вчорашній день. Були б лише змogli й мусіли б у найкращому випадку в якогось гуцула перечікувати бурю. От краще підемо всі гуртом скупатися на Гук...

— Або підемо до Кут. Скупаємося в Черемоші, подивимося на дараби. Ви й так ідете на Жаб'є і в Кутах не будете. А звідти вже й Вижницю видно.

Роман мав охоту піти до Кут:

— Ти, Олег, рішай. Але побачити ще й Кути — добра думка.

— Але ж ти, Романе, „альпініст"! Кути — це доли.

— Мені все цікаво побачити. Мабуть, не скоро буду тут удруге.

Рада в раду: рішили лишитися ще на сьогодні.

— З'їмо обід о дванадцятій годині і тоді можете йти до Кут, а ми з мамою приїдемо за вами автобусом.

По сніданні Оксана з Романом пішли на пошту, а Маруся з Олею помагали пані Садовській у кухні.

Перед десятою до Олега прийшов молодий хлопець. Пішли обидва до садку:

— Поговоримо тут. Буде нам свобідніше, ніж на вулиці. Кажіть, які новини?

— Вдалося знайти його в Черганівці. Ночував у знайомого мені газди. Казав там, що раненько йде далі й просив хлопця надати рано телеграму на пошті в Косові. За дорогу дістав хлопець п'ять злотих.

— Знаєте зміст телеграми?

Хлопець витягнув з кишені клопоть паперу і подав його Олегові.

— Ванда Затварніцка, Варшава, Шопена 5. — Кохана, за кілька днів будемо разом, раз на завсіди. Кінчу свої діла. Міцно цілує Янек.

Прізвище й адреса надавця були фальшиві.

Хлопець виговорився, що мусить рано йти в Косів, надати телеграму на доручення того пана, що в них ночує. Шкода було йому втраченого часу, бо обидва з батьком плянували йти на полонину сьогодні раненько, пересушувати сіно. Я сказав, що можу надати ту телеграму, бо й так рано буду в місті...

— Як натрапили ви на хату, де він ночував?

— Я дивився всюди, чи не стоїть де який ровер на подвір'ї. А тоді підходив ближче й починав з

людьми розмову. Маю там багато знайомих, так, що це не здавалося нікому дивним. В цього газди побачив я ровер, припертий до стіни на ганку. А знав, що ніхто в них ровера не має. Я увійшов на подвір'я й побачив того пана, як стояв коло криниці й чистив черевики. З вашого опису пізнав я його відразу. Я зайшов до хати, розговорився з газдами, а він за той час пішов спати на сіно. Звідти я ще пішов до свого товариша. Цей мав сьогодні, скоро світ, дижурити коло хати того газди. Він буде знати, куди цей пан подався. А там знову будуть на нього уважати. Головно, будуть слідкувати за ним, чи не ходить на поліційну станицю. Про це будьте певні. Ми будемо його так довго тримати під доглядом, як довго буде треба. Сьогодні, вечірнім поїздом повертається Василь зо Львова. Буде старатися завтра досвіта бути дома. Якщо б ви ще були в Косові...

— Я зайду завтра до вас. Десь коло сьомої ранку.

— Добре. Будуть уже вістки від наших, і зо Львова.

— Дякую вам за прислугу.

— Нічого. Це ж мій обов'язок.

Коли Оксана вернулася з пошти, хлопця вже не було. Олег чекав на неї в садку і розказав про їхню розмову.

— Це, мабуть, ця його „фільмова зірка”.

— Він хотів би, мабуть, тепер „звіяти”, зникнути з горизонту...

— Може дістане що за його „роботу”.

— А певно. Фільмова зірка не прийняла б такого голодранця...

— Мабуть, земля починає горіти йому під ногами.

— Ну, він не цілком дурний, хоч і не цілком розумний. Знає, що йому тепер може грозити. Але, якщо не догадається, що наші наступають йому на п'яти, то може не вдасться йому втекти.

— Що з ним може статися?

— Це не твоя річ, Оксано, застановлятися над тим. А чи ти знаєш, що з тобою може завтра статися? Звичайно, в таких випадках дістається котюзі по заслугі, скорше, чи пізніше. Важніше питання: що він їм зрадив і скільки наших помандрує тепер у тюрму?

Оксана похнюпилась.

— Я не припускаю, щоб він міг знати дуже багато — сказав Олег. — Все надто законспіроване. Але Славка він міг зрадити, і це здається вже цілком певне, що зрадив його ганебно.

— Продав. Як Юда Христа... — і Оксана закрила лице руками.

— Мабуть...

Надійшов Роман, і вони мусіли покінчити розмову. Незабаром попросили їх до хати. За обідом уклали плян на пополудне.

— Добре, ми виходимо вже, а мамця з татком приїдуть за нами автобусом. Стрічаємось на пляжі, над Черемошем.

Взяли купелеві костюми й пішли відразу добрим темпом.

Дорога не була цікава, але важніше було, що вони вже йшли. М'язи працювали, груди глибоко дишали. Перед ними невідома далечінь, над ними блакитне небо й сонце.

— Олег! Ми знову мандрівники! — аж крикнула Маруся.

— Бачиш? А ти вже кілька разів згадувала про автобус та про Коломию.

Минають село Черганівку. І Олег і Оксана згадали свою розмову перед годиною. І він і вона чують, що мимоволі стали дієвими особами якоїсь понурої драми. Вони вже не могли так безжурно віддатися радощам мандрівного дозвілля.

Згори мають широкий вид на Кути, в долині видно Черемош.

— Яка буйна рістня тут починається! — дивувався Роман. — Глядіть на ці верби, що за високі й розлогі дерева! Зовсім не подібні до наших галицьких верб.

Увійшли в Старі Кути. Всюди перед домами багато квітів. Різномодні, буйні далії так і хапають за очі якими барвами.

— Ось, ми вже в Кутах. Сюди, біля костела зійдемо в долину над Черемош.

Широчезний тут Черемош котив свої води, що після вчорашнього дощу стали брудножовті. Не зважаючи на те, на березі було багато купальників. При березі, одна попри одну, колисалися великі дараби.

Видно було Вижницю на другому березі Черемошу. Зпоміж густої, сочистої зелені виглядали вижницькі церкви. Праворуч — православна церква з круглими банями, а далі вежа костела. Ліворуч — ще одна церква, велика, дерев'яна — це вже, мабуть, якесь село.

Ще й не пороздягалися, як надійшли Садовські.

— Щось сонечко починає надто припікати. Коли б знову не надійшла буря!

— А як показує ваш барометер?

— Ех, та його вказівка порушується від кількох днів тільки між дощем і бурею.

— Так користаймо з кожної ясної хвилини, — і Олег дав нурка й виринув з-під води вже близько вижницького берега.

— А ти, Марусе? — спитав доктор — Чули ми про твої пливачькі подвиги.

— Заборонив мені давати нурка. Уроїв собі, що в мене серце не в порядку.

— Ну, це добрий знак, що так дбає про тебе. Буде колись добрим чоловіком. А коли просите нас на весілля?

Маруся зарум'янилася:

— Може, за рік... Після іспитів.

— Так пам'ятайте, не забудьте нас запросити. Плавали п'ятеро їх недалеко від берега, а потім полягали на дарабі і грілися на сонці. Незабаром і Олег прилучився до них.. Роман зробив кілька світлин.

— Шкода, що не можу з апаратом переплисти Черемошу. А кортіло б фотографувати вижницький беріг.

— Ну, не знаю, чи тобі вдалася б ця штука. Мабуть, тільки ми тебе й бачили б...

— Чому?

— Арештувала б тебе румунська прикордонна сторожа. Взяли б тебе за якогось дуже... розумного „шпигуна”, що ходить в білий день і публічно фотографує важливі стратегічні об'єкти. Так, так, не легка моя роля „командира”. На цю вважай, щоб часто нурка не давала, на цього, щоб не потрапив у румунську тюрму...

— А на мене? — спитала Оксана.

— О, на тебе треба нам усім найбільше вважати, бо ти найменша. Зрештою попало б нам усім від тети Олі, коли б тобі тільки волосок з голови злетів.

— А знаєте, повітря тут якесь інше. І сонце наче інакше гріє.

— Певно, що так. А ти не знав цього? Це ж наш галицький південь, наш „Меран”. Коли б поїхав до Заліщик, відчув би ще більшу різницю.

— Ну, що ж? Жалуєте, що лишилися ще з нами? — спитався доктор.

Олег глянув уважно на небо.

— На це питання зможемо вуйкові певно й щиро відповісти за годину-дві...

— Фе, Олег, — який ти! — скрикнула Маруся.
— Розуміється, не жалуємо! Адже тут прегарно! І ніхто з нас, крім Олега, тут ще не був.

Коло п'ятої години почали всі збиратися до повороту.

— Підемо пішки всі разом. Сонце вже тепер не пече так сильно. За півтори години будемо дома.

Йшли помалу, дуже стрімкою дорогою, до Кут. Розглянулися трохи по місті й пустилися до Косова.

Небо почало затягатися темними хмарами, десь здалека доходив глухий грукіт громів, наче грізне бурмотіння ведмеда.

— Ов, мабуть будемо мокнути... — І доктор поглянув на годинник. — Автобус буде переїздити десь за півгодини. Кажіть, вертаємося назад до Кут?

— Тут хай рішає тета, а ми вже до вас достосуємося.

— Йдемо вперед — вирішила пані Садовська. Мокнути будемо, чи так, чи сяк... А все ж краще наблизитися додому, ніж віддалятися від нього.

Приспішили ходу. Зірвавсь вітер, хмари збилися в одну густу, чорну масу і стало майже темно. Грукіт зближався, сліпучі лискавки роздирали небо.

— Коли б добігти якось до Черганівки, а там можна схоронитися у якійсь хаті.

Але природа має свої права. Загриміло їм над головами раз — другий, і почав спадати великими краплями дощ.

Дівчата відразу схоронилися під високим деревом.

— Гей, а вам що? Життя вам немиле, чи що? — І Олег рвучким рухом потягнув їх обидві назад, на середину дороги.

Буря розшаліла добре, за дощем світу не було видно. Мовчки йшли вперед, перемоклі до нитки, а до хат все ще було далеко.

Щось затрубіло. Автобус! Але чи побачить їх? Чи має ще місце? Почали махати руками.

Автобус затримався. Ну, слава Богу!

Коли вже всі були всередині, Олег, відгортаючи з чола мокре волосся, звернувся до доктора:

— Вуйку, тепер можу вам щиро сказати: не жалую, що ми лишилися сьогодні у вас. Але ви можете жалувати, бо коли б нас тут не було, ви пересиділи б бурю спокійно дома, а так...

— Нічого, зараз будемо дома. Зате я вже смакую вечірній концерт... — і доктор моргнув значучо в бік Оксани.

За кілька хвилин опинилися вже дома. Всі були втомлені, і доктор не мав відваги згадувати про концерт.

Та коли, по вечері, мали вже прощатися, Окса-

на сіла за фортепіян і заграла мініатюри Барвінського. Коли прогомоніли останні акорди маршу і всі сиділи непорушно під враженням музики, доктор підійшов до Оксани і зворушеним голо-сом сказав:

— Дуже, дуже дякую! Це було для мене, правда? З вас великий мистець, Оксано. В кожному тоні ваша душа.

— Ні, це в першу чергу душа нашого народу, в другу чергу — душа Василя Барвінського.

— Хай буде, що ваша душа приходить щойно в третю чергу. Але скажіть: що вийшло б з тих мініатюр, коли б не ваша душа, як виконавця? Коли будете давати концерт у Львові, ми всі приїдемо туди. А це буде певно за рік. Правда?

Коли Олег дякував від імени їх усіх за таку сердечну гостинність, доктор перервав йому на половині речення:

— Це ми дякуємо вам за таку милу гостину. Ви навіть не свідомі того, скільки сонця й радості внесли в нашу хату. А ми? Хіба це, що в непогоду дали вам захист. Не забувайте за нас, дайте вістку ще з мандрівки. І пам'ятайте: чекаємо запросин на весілля і на концерт.

— Просимо нас відвідати, не конечно аж з нагоди весілля, чи концерту. До Луга недалеко до-рога. А гарно там дуже!

Йдучи востанне на горище, де цілком вже „за-

домовилися”, завважили, що небо почало прояснюватися.

— Погода на завтра „мурована”. Вирушаємо раненько.

IX

Коли рано, зібрані в дорогу, зійшли на долину, побачили в садку, під яблунькою накритий до снідання стіл, а за хвилину появилася Оля із дзбанком молока.

— Без снідання не підете. Всі ще сплять і ви поснідаєте зо мною. Татко вчора не міг погодитися з думкою, що ви вже таки покидаєте Косів. Страшенно вас полюбив.

— Олю, потішся, ще сьогодні ввечорі будете мати нових гостей.

— Так, але це вже не те. Це двоє старших людей.

Попрощалися ще раз. Роман кинув оком на лавочку в кінці саду, а Маруся на драбинку, до якої привикли були, як до найвигідніших сходів.

— Не раз і не два будемо згадувати це ваше сіно. Солодко спалося на ньому.

В місті купили помідорів, чоколяди і хліба, ще раз подивилися на водоспад і пішли, весь час попри Рибницю, в напрямі Жаб'я.

Ось перше село на цьому шляху — Город.

Олег вступив на хвилину до однієї з хат, де жив знайомий хлопець. Казав, щоб решта товариства йшли помалу далі, а він їх дожене.

Але Оксана пустила Романа й Марусю наперед, а сама сіла на придорожньому стовпчику та, змінюючи черевики на сандали, чекала Олега, що справді за кілька хвилин був уже коло неї.

— Ми добре зробили нашу роботу. І добре, що я поспішився передучора... Старчук учора перед полуднем крутився ще тут в околиці, а по полудні поїхав ровером, мабуть, уже до Коломиї. Хлопці стежать за ним весь час, один поїхав учора по полудні автобусом до Коломиї, і там буде його очікувати на косівському шляху, інший поїхав йому вслід, також ровером. Вчорашня буря мусіла його затримати так, що, може, на ніч залишився ще десь подорозі. За той час Василь привіз інструкції зі Львова і в Коломиї від учорашнього вечора дижурують уже коло його хати. Втекти до Варшави йому не вдасться. Від Славка не мали ніякої вістки з-за кордону, значить, він, мабуть, ще тут. Не знати тільки, чи переховується десь, чи, не-свідомий небезпеки, мандрує він по горах, чи, може, сидить уже... в тюрмі. Ця третя можливість трохи неправдоподібна, бо про це були б уже знали. Хіба, що сталось це вчора або передучора. Василь має доручення ще сьогодні вислати стежі до всіх зв'язкових у Карпатах, на розшук за Славком. Я вступлю до декого в Криворівні і в Жаб'ю.

— А тепер, Оксанко, ходім до нашого товариства, а то Роман зачне підозрівати, що я баламучу йому дівчину. А ти що гадаєш? Не раз і не два бувало вже таке між найближчими приятелями. Ти ще замало знаєш хлопців із того боку.

Він засміявся весело, очевидно, хотів і Оксану на весело настроїти, але це йому не вдалося. Вона йшла поважна й задумана.

Тим часом Роман і Маруся робили підсумки їхньої цілотижневої мандрівки. Вони не могли погодитися, котрий із тих семи днів був найгарніший. Роман твердив, що тура Микуличин-Поляниця і сам вечір у Поляниці лишив у нього найсильніше враження. Зате Маруся давала першенство турі Космач-Шешори.

— Це залежить від того, що кому більше подобається — сказав Олег. — Безперечно, найбільше ідилічний був другий день мандрівки, з Микуличина до Поляниці. Ідилія над Прутцем, ідилія на зрубі на Шекелівці... гм... гм, ну, і ідилія з Доцею Штефурак, правда? — І Олег моргнув значучо в бік Романа.

Роман голосно засміявся:

— Ти ще не забув Доці?

— А ти вже забув? О, її не так легко забути!

— А що найважніше, то це був перший день командування Романа. Мабуть, і тому цей день залишив у нього найкращі враження — додала Маруся.

— Зате тура з Космача до Шешор була найбільш динамічна. Після чудового ранку буря, і знову гарна погода, і знову — злива. Одним словом, химерний день, а це найбільше подобається химерним жінкам... Але пождіть, ми в Косові затратили цілковитий рахунок чергування нашої команди... І Олег почав вираховувати на пальцях. Сьогодні твій день, Романе! Ну, слава Богу, я трохи відпочину. Пильнуй Марусю, як буде купатися, щоб не йшла під воду, і постарайся, щоб Оксана дістала кращий гумор. Ну, й розуміється, мушиш нам підшукати гарний нічліг у Криворівні.

Зелені гори обабіч дороги ставали чимраз вищі. Минаючи Соколівку, завважили, що гори тут наближаються до дороги і стає тісніше. Ліворуч дороги стрімка гора тягнулася довгим хребтом у південно-східньому напрямі.

Роман заглянув у мапку:

— Та ж це славний Сокільський! Десь там ще й досі Довбушеві скарби. Варто б бути на цьому верху.

— Так, певно. Але дозволь мені висказати свою думку, хоч я сьогодні — „риба” і не маю голосу.

— Але ж прошу дуже! Якщо йде про „теренові” справи, ти маєш завжди рішальний голос.

— Ця прогулька на Сокільський забрала б нам цілий день, і хто знає, чи встигнули б на вечір до якого села. Коли б ми обидва були самі, дуже радо, але з „німфами” не раджу ризикувати, тому,

що погода ще не усталилася. І коли б нам прийшлося в дощ заночувати десь у горах, без даху над головою, в найкращому випадку, в якійсь колибі... А ще... коли б так появився дух Довбуша...

В Марусі засвітилися очі:

— А він являється часом?

— Хто має буйну фантазію, тому напевно являється.

— А може б так піти на Писаний Камінь з Яворова? — спитала Оксана.

— Так, це вже легша тура і як витримає погода, підемо туди.

В Яворові знову більше простору, гори розступилися. Прегарна, романтична околиця. Ось серед річки скелі, великі кам'яні плити. Вода біжить викрутасами, виминає каміння, а в кінці з шумом спадає в долину чималим запіненим водоспадом. Річка зараз же під водоспадом стає ширша і глибока, дна не видно.

— Це ж наші улюблені плеса! Може б, ми тут скупалися? — І Маруся, не чекаючи на „команду”, скинула з плечей наплечник.

Роман поглянув на годинника:

— Йдемо майже вже п'ять годин, належить нам відпочинок. Заряджую купіль.

— Як я бачу, ти вже цілковито вжився в ролю командира, — всміхнувся задоволено Олег.

Почали розглядатися по скелях. З'явився звідкись старий віком гуцул і підійшов до них:

— А тут, під водоспадом, не радив би я вам купатися. Дуже небезпечно. Крутіж, тягне в глибінь, не тяжко втопитися. На горі краще. Правда, нема глибокої води, але зате — широко... — і за-
гміявся.

— Дякуємо вам за пересторогу. Ви тут живе-
те недалеко?

— Так, на цьому ось ґруні моя хата. Зайдіть,
як маєте час. Подивіться на гуцульський музей.

— Музей? Тут, у Яворові?

— Ага. Збираю старовіцькі речі гуцульського
виробу. Вже віддавна. Щось можете й купити, якби
вподобали собі.

— Це дуже цікаво! Варто подивитися на ваш
музей. Напевно заїдемо до вас пізніше.

Ґуцул запалив люльку і збирався відходити:

— Йдіть попри цю хату, стежкою вгору, а там
я живу. Та й бувайте здорові!

Роман, пам'ятаючи поради Олега, слідкував
за дівчатами. І коли Маруся вдягнула купелевий
костюм і гумову шапку та, витягнувши руки впе-
ред, нахилилася над плесом, Роман скочив з місця,
вхопив її обидвома руками за стан і енергійно від-
тягнув набік.

Оксана, що приглядалася цій сцені, голосно
засміялася, а Олег всміхнувся і вдоволено простяг-
нувся на камінній плиті.

— Я сьогодні пан, маю цілковитий відпочи-
нок... А ти, Романе, засмакуй трохи цього добра.

Маруся реготала, аж клалася, а з нею сміялася й Оксана.

— Але ж набрала я Романа! Думаю собі: цікзво, як він зареагує. А він і справді думав, що я божевільна. Ха, ха!

Роман стояв ні в цих, ні в тих. Ніяково посміхнувся:

— Божевільна, не божевільна, але легкодушна.

— Так. І ризикантка, — докинув Олег. — Але потішся, що за одним махом втяв дві штуки: врятував Марусю від смерти і Оксану від меланхолії. Дивись, як сміється! Ну, й штукар з тебе! Цього я не втяв би так легко. А тепер ходи до мене і відпочинь.

— Марусю! — озвався Роман, — я тобі пригадаю одну байочку ще з наших букварів у народній школі. Один пастушок хотів „набрати” своїх товаришів і почав кликати: „рятуйте, рятуйте, вовк овечку мені забрав”. Збіглися пастухи, вовка нема, а малий пастушок у сміх. А як та байка скінчилася, знаєш.

— Ну, і що?

— Ну, ну, уважай, щоб із тобою не було колись так, як і з тим пастушком.

По купелі зварили чай і з’їли обід, а по обіді порозтягалися на великих гладких плитах.

— Це майже така сама ідилія, як була над Прутцем, — шепнув Роман Оксані, що лежала горілиць із заплющеними очима.

Шум водоспаду заспокоював і заколисував до сну.

— А це що? — Почули, як великі краплі дощу спадають на їхні чола. Схопилися, як на команду. Небо було захмарене, заносилося на бурю.

— Вже маєш ідилію, Романе!

Не встигли ще вдягнутися і спакувати наплечники, як дощ п'устився добре. Треба було тікати до найближчої хати при дорозі.

Сидячи на ганку, розглядалися за стежкою, що мала б провадити до гуцульського музею.

— А ось і вона. А тут біля неї й табличка з написом.

На дерев'яній табличці виднів напис латинськими буквами: Гуцульський Музей — Николи Шкрібляка. Стрілка вказувала на стежку вгору.

Як тільки перестав падати дощ, вийшли на стежку й пішли вгору, поміж високі, до пояса, мокрі трави. За п'ять хвилин були вже на подвір'ї гуцульської хати. Коло великого оборога стояла драбина, на оборозі ліжники.

— Можна б у крайньому випадку переночувати в „музеї” — сказав Роман.

— Я бачу, ти хотів би за одним замахом повнити всі сьогоднішні обов'язки Романе, але на нічліг таки ще рано.

З хати вийшов знайомий газда, Никола Шкрібляк.

— Зайдіть, прошу, до хати. Тут на дворі мокро.

На довгому ганку перед хатою були приміщені деякі експонати музею. Дві стародавні гуцульські скрині, яких дерево вже добре поточили хробаки, а на долівці поскладані кахлі гуцульського виробу. Тло їх ясне, розмальовані темнішими фарбами. Рисунки дитячо-наївні, представляли різні сцени з життя людей. Були кахлі, розмальовані примітивними квітами. Деякі з них уже потріскались, інші були ще в цілком доброму стані.

— Знаєте, газдо, це дуже цікаві речі. Такі кахлі, це тепер велика рідкість.

— Так, це все старі речі і їх тепер ніде не побачите.

— Але шкода, щоб це так нищилося тут, на дворі, незабезпечене навіть перед дощем. Чому не заберете до хати?

— Та певно, що шкода. Але в хаті і в коморі повно цього і нема стільки місця.

Попід дахом, на ганку, були розміщені довгим рядом образи. Деякі з них такі вже старі та почорнілі, що годі їх добре розпізнати.

Увійшли до сіней. Тут на старенькій, різьбленій полиці були уставлені миски, дуже вже старі, розмальовані подібно, як кахлі.

В хаті знову було багато старих образів. Всі стіни були завішані ними в кілька рядів. Були між ними два великі, мальовані гарними, свіжими фар-

бами, що могли б походити з якогось старого іконо-стасу. Один із них, Мати Божа з Дитятком, був на-правду гарний. Вираз лиця Мадонни нагадував праці італійських малярів.

— Звідки ви маєте ці два образи? Не знаєте, хто їх малював і коли?

— Ні! Вони віддавна в мене. Ті два образи вже були на одній виставці.

В коморі знову скарби й то, може, найбільше вартісні й оригінальні. По стінах порозвішувані пре-гарні, „старовіцькі”, — як казав Шкрібляк — предмети гуцульського домашнього вжитку, яких тепер уже ніде не побачиш.

— Глянь, Марусю, на ті порохівниці. Або ці рушниці й пістолі.

Порохівниці були різьблені, випалювані та дріб-несенько вибивані металевими дротиками. Так само **по** мистецьки виконані рушниці й пістолі. Все почорні-ле та вигладжене руками, певно, цілих поколінь.

— Дозвольте взяти в руки оцей прегарний пістоль? — спитала несміливо Маруся.

— А беріть, панночко, йому це не зашкодить, не такі руки з нього стріляли.

Маруся взяла в руку пістоль і оглядала його обережно:

— А хто ж із нього стріляв?

— Певно не скажу вам. Але такі дорогі пістолі носили опришки. Може й сам Довбуш мав його...

Маруся ще докладніше почала оглядати його.

Олег і Роман зацікавились більше рушницями. Оксана знайшла ще щось цікавіше, щось єдине в своєму роді. Була це величезна люлька, вирізана з якогось дивного, повикручуваного дерева, з різно-родними природними наростами.

— О, це дуже дорога річ. Такого дерева тут, в Європі, нема ніде. Хтось привіз його із-за моря. За цю люльку давав мені один пан з Варшави три сотки. Але я й за шість соток не продам її.

— Романе, читав ти „Альравне” Еверса? Знаєш, це щось подібне. Глянь із цього боку! Бачиш? Наче людська постать.

— Так, це справді щось дуже оригінальне.

— А ці маленькі барилочки, прегарно різьблені. Для чого це служило?

— Це, бачите, як ішов хтось у дорогу. На воду або на молоко. Тепер цього не вживають. Бачите, яке це вже старе. Або ці шкіряні торби, вирізовані та вибивані. Це знову на їду, як хтось у далеку дорогу вибиравси.

— Дивись, Олег, який шкіряний пояс! Широ-ченний, стяганий ремінцями.

Мав Шкрібляк цілу колекцію дрібних металевих прикрас, переважно жіночих: запинки, клямри, хрестики. Все старе, почорніле, але виконане помистецьки.

— Цего теж вже ніде не побачите. Це дуже старовіські прикраси. Тепер наші дівчата та й газ-

дині купують собі прикраси в крамниці, а цього не знають.

Дівчата з цікавістю оглядали цю стародавню гуцульську „біжутерію”.

В коморі була також колекція різних коралів, трохи вишивок, старі вишивані рукави сорочок і цілі гуцульські строї з червоними киптарями.

— Видав багато гроша на те все. Трохи вже попродав, а тепер пани менше купують, не мають грошей. А багато їх тут у мене було, найбільше з Варшави.

— А з наших був хто у вас?

— Не... якос ніхто не був.

.
Надворі шаліла буря з грозами.

— Не маєте щісте. Погане верем'я. Але воно вже кінчиться.

Шкрібляк почаствував гостей малиною та гусянкою. Цим разом Роман при звичаївся до тих гуцульських присмаків. Гусянка була молоденька і смакувала з малиною, наче сметана.

— А може впишители до цього зошита..., шосте тут були і оглядали музей — Витягнув звідкись старий зшиток, в якому не було надто багато підписів.

Оксана зацікавлено прочитувала чужі, незнайомі прізвища, переважно польські. Але що це? Вона не вірила своїм очам.

— Олег, ти бачив?

— Ні, що такого? — взяв з її рук зшиток і

прочитав: С. Кос... Псевдо Славка Свистуна, яким підписував, здебільшого, свої поезії. Почерк був його власний. — Оксано! Він був тут!

— Так. Але нема дати. Не знати, коли це було.

Олег вийшов за Шкрібляком на ганок:

— Газдо, ми вчитали у вашому зошиті, що був тут у вас недавно наш знайомий. Хотіли б знати, коли це було. Молодий хлопець, високий, русявий, носить окуляри. Може пригадуєте собі?

— Пождіть, пождіть, щос собі пригадую. Українець, правда? Красну мову має. Був сам один.

— А коли він був у вас? Не пригадуєте собі?

— Це могло бути в неділю, або... в понеділок. Не, таки в понеділок, бо в неділю я не був дома. У вівторок почали вже падати дощі, а це було ще погідне верем'я.

— Не говорив нічого, звідки йде, або куди?

— Не... Оглядав мої рушниці та пістолі і розпитував — так, гей ви.

Дощ перестав і можна було йти далі. Була четверта година. Шкрібляк не радив іти на Писаний Камінь.

— По горах мокро тепер, всюди трави. Та й пізно вже. Не знаю, чи зможете перед ніччю зійти до Ясенова.

— На жаль, мусимо викреслити із своєї мандрівки і Сокільський, і Писаний Камінь, і Річку. Це все лишаємо на друге літо.

Небо прояснилося, і сонце гріло, може трохи

й надто. Йшли все ще понад Рибницею.

— Знаєш, Олег, дивно, що українці не зацікавилися ближче цією збіркою. Є в нього речі, які варто було б набути до нашого музею. Чи конечно все мусить мандрувати до Варшави?

— Мабуть, із наших мало хто знає про цей музей. Наш туристичний рух слабкий, а зокрема в цих околицях. Ти бачив, майже самі польські привища в його „пам'ятковій книзі”.

— Цікаво було б почути від нього, звідки він має ці речі.

— Шкрібляки — це давній гуцульський рід. Всі вони обдаровані мистецьким хистом або бодай зрозумінням вартости народнього мистецтва. Напевно, багато з цих предметів — це їхня власність із дідів-прадідів.

— Дивно, що навіть доктор Садовський не згадував нічого про гуцульський музей у Яворові.

— Ми теж цілком випадково забрали сюди. Коли б не розмова з Шкрібляком над річкою, були б перейшли й не завважили цієї маленької таблички, оподалік від дороги.

В Буківці сіли при дорозі відпочити.

— Звідси треба б нам було йти на Писаний Камінь. Трохи пізно. Коли б не той дощ.

Олег підсів до Оксани.

— Був тут у понеділок. Звідки й куди пішов — не знає. В понеділок були ми в Космачі. А в середу стрінули вдруге Старчука. Він уже тоді мусів

бути на його сліді. Може, й має тут своїх людей. Напевно має, таких, що йому довіряють.

— А може, вернувся вже додому?

— Завтра в Жаб'ю довідаюсь про те. Зараз після твоєї зустрічі з Іваном на пошті поїхав один хлопець до Делятина. Мають повідомити мене про це в Жаб'ю.

— Так ти про все подумав?

— Розуміється. Інакше треба б було мені самому вертатися до Делятина. А це краще, що ми тепер у дорозі.

— Глядіть, яке дивне явище! — показувала Маруся рукою в напрямі дороги.

Перед ними довгий хребет гори. На нього насувалася чимраз більше біла, густа хмара і вкінці накрила зовсім. Дорога підносилася стрімко вгору, йшла, наче прямо в хмару, і там губилася. Здавалося, що треба зробити кількадесят кроків, щоб опинитися в хмарі.

— Це справді дивне. Наче якась фатаморгана.

— А там — наче б був уже кінець світу — завважила Оксана.

— Ходімо далі, прямо в цю хмару, а там побачимо, що це таке?

— Що не було б, але воно так цікаво виглядає, що мушу зафіксувати це явище на фотографічній плівці.

По кількох хвилинах маршу їх дорога раптом звернула наліво, майже під прямим кутом, і тяг-

нулася тепер рівнобіжно з хребтом гори.

— Тепер знаємо вже, чому це нам здавалося, наче б вона кінчилася в хмарах.

Стрімким спадом сходили чимраз нижче, наче в якийсь глибокий яр, замкнений з обидвох боків горами. Стало помітно темніше. Рівнобіжно з дуже каменистою й вузькою дорогою плив бистрий потік.

— Це належить уже до Ясенова.

По кількох хвилинах ходу стало наче ясніше і просторніше, гори відступили трохи далі і знечев'я товариство спинилось над широкою рікою.

— Та ж це вже Черемош! Ми — в Криворівні.

— Знаєте, що сьогодні зробили ми тридцять кілометрів дороги? Це досить, і нам належить заслужений відпочинок. Тепер Роман організує нам гарний нічліг .

Скинули наплечники й почали розглядатися по околиці. За п'ять хвилин був уже коло них Роман:

— Маю нічліг. Панський, кажу вам. Правдивий готель.

— Ну, я вже справді зацікавлений. Веди нас до цього „готелю”!

— А ось ресторан пана Віндика. Має й нічліжні кімнати.

Увійшли до великого чистого дому. З кухні долітав запах свіжого хліба. Були вільні дві малі кімнатки побіч себе, з одним і з двома ліжками.

— Знаменито! А можна у вас дістати чогось теплого з'їсти?

— Гаряче молоко може бути зараз, а також свіже печиво.

Какао на молоці з теплими ще булочками смакувало першорядно. По вечері пішли оглянути кімнати.

Нічліжний дімок стояв окремо в подвір'ї, на малому горбику. Подвіря було вибруковане, кімнати маленькі, але чисті, на ліжках постіль. На подвір'ї дзюркало з водою.

— Одним словом „європейський” комфорт!

Помилися під дзюркалом, повдягали флянелеві штани і светери, бо робилося холодно, і почували себе дуже щасливими.

На веранді сиділо кілька осіб і вечеряли. Приїхали сюди аж з-під Ченстохови, як розказував їм шофер, що недалеко дзюркала змивав авто.

З горба мали гарний вид. В долині шумів Черемош, над ним білили мряки, а на тому березі ріки бовваніла якась гора. На чисте небо вплив повний місяць.

Хлопці великодушно хотіли відступити дівчатам кімнату з двома ліжками, але дівчата, теж великодушно, не погодилися на це. Ліжка були малі.

— Ми якось помістимося, а вам було б дуже тісно.

Дівчата лишили в себе відкрите вікно. Серед ночі збудила їх громовиця. Блискавки освітлювали цілу кімнату. Олег увійшов до кімнати і замкнув

вікно, хоч Маруся бурмотіла щось крізь сон, мабуть,
протестувала проти цього. Але він її не слухав.

Х

Коли Оксана ранком відкрила очі і глянула на годинник, була вже сьома година.

— Марусе вставай! Сьогодні неділя, ми ж маємо бути в Жаб'ю на Службі Божій!

Стала біля відкритого вікна й повними грудьми вдихала кришталево-чисте повітря. Свіжий, погідний ранок пишався мокрою ще зеленню, що мінилася на сонці мільйонами смарагдів. Коло дзюркала милися вже хлопці..

За кілька хвилин були всі разом у ресторані і ждали на снідання. Але молока не було й не було. Вкінці вирішили зварити чай, бо шкода було втрачати час на чекання, і пішли в напрямі Жаб'я.

— Але ж чудовий ранок! Каже пан Віндик, що це була остання буря цієї ночі, а тепер буде вже тиждень погоди.

— Дав би Бог! А то вже трохи надокучило.

Стрічали цілі громади святочно вдягнених чоловіків і жінок, що прямували до церкви.

Роман звернув увагу на святочні крисані парубків. Плоскі, солом'яні, або чорні фільцові капе-

люхи, закосичені китицями штучних різнобарвних квіток.

— Таких гарних капелюхів не бачили ми в Микуличині.

Жінки пов'язали великі, святочні хустки. Багато з них ішли в кожухах, не зважаючи на липневу спеку.

Село Криворівня — це хати, розкинені рідко по узбіччях гір, що стрімкими схилами спадають вділ. При дорозі гуцульських хат нема.

Минули село. Ліворуч мали весь час Черемош, а праворуч, час від часу, стрімкі, скелисті стіни. Дорога крутилася, із-за кожного закрута виринав інший краєвид. Здавалось, перед їх очима пересувалася фільмова лента.

Ось виринула Чорногора. Синіла далеко в сонці, тільки чорні тіні хмаринок пересувалися по ній. Під верхами білили три плахти снігу.

— Як бачу Чорногору, здається мені, що я вже в себе дома, — сказав Олег.

— Так. Аж серце починає жвавіше битися — докинула Оксана.

Біля десятої години були вже в Жаб'ю. Захопили ще половину Служби Божої в церкві, що була битком набита: різнобарвна жаб'ївська ноша всу-міш із святочними одягами літників.

З церкви зайшли до ресторану Гертнера. Всі були голодні після ранішнього чаю.

— Пригадуєш собі, Оксано, нашу прогулянку

на Костричу, перед чотирма роками? Тут, у Гертнера, мешкали ми тоді щось два дні.

— О, дуже добре пригадую собі! Ми були тут у більшому товаристві. А пригадуеш собі історію з „покладками”?

— З чим, з чим? — спитав Роман.

— З покладками. Видно, Романе, що ти не знаєш ще тутешнього діалекту. Власне, це в Делятинщині називають так яйця.

— А це було добре — сміялася Маруся. — Був у нашому товаристві один пан, мистець, (не скажу хто, я тоді трохи в нього закохалася). Він мав із собою цілу коробку варених яєць. Любив дуже їсти тверді яйця. Це завважив наш провідник, пан Н., і при кожній нагоді, коли ми спочивали та крипилися їжею, а наш мистець їв із смаком свої „покладки”, пан Н. кепкував собі з нього. Йому ще вибачалося, бо це був старший чоловік, але найгірше, що це підхопила і „смаркатня”, до якої й ми з Оксаною тоді належали. А нам до сміху багато не бракувало. І наш мистець був трохи сердитий на нас. Ми спали всі в одній великій кімнаті, тут у Гертнера. Мистець спав біля вікна, а свою коробку з покладками поклав на підвіконня, при відкритому вікні, щоб яйця на повітр’ї довше затрималися свіжими. Вночі зірвалася буря і Оксана, як „дижурна” тієї ночі, встала з ліжка й пішла зачинити вікно. Раптом чуємо — щось гримнуло. Оксана скоро втекла до мене, до ліжка: Пішли всі

покладки! — тільки застогнала. А всі в сміх. А найбільше вже пан Н. До ранку не могли заспокоїтися. Тільки наш бідний мистець лежав тихо, ані пари з рота не пустив. Удавав, що спить. Я була зла на всіх, а його було мені жаль. В моїх очах він був ідеалом мужчини.

— Диви, диви! А ти мені ніколи про це не згадувала! Чи таки не зрадиш нам, хто це був твоїм ідеалом?

— Ні... Я тоді на тебе навіть не дивилася. Мені подобалися були тільки такі... повище тридцятки...

— Ну, і що ж було далі?

— Ранком знайшли ми під вікном побиті покладки (наша кімната була на поверсі), змішані з болотом. Покладків уже не було, і нарешті дали чоловікові спокій.

— А я не могла подивитися мистцеві в очі. Мені здавалося, що він гнівається на мене.

— Ех, діти, діти. Але глядіть, що це, тільки авт перед рестораном? Мабуть, якась більша прогулянка.

Сиділи на веранді й попивали квасне молоко.

З церкви вийшло більше товариство, біля двадцяти осіб, типи, що звертали на себе увагу. Більшість із них були жінки.

Ось вони увійшли до ресторану. Всі обладовані мапами, фотоапаратами, далековидами та мапками до шкіцування. Розмовляли англійською мовою. Жінки були високі, худі і майже всі мали

окуляри. Прогулянка американців або англійців.

— Дивіться, аж сюди забрили.

— Ну, що ж. Жаб'є — столиця Гуцульщини, а в столичних містах різний народ буває.

Пішли до Черемошу скупатися. Зійшли коло мосту в долину, але доброго місця для купелі не було. Вода була бистра й неглибока. Та сонце пекло від самого ранку і треба було прохолодитися.

Звідкись понеслися звуки гуцульської музики. Коло моста, на дорозі, було видно велике збігвище людей.

— Це гуцульське весілля. Якраз переходять міст на другий бік.

Роман був перший на березі.

— О, цього видовища я не подарую!

За хвилину були всі вдягнені і стояли вже коло великого моста, разом із великим гуртом людей, на переді якого уставилися американські гості. Повілазили на підвищення, щоб краще бачити. Одні робили фотознімки, інші записували щось.

За мостом весільний хорівід завернув і повертався назад, на цей бік.

— Це якася „кумедія”. Чи не заінсценізоване це весілля для американських гостей?

— Цілком певно.

Попереду йшли музиканти: дві скрипки, сопілка, цимбали й бубон. За музикою, на конях обидвоє молоді, за ними дружба з дружкою й решта весіль-

них гостей — всі на конях. Везли великий весільний коровай.

Молоді мали на собі оригінальні весільні одяги. Біла „гугля” і дуже гарний старовинний убор голови молоді особливо притягали до себе увагу. Молоді мали трохи ніякові міни, мабуть, не цілком добре почували себе в своїх ролях.

Весільний хорівід, а за ним і гості ввійшли до будинку, де містилася кооператива і читальня.

— А ми ходім над Черемош та пообідаємо.

Зійшли, по другому боці дороги, над ріку. З будинку кооперативи долітали звуки музики й ритмічного вибивання ногами в долівку. Весілля, видно, продовжувалося, танцювали аркана. Було чути, як публіка біла браво.

— Ов, видно, що наші харчеві запаси кінчаються, коли ти, Марусе, витягнула сьогодні вуджену солонину.

— Ні, але я сьогодні дуже голодна, думаю, ви також.

— Який плян на сьогодні, Олег?

— Йдемо до Буркута. Треба б зайти на ніч хоч до Зеленого, тому не будемо в Жаб'ю довго затримуватися. Ви відпочивайте тут, а я скочу тільки до знайомого, недалеко. За півгодини буду назад.

Вийшов на дорогу і пішов у сторону осередку Жаб'я.

— Дівчатонька, не мали б ви охоти подиви-

тися на аркана? Я хотів би доповнити свої враження з гуцульського весілля.

— Добре, але як Олег вернеться скоріше, не буде знати, де нас шукати.

Роман написав на великому клаптеві паперу: — Ми в читальні — і почепив його на великий коштур, який забив міцно в землю, над рікою.

— Олег побачить це здалека.

В просторій залі читальні було тісно, ледве могли протиснутися до середини. В другому кінці залі, на сцені, стояв стіл, накритий вишиваною скатертю, а посередині стола — весільний коровай. Молодий з молодою сиділи за столом, біля них кількоро старших гуцулів і гуцулок, а в куті сцени сиділи музиканти. Решта гуляли в залі перед сценою. Легіні в чорних ногавицях, в червоних коротких китарях, в закосичених квітами крисанях та з вибиваними пацьорками топірцями в руках, обнявшись руками за шиї, утворили велике коло і танцювали аркана, вибиваючи ритмічно ногами та час-до-часу голосно вигукуючи. Мали на собі широкі, лискучими дротиками вибивані череси, на ногах узористі капчурі та новісінькі жовті ходаки. Ростом майже однакові, стрункі та високі, творили для ока прегарний образ. Американки сиділи задивлені в них та за кожним вигуком молодих легінів били браво.

До дівчат підійшов молодий гуцул та попросив їх сідати, але вони подякували.

Коли вийшли на двір, перед будинком стояв уже Олег.

— Ну, що ж? — Вистава продовжується?

— Так. Захоплення американців доходить до кульмінаційного пункту. Не бракує багато, щоб американки пустилися в танець з легінями. Цікаво, хто це zorganizував?

— Якраз розказували мені знайомі хлопці, що це Шикерик, гуцульський посол до варшавського сойму, приготував таке видовище для чужинців.

Пішли в напрямі Жаб'я-Ільці, а потім завернули наліво. Олег узяв Оксану під руку:

— До п'ятниці не було його дома. Батьки також не мають про нього ніякої вістки. Пропав, як під землю заповся.!

— Це виглядало б, що його нема вже на цій території.

— Нічого не можна знати. Та все ж таки я є доброї думки.

.

Гуцули, переважно всі на конях, верталися з Жаб'я додому. Ось стара гуцулка, виряджена, як яка княгиня, їде на коні й курить люльку.

— Цього, Романе, не побачиш на Поділлі. Там така жінка, що їздить на конях та ще й до того

курить люльку, не мала б що робити в селі. А тут це на денному порядку.

— Ну, що ж. Гуцульщина виемансипувалась..

— Ні! Нічого подібного! Гуцулки курили люльку „споконвіку”.

Минула їх старша газдиня, поздоровила й почала розмову:

— Ви теж до Зеленого? Могли б у мене заночувати.

— А далеко ще?

— О, буде ще яких одинадцять кілометрів.

— Так близько? Хіба ви не з самого Зеленого?

— З Зеленого, з Зеленого, паноньку.

Роман просить у неї дозволу зробити знімку. Поважне обличчя, темні, розумні очі, тонкий гострий ніс, голова вив'язана темновишневою хусткою з довгими шовковими тороками, на шії багато срібних монет, ще австрійських, рукави сорочки прикрашені широченною вишивкою.

— Прошу, робіть. А як буде добра, то пришліть мені її.

— Певно, певно. А як називаєтеся?

— Василина Митрасюк, жінка Федора, з Зеленого. Я поступлю ще в цю хату до знайомих. А в Зеленому допитайтеся до мене...

Пішли далі, шукаючи води. Знайшли джерельце, від якого вже здалеку заносило запахом сірки.

— Покуштуй, Романе, ще одних гуцульських

присмаків. — І Олег подав йому горнятко з водою.

Роман проковтнув малий ковток, а решту вилив.

— А це що за такі присмаки? Бр-р...

— Це ще нічого. В Буркуті, як нап'єшся такої водички, то аж у голові тобі закрутиться. Але зате вона здорова, лікувальна. Візьми ось цукерок і закуси.

— Гуцули дуже люблять цю воду. Правда, вона дуже холодна, але цей млявий посмак, а вже найгірше — цей нестерпний запах. Але — це все річ при звичаєння.

Підійшла до них жінка, поздоровила та попросила горнятко на воду — польською мовою.

— Газдине, чому ж говорите до нас по-польськи?

— А щоб ви мене краще зрозуміли.

— Але ж ми українці і розуміємо краще по-українськи, ніж по-польськи.

— Пани хочуть, щоб до них говорити польською мовою...

— Ми не пани й не поляки. А й до поляків говорять своєю мовою і не ломить собі язика. Вони вас напевно зрозуміють. А як не зрозуміють, то не буде вам лиха з цього.

Не допомгло. Віддала горнятко, сказала: „дзенкуен” і відійшла.

— Так, так. Польські туристи залляли Гуцульщину, імпонують гуцулам, бо мають трохи білше грошей, тому ті й гнуться перед ними.

— Це одне, а друге — в них все ще покутує поняття пан — поляк. І нема кому їх навчити.

— Воно було б, може, трохи інакше, коли б більше наших туристів ходило по Гуцульщині. За дев'ять днів нашої мандрівки, крім товариства в Космачі, не стрінули ми більше нікого.

Дорога ставала чимраз вужча і чимраз більше наближалася до Черемошу, поки не зрівнялася з ним. Праворуч звисали стрімкі скелі, що подекуди творили гарні печери. Черемош плив гладкими кам'яними порогами. В одному місці нарахували тих порогів аж сім. Ріка, а з нею і доріжка, якою йшли, вилися такими закрутами, що кожної хвилини зникали їм з-перед очей.

Ось ріка й доріжка злетіли вділ і не видно їх далі, як на п'ядесят кроків, а там — наче запалися кудись. Довкруги темні стрімкі гори.

— Яка романтична околиця! Ми наче в якомусь кітлі..

— Я сказала б, що це не котел, але — пекло. Декорації, відповідні для Дантового пекла.

Пішли далі, аж ось Черемош скрутив вузесеньким просмиком убік, під прямим кутом.

— Ось і ціла таємниця. Подібну фатаморгану” мали ми вже вчора по дорозі до Криворівні.

Почало темніти, на небі збиралися хмари, а Зеленого все ще не було. На горбочку, при дорозі, простора хата — мешкання й канцелярія солтиса

Дземброня-Усте. Недалеко і потік Дземброня вливається до Черемошу.

Ударив перший грім, відгомін різко покотився по горах і довго не хотів замовкнути.

— Наша газдиня з Зеленого мусіла добре помилитися. Мабуть, ми не зайдемо сьогодні перед вечором до Зеленого.

Дорогою надійшов молодий гуцул. Вигравав на сопілці гуцульські коломийки, абліскавиці і рясний дощ, що пустився раптом, не робили на нього жадного враження.

— До Зеленого буде ще вісім кілометрів. Вам краще було б заночувати ось тут, у солтиса. Або підійдіть ще два кілометри, ось туди, понад потік, убік, до оселі Дземброня.

Рішили залишитися в солтиса, бо дощ падав чимраз густіший. Енергійна господиня запровадила їх до великої кімнати з трьома ліжками.

— Тут можете переспати. Ліжка великі, яось помістяться.

На вечерю дістали яешню й молоко, що смакувало їм, як найбільші присмаки, а коли перестав дощ, пішли до Черемошу помитися. Надворі було темно й понуро. Всі були втомлені й мовчали.

— Не знаю, як ви, але я чогось сьогодні досить „підтоптаний”, — почав Олег.

— Наша сьогоднішня партія не була легка.

Щось пройшли тих кілометрів... А вражень та краєвидів така маса, що не містяться в голові.

— А я скажу вам правду, що хотіла б бути сьогодні дома, в своєму ліжечку, кдло своєї мами, — призналася Маруся.

Тільки Оксана мовчала. На неї найшла якась дивна ностальгія. Якась туга не давала спокою, щось важке налягло на душу.

— Ти чомусь сумна, Оксанко, — сказав Роман, коли вдвох сиділи на ганку, заслухані в шум Черемошу. — Якийсь тягар давить тебе. Чи можеш мені сказати, яка цьому причина?

Оксана схилила голову на його рам'я:

— Я сама не знаю, що воно таке. Може, це втома, може, передчуття чогось недоброго, а може це тільки погода так впливає на мене.

— Чого недоброго ти можеш боятися? Я не дам доступу до тебе ніякому лихові. Перед нами прегарне життя, Оксанко. Може, не легке, але труд і праця нам не страшні, правда? Я все шукаю нагоди поговорити з тобою про наше майбутнє, але ми тепер рідко буваємо вдвох.

— Чи не рано ще укладати пляни на майбутнє?

— Рано? А хіба ти... ти ще можеш роздумати?

Оксана тісніше притулилася до його рамени:

— Я не про це думаю, але ми не керуємо своєю судьбою, Романе. Часом здається мені, що ми зарано зустрілись..

— Уже вдруге — „рано”. Я тебе не розумію добре. Можна стрінутися часом пізно. Уяви собі, що я пізнав тебе два роки пізніше, як замужню жінку. Не сумніваюся, що я й тоді відчув би до тебе те саме, що почуваю тепер. Тоді було б пізно, і це була б для мене трагедія. Але рано стрінутись — не можна. Буває, знаються від дітей, покохаються й одружаться. Скажи точніше, що маєш на думці? Думаєш, що твій батько буде противитися?

— Я думаю, що ми можемо стрінути багато перешкод на шляху до здійснення наших плянів.

— Які перешкоди маєш на думці? Може, в тебе є якісь особливі перешкоди, то скажи мені. В мене нема ніяких. Здається мені, що де є любов, там нема ніяких перешкод. Але якщо ти думаєш інакше... А може, ти.. боїшся „сцен”, таких, як ось недавно? Я вже давно забув про те, а ти, мабуть, ні?

— Я твоя, Романе. Пам'ятай про те завжди і не май відносно цього ніяких сумнівів. А мого сьогоднішнього настрою не бери трагічно.

— Ти мистець, Оксано. Твоя душа, наче той сейсмограф, вразлива на всі прояви в природі та в твоєму оточенні, а твої побоювання, це наслідки твоєї вразливості. Ти потребуєш великого зрозуміння й сильної опіки, яка усувала б з твоєї дороги всі прикrostі. Я хотів би бути для тебе і вирозумілим другом і опікою.

— Ти, мабуть, думаєш, що я дуже... квола, а

я такою не є. Мусимо собі взаємно бути виrozumілими друзями і опікою.

— Ні, я не думаю, що ти кволася. Ти імponуеш мені своєю силою й витривалістю. — всміхнувся Роман і поцілував її ніжно.

До шуму Черемошу прилучився шелест свіжого дощу і треба було йти в хату.

Маруся постягала ліжники й витріпувала їх по черзі крізь відкрите вікно, а Олег сидів за столом і студіював туристичну мапу.

— Сьогодні я сплю разом з Романом, а ви на окремих ліжках. Завтра знову чекає нас добрий марш, мусите добре відпочити.

Погасили лампи й полягали. Дощ перестав падати і крізь вікно заглядав до них ясний місяць, що вплив на небо із-за білої хмари. Але шум Черемошу чомусь не вколисував до сну. Перевтома, а ще більше... блохи не давали заснути. Маруся витягнула з наплечника коробку з порошком проти бліх, посипала ним густо свою й Оксани постіль, а потім кинула коробку в напрямі ліжка, де спали хлопці:

— Лови, Олегу! Влегшіть собі ці Талантові муки, бо інакше не будете спати. Ох, такого нічлігу, як у Косові, на пахучому сні, вже, мабуть, не будемо мати.

XI

Ще ніколи не тішилися так ранком, як після тої недоспаної ночі. Поснідали, вмилися в річці і пішли далі понад Черемош, до Зеленого.

— Цю ніч ми ще „відіб'ємо” собі сьогодні, десь на березі Черемошу, де нема тих влізливих бліх.

Перегнали їх дві фіри, повні туристів, що їхали до Буркута. Та під гору фіри тягнулися помалу, і наші мандрівники випередили їх. Один з хлопців, якийсь дуже амбітний, зліз із фіри й пустився пішки, скорим кроком, поглядаючи скоса на наше товариство.

— Диви, диви. Ну, пожди, ти зо мною не виграєш — пробурмотіла Маруся і коли фіри покотилися згори скоріше, вона приспішила ходу і йшла весь час за фірою. Рівнобіжно з нею, серединою дороги, біг хлопчисько. Аж упрів, аж задихався, але незручно було йому тепер сідати на фіру, не хотів дати загнати себе в кут дівчині.

— Я бачу, що Маруся має ще багато енергії, хоч не спала цілу ніч. Може б, ти, Романе, вжив своєї сьогоднішньої влади?

— Лиши, хай ідуть навперегони. Я думаю, що хлопець скоро скапітулює. Не виглядає на спортсмена.

Фіри покотилися ще скоріше в долину, а за ними в рекордовому темпі Маруся й амбітний турист. За хвилину обидвоє зникли з очей.

Черемош плив знову викрутасами і вилискував на сонці. Вчорашній дощ не скаламутив його води. Був тільки якийсь свіжіший та рвучкіший.

Надійшла маленька гуцулочка:

— Купіть у мене афин... — і простягнула дві коробки з кори, повні чорних, лискучих ягід.

— А! Ці ягоди їли ми ще в Космачі. Давай! — Олег висипав афини в їдунку, погладив дівчинку по голівці і спитав:

— А ти що купиш собі за ці гроші?

Дитина сумно подивилася на нього:

— Нічого не куплю.

— А що зробиш із грішми?

— Дам мамі, а мама купить хліба.

Дівчатко стояло, наче б чекало ще на щось і з цікавістю дивилося великими чорними очима на „панів”.

Оксана вийняла кусень чоколяди й подала дитині. Її очі засяяли радісно, а уста розтягнулися в усмішку. Взяла чоколяду й без слова пустилася скоро бігти, наче боялася, що хтось відбере її скарб.

По добрій годині знайшли Марусю: купалася якнайспокійніше в Черемоші.

— Ми вже думали, що тебе вкрали. Посадили на фіру та й повезли з собою.

— Не мали б кого красти! А я скористалася з нагоди та й викупалась.

— А що сталося з твоїм змагуном? Хто перший скапітулював?

— Він уже не міг далі йти в такому темпі і пішов над Черемош, ніби ноги мити. Потім сів на фіру, що чекала на нього.

— Маеш, підкріпися після „трєнінгу” — і Олег подав їй горнятко афин.

За півгодини були вже в Зеленім. Довкруги легкі спади гір, вкриті полонинами. На Черемоші гуцули збивали дараби, приготовляли до сплаву.

Хлопці розговорилися з гуцулами й довідалися, що цієї ночі спускають клявзу на Шибенім.

— Так! Варто б нам ще сьогодні там бути. Захопили б ще озеро в повній красі, а вночі бачили б, як спускають воду. А це цікаве видовище. Хто за тим, щоб ми, замість до Буркута, пішли сьогодні на Шибене?

Всі погодилися. Роман хотів побачити озеро, а Оксана жалувалась, що завсіди мала щастя бути на Шибенім безпосередньо після спущення води.

— Ти, Романе, пригадаєш собі Альпи. Озеро має прегарне положення і в погідну місячну ніч

виглядає дуже романтично. Отже, згода! До Буркута можемо піти опісля, але й не мусимо. Мабуть, ніхто з нас не знаходить смаку в буркутських водах.

— Але чи можна там десь заночувати? Романтика романтикою, але всю ніч не пересидимо над озером. Ану ж, упаде дощ?

— І без дощу неможливо. Ночі там дуже холодні. І небезпечно... Але там живе сторож. — І Олег звернувся до одного з гуцулів:

— Не знаєте, газдо, можна там тепер переночувати на клявзі?

— Ая, ая, на сторожівці можете заночувати, над хатою, на сіні.

— Як так, то йдемо на ніч на Шибене. А звідтам підемо завтра в Черногору. Згода?

— Знаєш добре, що вже підемо в гори. Вже трохи скучно стало на долах.

— Так, уже кортить згори поглянути на світ.

Вишукали гарне місце над Черемошем і їли свій туристичний обід. Сонце гріло, але не пекло, від ріки повівало свіжим леготом, гуцули співали весело при роботі і нараз стало якось дуже легко й радісно.

— А що, Марусе, хочеш сьогодні ночувати в своєму ліжечку, коло мамусі? — спитав Олег.

— Нізащо в світі! Мандрувати хочу! — і за-

співала спочатку тихо і несміло, а потім чимраз голосніше:

З верха на верх, а з бору в бір
З легкою в серці думкою,
В чересі кріс, в руках топір,
Бує легінь тобою.

А решта наче б тільки на це чекали і підхопили в один голос:

Черемоше, Черемоше, чиста твоя вода,
Дівчинонько з Верховини, яка ж твоя врода.

Легіні на дарабах кинули сокири набік і слухали співу... А один з них, старший уже гуцул, підійшов до них та, оглядаючи їх цікаво, спитав:

— А скажіть, звідки ви знаєте так... по-нашому співати?

— А як маємо співати, як не по-нашому? А скажіть, будь ласка, за кого ви нас маєте?

Гуцул замнявся:

— Та — я не знаю... Та різні пани тут бувають, ходе по горах. Але, щоби так красно співали — я ще не чув.

— Ми не поляки, газдо, не з Варшави, чи якоїсь Ченстохови, але українці зо Львова, такі самі, як і ви, тільки з міста, та й „по панськи” — як ви кажете — вдягнені. Та й не гістьми ми тут, але на своїй рідній землі, як і ви. І цей Черемош і Чорногора та й усі співанки так самі рідні нам, як і вам.

— Так ви українці! — сказав якось недовір-

ливо. — Та бо то, знаєте, так: як можна пізнати пана, хто він такий? Приходе пани, а христенин не знає, як йому сказати: Слава Йсу, чи Дзінь добри!

— А чому, газдо, не знаєте? Боїтеся по-своєму поздоровити, чи як?

— Та не. Але, знаєте, пани любле, аби їм польськи сказати.

— Та вони чи одно люблять. Але ви дома, не в Варшаві, і хто може вам заборонити говорити по-своєму? А я вам одно скажу, газдо. Якби ви так більше свою мову шанували, то й ті пани з Варшави шанували б вас більше.

— Та воно, ніби так.

— Не „ніби”, але таки так.

— А ви не гнівайтесь, що я вас зачіпив, але як я почув ваш спів...

— А леж, газдо, нам дуже приємно з вами розмовляти! За що ж ви перепрошуєте?

Газда пішов далі збивати дараби.

— А я думав, що гуцули твердіший народ — сказав Роман. — А вони, як та лоза гнуться та й своєї тині бояться.

— Були вони колись тверді, але зм'якли під тягарем довголітнього рабства. Але не всі вони такі. Між молодшим поколінням є вже інші, і буде їх чимраз більше. Вам на сон не збирається, що? Може б ти, Романе, зарядив пообідню дрімку, будемо жвавіше йти потім.

Але Роман не мав вже для кого заряджувати. Маруся лежала нерухомо на твердому камені і, мабуть, уже давно спала. Оксані теж уже багато до сну не бракувало.

— Ти, Романе, маєш легший сон. Не дай нам довго спати, бо маємо ще дорогу перед собою.

За годину були виспані, скупані і збиралися в дальшу дорогу. Сон на свіжому повітрі і купіль відсвіжили їх цілковито.

— Здається, сьогодні обійдеться без дощу.

— Вже крайня пора. Зрештою ми йдемо в Чорногорі, а там дуже придасться нам гарна погода.

Пішли дорогою, що ставала чимраз вужчою й каменистою. Праворуч — знову стрімкий, скелестий беріг.

Олег, що йшов попереду, затримався й похилившись, оглядав щось подорозі.

— Уважайте, бо тут гадюки лазять. Ось, яка расова мідянка.

На середині дороги лежала преспокійно мідянка гадючка і грілася під сонцем. Коли спостерегла рух, поповзла поспішно під беріг і зникла в хащах.

— Хай там собі! Не люблю вбивати, коли це не конче.

Трохи далі вилискували на сонці два більші вужі. Мало що не наступили на них.

— Як бачу, ця околиця багата на гаддя.

— А їх тут усюди багато, особливо там, де скелистий ґрунт. В непогоду їх не видно, але сьогодні повилазили погрітися на сонці. Дивіться добре під ноги!

Минули лісничівку Явірник. І знову пригадала Оксана одну прогулянку з нічлігом у тій саме лісничівці.

— Це було ще давніше, я була тоді в п'ятій класі гімназії. Ми й цим разом ішли з паном Н., що знаменито знав цілі наші Карпати. Він провадив тоді велике товариство, з якого дуже багато осіб, а між ними й я, перший раз були в Чорногорі. Тут ночували ми, вертаючись з Попа Івана. Спали всі на сіні, над стодолюю, по одному боці жінки, по другому чоловіки. Пан Н. мав дуже чуйний сон і, ще поки ми полягали, спитав: Хто з вас хропе у сні? Прошу зголоситися, а тоді я постараюсь про окремий нічліг, надоліні, або на оборозі. Очевидно, ніхто не зголосився. Я спала поруч із Лідою. Вночі збудило нас ярке світло ліхтарні. Дивимось, а це наш провідник ходить, зігнувшись, з ліхтарнею від леговища до леговища і... надслухує. Це виглядало так смішно, що ми обидві почали хихотати, а тоді побудилося більше осіб. Заспані, думали вони, що це бандити дісталися до нас нагору і нарobili гвалту. Але пан Н. уже знайшов „хронуна” і робив йому докори за те, що не признався. Хлопець рішуче заперечував свою приналежність до хронунів, та наш провідник обстоював своє:

Але ж я виразно чув хропіння з вашого кута! Тільки здалека годі було пізнати, котрий це з вас. Я не сплю майже всю ніч, думаю: може, перестане. Але де там! Нарешті не втерпів і пішов на лови. Ну, і зловив вас"... Загальний регіт супроводив їхній діалог. І вже до ранку годі було заснути.

— Тому я не люблю мандрувати у великому товаристві — сказав Олег. — Бо годі вимагати, щоб кільканадцять осіб створили згармонізовану цілість. І що кому винен той бідний „хрорун", що впав жертвою легкого сну пана Н. та був наражений до кінця прогулянки на посміховисько збоку таких, — не гнівайся Оксано, це було вже дуже-дуже давно, — таких „кіз", якими були тоді ти й Ліда.

— О-о! Ти щось дуже заступаєшся за хрорунів, Олег! — Маруся була вже біля нього й заглядала йому в вічі. — Чи, випадково, й ти до них не належиш? — І вона почала передражнювати хропіння.

— Ти мала, мабуть, досить нагоди переконатися вже в цьому під час нашої спільної десятиденної мандрівки.

— Я спала весь час і не будилася вночі.

— Богу дякувати. Маю надію, що й у майбутньому будеш мати здоровий сон і не збудишся від хропіння.

Оксана і Роман голосно засміялися, а Маруся не вдоволилася відповіддю Олега. Вона весь час скоса споглядала на нього і вкінці сказала:

— Цієї ночі мушу переконатися в цьому. Не буду спати, як довго тільки видержу.

— Ти й так не будеш знати, котрий із нас хропе. А може, обидва?

— Я засвічу ліхтарню і піду надслухувати.

— Ну, ну, спробуй лише. Знаєш, що ми тоді зробимо?

— А що?

— Зловимо тебе й порядно... перетріпаємо.

— О... Такі ви джентлмени?

— А цей, що ходить уночі з ліхтарнею й непокоїть невинних сплячих людей — це джентлмен?

І Роман знову ввійшов у середину між них, обвив своїми руками їхні шиї й заспівав:

„Де згода в семействі,
Де мир і тишина...”

На перехресті двох доріг, ліворуч до Буркута, праворуч на Шибене, затримав їх граничний стражник та зажадав легітимацій.

Дівчатам віддав їх зараз, а „доводи особисті” Романа й Олега тримав довго у своїх руках. Прочитував їх, перевіряв дати, а при цьому обсервував хлопців та розпитував:

— Панове — студенти? А звідки ви йдете? А куди ви йдете? Давно вже вийшли з дому?

Хлопці спокійно відповідали на запити. Стражник вийняв із кишені якийсь аркуш паперу, читав його помалу і знову оглядав хлопців, переводячи

свій погляд з одного на другого. Вкінці віддав їм легітимації і сказав Олегові:

— Ваш „довуд особистий” треба б, властиво, продовжити. Він з датою ще з початку липня минулого року і міг би уважатися неважним.

Лишили Черемош на боці й пішли далі доріжкою, понад потоком Шибенкою. Обабіч дороги тягнувся густий малинник.

— Але він вас обсервував! Я вже боялася, що не віддасть вам легітимацій. Навіть ваші черевики оглядав дуже пильно — сказала Маруся.

— Ну, що ж! Це його обов'язок і його служба. Хотів якось виправдати себе за те, що так довго нас затримав та й ніби то не подобалася йому дата на мої легітимації.

— Перший раз зачепила нас тут „влада”. Яюсь досі не цікавилася туристами.

— Нічого дивного. Ми недалеко чехословацької границі і тут завжди докладніше перевіряють туристів.

— Але він мав якийсь друк у руках і, перевіряючи легітимації, читав його та рівночасно обсервував вас.

Оксана мовчала. Вона спостерігала всі рухи й погляди поліціанта дуже докладно. За Романа й Олега вона не боялася, але було очевидне, що поліція шукала за кимсь і дуже можливо, що з аркуша, якого стражник витягнув з кишені, відчитував опис

пошукуваної особи та прирівнював його до хлопців. — Славко ще на волі, за ним мабуть шукають... — подумала собі, і серце її защеміло.

Зустріли кілька партій туристів, що верталися від озера Шибене. Олег глянув на годинник:

— Якраз перед вечором будемо над озером. Це добре, що ще не пізно, бо хто знає, чи пізніше мали б де приміститися на ніч.

І коли нараз скінчився малинник і вони спинилися в китловині, на землю почав западати присмерк. Вони стояли над Шибеним. Його шафірова лискуча поверхня морщилася легкими хвилями, а при березі, по цьому боці, гойдався малий човен. По тому боці бовванів темний ліс, що відбивався в озері, наче в дзеркалі. Краями здавалося озеро темне, а серединою сине, як блакить неба. Було так тихо, що здавалося, наче б образ той не був реальним явищем. Подивляля його мовчки. Із западаючим вечором сходив на їхні душі якийсь блаженний супокій. Здавалося їм, що загубилися цілковито в природі і перестали існувати, як окремі людські одиниці.

— Це один з найгарніших закутків у наших Карпатах — озвався Олег.

Озеро було загачене великою дерев'яною шлюзою, що замикала його від штучного, стрімко спадаючого вділ і дуже глибокого потоку. Туди спускали, час-до-часу, воду з озера й вона летіла за-

піненим потоком через ліс аж до Черемоша. Його рівень підвищувався, води розливалися широко, і тоді сплавливали Черемошем долину задалегідь приготовані, обтесані та збиті в дараби дерева.

Маруся з Олегом зайшли до хати сторожа замовити нічліг.

Тоді Роман вскочив у човен, відв'язав його від берега і, подаючи Оксані руку, спитав:

— Хочеш поїхати зо мною?

Оксана без вагання всіла до маленького човна, що, наче легка лушпинка, коливався на воді.

Із-за гори вплив на небо повний місяць, і це додавало краєвидові ще більше чару. Було тихотихесенько. Лише легко скрипіло весло та плюскала під ними вода.

Довгу хвилину мовчали, Оксана глибоко вдихувала вогке повітря, що пахло смерековими шпильками й живицею. Коли були вже на середині озера, Роман відклав весло набік і хотів обняти Оксану за стан. Вона легко відхилилася та приложила вказівний палець до уст:

— П-с-т... Не каламуть святости храму... Я молюся тепер.

Роман мовчки скорився. Так, це була святиня, що напоювала людське серце молитвою.

.
Спокій — тиша. Спадали роси, пахтіли смереки. На небі повновидий місяць плив-коливався, срібні нитки пряв, щедро на землю спускав, вер-

хів'я дерев ними обмотував. Хлюпотіла вода, вдаряючи в човен, десь у лісі сухо скрипіла смерека, а невтомні сверщики на березі почали співати свою вечірню молитву.

Легкий вітрець із гір холодив їхні чола й ворухив їхню тугу за Вічним, за Недосяжним. Росла та туга, міцніла, і на крилах вітру линула ген-ген високо, попід мерехтливі зорі. І вернулася вона до них на срібних променях місяця з безкраїх просторів Космосу, очищена, свята, і знялася в їхніх душах молитвою. Плила їхня молитва тихо, не-сміло, як той легіт із гір, плила запахом сіна й живиці.

Затих вітрець, замовкли сверщики, дивувалися зорі, слухаючи незнаної мелодії далекого людського серця: Ти недосяжний, а такий близький, безмежний, а цілий у нашому маленькому серці, суворий, а любов'ю проймаєш цілу нашу істоту. Ти, що дозволяєш маленьким комашкам, квітам і деревині, гордим верхам і бурхливим водам „осанна” Тобі співати, Ти зродив тугу святу в нашому серці. Вона безкрая, сильна, більша за нас. Це дар Твій, що освячує нашу душу, яка в Твоїй величі заспокоєння шукає. Бо Ти її джерело, Ти й її призначення. Прийми її, не відкинь..!

І злетіли вітри з полонини та понесли гураганом їхню молитву туди, де царює Великий, Недосяжний, Вічний. Прослалася туга їхня ладаном запашним біля стіп Його і ждала: прийме?

.
Коли вони причалили до берега, було вже зовсім темно. На березі сиділи Олег й Маруся.

— Бійтеся Бога... І вам не страшно було? В такому човні! І довкруги ні живої душі. Я дуже перелякалась, як застала тут на березі тільки ваші наплечники. Аж місяць освітив ваш човник посеред води.

— А ти боялася б? Ти, що так відважно йдеш під воду? — спитав Олег.

— Ні! З тобою не боялася б...

— Ось, маєш спортсменку! — засміявся Олег.
— Ах, ви, жінки!

— Ми забрали ваші наплечники нагору, бо тут, при стежці, було небезпечно їх лишати — звернувся до Романа. — Але нічліг будемо мати чудовий! Згадається нам Косів... Правда, не будемо самі, але місця там багато. Я зайняв для нас окремих куток, простелив там наші укривала, щоб хто інший туди не заліз, і дав багато сіна під голови.

— А хто ночує там ще крім нас?

— Два інженери, що мають тут роботу на клявзі, і три молоді туристи-львовяни. А під нами ночують корови, бо це стайня.

Пішли в хату. Дістали гарячого молока, і Маруся зварила до нього пахучу кулешу.

— Бачиш, придався нам наш грисік... А ти все

говорив, що я непотрібно ношу баляст у наплечнику.

— Так. Часом і ти маєш рацію.

Сторожем на клявзі була привітна старша жінка, що жила тут із донькою. Вона обіцяла збудити їх вночі, як будуть спускати воду.

— А коли це буде? Ввечорі, чи ранком?

— Ще не знаю. Маю дістати наказ телефоном.

Помилися в озері і вийшли драбиною на горище над стайнею. Були ще самі і могли свобідно розташуватися.

— Мусимо добре виспатися, завтра жде нас перша високогірська тура. А звідси вихід на Попа Івана трохи важкий. Та ми не мусимо форсувати, маємо перед собою цілий день. Але добре було б, якщо б ми могли зійти на ніч до Заросляка.

Прийшли і співмешканці горища. Поздоровили чемно і, коли побачили, що між товариством є дві жінки, не розмовляли більше й відразу полягали на свої місця.

Тільки, коли почали сходитись до стайні корови й кожна з них уважала за свій обов'язок заспівати мандрівникам серенаду, на горищі настала на хвилину загальна веселість.

Біля півночі заалармувала їх сторожиха: спускають воду! Забрали електричні ліхтарні і скоро зійшли в долину. На клявзі роїлося від постатей з ліхтарнями.

Вибігли на клявзу. Там, на горі, сторожиха з

парубком з цілої сили крутили машину — пускали в рух клявзу.

Перейшли на другий бік і, перехилившись через поруччя, бачили, як вода двома штучними руслами спливала до потоку. За хвилину був це вже один величезний гураган білої запіненої води, що з голосним шумом та шаленою скорістю гнав уперед. Зійшли трохи нижче. Шум заглушував кожне слово, а бризки холодної води мочили обличчя.

— Маленька Ніягара — сказав Роман.

— Цікаво, як буде виглядати озеро вранці.

— Великої зміни не можна буде ще запримітити по кількох годинах. Але до вечора лишиться з гарного озера мала калабаня.

Марусі десь не було. Олег розглядався за нею, але ліхтарня робила темряву ще темнішою.

— Вона напевно нас шукає. Виходьмо вгору!

Коли вийшли вгору, на поміст, Маруся примчала до них стрілою:

— Ах, Олег, я страшенно скомпромітувалася..

— і закрила лице руками.

— Ну, що таке?

— А всьому винні ви, що лишили мене тут саму. Я шукала тебе. Бачу, ти стоїш спертий на поруччя і глядиш у воду. Я підійшла, взяла тебе під руку, притулила голову до твого рамени й заговорила щось... уже сама не знаю що..

— Марусе, чи ти спиш? Коли це було?

— В цьому й заковика, що цього ніколи не

було. Але пожди! Ти повернувся до мене лицем, і я побачила, що це не ти... Це був той інженер, той, старший..

Олег вибухнув сміхом:

— Ну, і що було далі?

— Він усміхнувся якось так... дивно і сказав: „Це мусить бути якась помилка”... А я думала, що злечу стрімголов у воду. Ах, була б під землею провалилася з сорому...

Реготали так, що здавалося, заглушать шум водоспаду.

— Добре вам сміятися. Що він про мене подумав? Мені тепер соромно йти нагору.

— Не роби з того трагедії. Що мав собі подумати? Помилка — та й годі! А може... Може ти ще й поцілувала його, Марусе? Признайся вже!

— Ні, ні! Якось Бог зберіг мене від ще більшого скандалу.

— Ну, нічого. Але тепер маеш науку! В усьому треба бути трохи обережнішим, а тоді не буде ніяких компромітацій.

— Але ж я була певна, що це ти! Така сама вітрівка, такі штани, ну, а в темряві подробиць не видно...

— Олег далі сміявся:

— Ось, бачите! Так треба її пильнувати на кожному кроці, бо завжди щось накоїть.

— Ні, я вже маю якесь таке щастя. Так було з

шафкою, так було і з фортепіаном. І потім я не могла людям в очі подивитися.

— Ну, розкажи нам про ті твої „скандали”... Як довго тут такий рух, то й так ще не заснемо.

Посідали на помості, Маруся, підбгавши ноги під себе, примостилася біля Олега.

— Знаєте, це було у Великодню суботу, ми якраз збиралися до поїзду. Мали їхати до вуйка на цілі свята. Розуміється, ніякого стола до посвячення ми не приготували. Мама одягалася у своїй кімнаті, а я була в кухні. Раптом чую — дзвінок, такий, церковний, і крізь скляні двері бачу: з веранди наближаються до кухонних дверей священник і дяк із кропилом. Я аж перелякалася: що тепер буде? — Ми ж нічого не приготували. І, багато не думаючи, втекла до коридору, з якого був вхід до всіх кімнат. Чую, дяк співає і йдуть далі, за мною. В коридорі була шафка з начинням. Я відкрила двері шафки, стала при стіні і заслонила себе дверима. В цей момент увійшли, співаючи, священник із дяком, перейшли попри мене і зайшли до їдальні. Тут побачили, що нема накритого стола й хата порожня, та завернули назад. Мені дух заперло, бо я пригадала, що вони, йдучи коридором, можуть бачити мої ноги з-під дверей шафки. Але годі було мені вилазити з криївки. Скандал був би ще більший. Дяк щось бурмотів, священник дивувався, і пішли так, як прийшли... Мама, по святах,

ходила перепрошувати отця за те, що даром трудився до нас. А я довго не могла подивитися отцеві в очі, була певна, що він бачив мої ноги...

— Скільки років мала ти тоді?

— О, багато вже. Як не помиляюся — шістнадцять.

— Ну, то козячий вік довго в тебе тривав...

— А з фортепіяном було ще краще. Оксана знає мою пригоду. Це було минулого року. Я шила сама собі суконку на літні вечериці. В нас, у вітальні є велике дзеркало, в якому можна бачити себе від стіп до голови, і я примірювала перед ним суконку. Якраз скинула її з себе та хотіла вийти до своєї кімнати, аж чую під дверима з передпокою мама розмовляє з якимсь мужчиною. Клацнула клямка, а я стою неодягнена. Вітальня не мала другого виходу, тільки були ще двері на веранду від вулиці. В один момент була я під фортепіяном. Мама ввійшла перша, а за нею наш сусід, молодий лікар. Мама, як розказувала потім, побачила ще, як заколихалося накривало на фортепіяні, глянула уважніше і побачила під фортепіяном — мене. Очевидно, накривало не закрило мене всю, бо тільки одним кінцем спадало низько... Я думала, що серце вискочить мені з грудей, так страшенно калатало. А бідна мама стала коло фортепіяна, щоб мене заслонити, та просить лікаря сідати. Він, очевидно, не хотів сідати, бо мама стояла. Це могло виглядати так, наче б мама хотіла, щоб він якнайскоріше

забрався. І дійсно ми обидві нічого іншого не бажали собі в цей момент. Тоді мама підсунула крісло до фортепіяна і сіла... Мама була змішана, і це наш гість, мабуть, запримітив, бо скоро попросився і відійшов. Думаю, що також бачив мої ноги під фортепіяном. Я більше місяця оминала його. Коли виходила з хати, мусіла наперед прослідити із-за фіранок на вікні, чи нема його де в садку, або на вулиці.

Всі сміялися, а Оксана сказала:

— Я була б підперла двері плечима і не впустила нікого.

— На жаль, двері відчинялися до передпокою, і я була б так, як стояла, полетіла в обійми лікаря.

— Ха-ха! Ну, то потягнула б покривало з фортепіяна і швиденько загорнулася б у нього.

— На фортепіяні стояла дорога ваза з квітами.

— Я на твоєму місці вискочив би крізь вікно надвір.

— Ну, знаєш... Це був би справжній скандал.

— А не було там... якої шафки? — спитав Роман. Ні? Ну, то я на твоєму місці, зустрів би лікаря цілком спокійно. Це ж лікар, а ще й сусід, тож певно мав вже нагоду бачити тебе в негліже...

— Так, це був наш домашній лікар. Твоя рада, Романе, найрозумніша... Але ж я, почувши голос під дверима, не знала ще, хто це приходить. Я очікувала тоді... Олега, і була б згинула від сорому, якби він був мене так застав.

— Ха-ха-ха! Ну й дитина з тебе! А тепер, діти, ходім у стебло, бо половина ночі вже минула, а то геть виб'ємося зі сну.

Їхні нічлігові колеги пішли вже на горище, а сторожиха теж уже збиралася до хати.

Водоспад шумів несамовито, а озеро все ще стояло в повній красі і в місячному сяйві виглядало казково. Шкода було йти спати...

XII

Роман не міг уже вдруге заснути. Поїздка з Оксаною по озері, чудовий вечірній настрій, в якому людина відривається від реального світу і лине цілою своєю істотою кудись, у незнаний, інший, кращий світ, а вкінці й нічна прогулянка по клявзі викликали багато вражень, що відганяли сон.

Лежав і думав про те, що їм лишилося вже тільки кілька днів дозвілля серед природи. Він був захоплений Гуцульщиною і її світом. А тепер ці враження мали знайти завершення в мандрівці по Чорногорі. Зі своїм товариством зжився він так, що не міг собі уявити, як вони зможуть колись розійтися. Зокрема, не міг уявити собі розлуки з Оксаною, яка ставала з дня на день ближча йому і дорожча. Прийде осінь і вона розлучить їх простором і часом.

— Треба буде лекціями заробити гроші і приїхати до Львова на час ферій, після зимового семестра, — подумав собі. — Але не знати, чи це мені вдасться. Багато праці ще мене чекає до останніх іспитів.

Коли він так роздумував, почув якийсь шелест і, глянувши в цьому напрямі, побачив, як якийсь мужчина увійшов отвором на горище. Скинув наплечник, постелив собі коло самого виходу і ліг спати.

І знову якийсь шелест у куті, де спали дівчата. І ось хтось підвівся й подався до виходу. На яснішому тлі отвору на двір просунулись зариси дівочої постаті. Оксана? — Але що це? Вона схилилась над новоприбулим і тихесенько щось шепотіла... А потім зникла в отворі.

Аж ось цей новоприбулий сів, узув черевики, зібрав свої речі і так, як непомітно появився, так непомітно і щез.

Роман потер рукою чоло: чи може це йому сниться? Сів на сіні, протер очі і глянув у кут, де спали дівчата. Під стіною лежала Маруся, розкинувши руки, і якнайспокійніше спала. Біля неї — відкинене на бік укривало і два наплечники. Місце, де лежала Оксана, було порожнє. Так, це не був сон...

В першій хвилині хотів збудити Олега. Та ні, ні! Не треба! Зробиться рух, побудяться всі, і... Ах, Боже, Боже!

Друга думка була: зійти вниз... Ні, ні! Яке мені діло до цього? Її ж не пірвав ніхто силою. Встала, підійшла до незнайомого, сказала йому щось і... обоє зникли... Ні, це таки сон! Або я маю гарячку!

Ліг на сіно і старався спокійно думати. Але думки застигали в його голові. Чув, як щось ледяне наповнює його груди, морозить думки і почування, обезвладнює тіло.

Оксана... Та його вимріяна Оксана... Ніжна квітка мімози... За її один усміх був би пішов на край світу. Свое життя і свою працю хотів простелити їй під ноги. Ідеал жінки і людини...

Раптом запекло щось у грудях. Роман почув, як сльози заливають його очі, а горло давить болючий корч.

І знову кроки по драбині та легенький шелест. Роман прикипів до постелі і відкрив широко очі.

Ось просунулась дівоча постать, схилилася над наплечником, виїняла з нього щось і знову зникла в отворі на двір.

Перед очима Романа пересувалися образи з днів їхньої мандрівки. Як найближчий виринув учорашній вечір, на човні серед озера. Йому здавалося вчора, що він найщасливіша людина в світі. Біля нього його Оксана, ця дівчина-ангел, що була для нього скарбом, змістом його життя. Він вдивлявся в її лице Мадонни і читав у ньому, наче у відкритій книзі. І бачив візію їхнього майбутнього, чудового життя.

Але знечев'я виринуло звідкись інше обличчя, подібне до обличчя Оксани, із зальотним усміхом, а побіч — обличчя чоловіка з кривою усмішкою

і самопевним виразом в очах... І прогомоніли слова: „До побачення в Чорногорі!”

І раптом Роман зірвався, сів і закрив лице руками.

— Боже! Це ж був він! Його постава, його зачіска, його рухи. Вони договорювалися про зустріч у Чорногорі. Я зачув уже тільки останні слова... Але, чи це можливе? Чи можлива така зрадливість, підлість, такий цинізм, така облуда?

Роман чув, як у його душі валиться храм, який збудував там з допомогою Оксани. Згадались перші їхні розмови, їхні листи. Кожний її лист, це була цеголка, завдяки якій ріс його храм, наперед углуб, а потім уширину, а вкінці вистрілив стрункою готичною вежею в небо... Храм був завершений. Храм Віри, Добра, Краси, Любови..

І затріщав тепер цей храм у самих його підвалинах, захитався і зі страшним грюкотом завалився, присипавши та погасивши полум'я його душі, полум'я, що горіло вірою в Любов, Добро, Красу і Людину.

І не було вже нічого. Була страшна пустка, і було життя, яке не мало ніякої вартости і яке можна було відкинути від себе, як непотрібний баяст...

ХІІІ.

Оксана лежала горілиць, з відкритими очима і гляділа крізь отвір на двір. Чомусь сон її не брав. Вона була зла на себе, що не може заснути, бо знала, що їхня сьогоднішня мандрівка буде вимагати більше сили, як дотеперішні. Вона вибилася зі сну, а ще й шум води, замість заколисувати, відсвіжував її.

На дворі, коло стайні, було чути тиху розмову, мабуть, сторожиха говорила з кимсь. По хвилині почувла чийсь кроки на драбині і в отворі показалася силюета мужчини з наплечником.

— Якийсь спізнений самітник, що збився з дороги... — подумала собі. Чомусь зробилось їй страшно, і вона притулилася до Марусі. Але ця спала твердим сном.

Мужчина хвилину розглядався за місцем, де міг би лягти, а потім узявся стелити собі близько дверей, при цьому засвітив на короткий момент електричну лямпочку. Світло впало на його лице, і Оксана мусіла здержатися, щоб не крикнути вголос. Це був... Славко!

Вона застигла на місці. Він уже ліг на сіно і натягнув на себе укривало. Оксана не надумувалася довго, але, ведена якимсь унутрішнім наказом, підвелася безшелесно, вдягнула светер і підійшла до нього. Він підвів здивовано голову, а вона поклала палець на уста і схилилася над ним.

— Це я, Оксана — прошепотіла тихо, — бери наплечник і ходи за мною на двір. Не питай тепер ні про що...

Це тривало пів хвилини і Оксана зникла в отворі.

А він сів, узув черевики, взяв на руку наплечник і вийшов за нею.

Оксана чекала коло драбини. Взяла його за руку і потягнула вбік:

— Ходи далі, щоб ніхто нас не бачив.

— Оксано! Ти тут?

— Так, ми мандруємо вчотирьох. Але це не важне. Звідки ти йдеш і куди?

— Я вже всюди бував, а тепер іду в Чорногору. Відпочив собі на полонині, в приятелів, і тепер почувуюся дуже добре.

— Славку, ти знаєш, що поліція шукає тебе?

— Звідки ти знаєш?

— Були в тебе дома, як тільки ти вимандрував. Славку, я так хотіла тебе стрінути й перестерегти. Я боялася, що тебе вже десь знайшли..!

— Значить, хтось зрадив, або був замало обережний.

— Можеш підозрівати когось?

— Не маю ніякої підстави до підозріння.

— Ти знаєш Старчука? Івана?

— Чому питаєш? А ти знаєш його?

— Так, ми зустрічали його подорозі.

— Це — мій добрий знайомий, навіть, можна сказати, приятель.

— Ти довіряєш йому цілковито?

Славко пильно подивився Оксані в очі:

— Дивно, що ти про це питаєш...

— Славку, я знаю більше, ніж ти думаєш. Чи він був утаємничений у твою роботу?

— Утаємничений? Він брав почасти активну участь і від його справності залежав кінцевий успіх. Він мав затерти сліди, приспати чуйність поліції.

— Ти певний, що він це зробив?

— Я не мав ще часу в цьому переконатися, але вірив йому стовідсотково. Останніми часами був він дещо більше мовчазний і скритий, що мало, мабуть, причину в якійсь його любовній історії, про що не любив говорити.

— Протягом п'яти днів стрічали ми його кілька разів. Крутився довший час в околиці Косова, наче шукав когось. Він не збудив у мене довір'я, а що цікавився тобою і місцем твого теперішнього перебування, я почала його обсервувати. Цілком випадково була свідком, як у Косові, на пошті, розмовляв телефонічно з коломийською поліцією,

при чому дуже нервувався. Коли я несподівано вимовила твоє ім'я й прізвище, рука його так затремтіла, що пустив цигарку на коліна. Маємо відпис телеграми, яку надавав наступного дня до своєї коханої у Варшаві та якою повідомляв її, що він кінчає свої діла та за кілька днів будуть разом — раз на завжди... Текст телеграми писаний його рукою.

— Коли це було? Він не сміє виїхати! Треба було цьому перешкодити.

— Він не виїде... Я зустріла його на пошті в четвер, телеграму надавав у п'ятницю, а по полудні того дня вернувся ровером до Коломиї. Я певна, що йому не вдалося виїхати...

— Чому ти певна цього?

— Від п'ятниці ввечері дижурили коло його хати. Два наші хлопці слідили за ним у поворотній дорозі до Коломиї.

— Хто це зробив?

— Олег.

— Ах, Олег. Але ініціатива вийшла від тебе, правда? Олег також тут з тобою?

— Так. І Маруся. і ще один товариш Олега.

— Треба було дати знати до Львова, щоб були дуже обережні та щоб просліддили цілу справу. Не знати, як далеко зайшла його евентуальна зрада.

— І це зроблено. Вже в четвер уночі був один з наших у Львові. За тобою мали шукати всі наші зв'язкові в Карпатах. Зустрічав когось?

— Ні, я пересидів останній тиждень на полонині Каптирга, за світом.

— Ти був у Шкрібляка в Яворові? Я розшифрувала твій підпис у його книжці. Я так утішилася була.

— Справді? Ти втішилася? — І Славко схопив Оксану за руку.

— Так, я втішилася, що ти ще на волі. Це був одинокий слід по тобі. Від цього дня я почала вірити, що ми стрінемось, та що ти врятуєшся. — Славку, — почала по хвилині мовчанки, — ти не маєш ні одної зайвої хвилини часу. Ти мусиш утікати. Сьогодні, по дорозі сюди, погранична поліція перевіряла дуже докладно наші легітимації. Хлопців випитував і оглядав із усіх боків. Можливо, що шукають за тобою.

— Так, напевно. Звідси недалеко маю перехід через кордон. Ходив туди вже кілька разів. Ледве чи там сторожать. Та все ж краще поспішити і бути там ще раннім ранком.

— Славку, вони, мабуть, мають твій точний опис. Поліціант мав якийсь папір і, обсервуючи хлопців, весь час поглядав туди.. Я думаю, що ти повинен зараз же змінити свій зовнішній вигляд..!

Вона оглядала критично його лице.

— Ти, мабуть, довго не голився, вже й бороду маєш. Зголи бороду, а вуса залиши. Це змінить

тебе. Маєш машинку до голення? Волосся мушиш цілком обстригти.

— Оксанко, це буде важче. Ми ж тут не маємо стрижія. І не видно — ніч.

— Нічого. Ти не журися. Я буду стрижієм. Маємо електричні ліхтарні. Тільки скоро, скоро, ранок не за горами. Пожди, я принесу свої ножиці і дзеркало. Мило маєш? Добре. Грошей, як звичайно, напевно не маєш... Я маю двадцять злотих. Зараз усе принесу.

Оксана побігла на горище і скоро була вже коло нього.

— Я так боялася, щоб хто не пробудився, але ніхто не рухався. Там і чужі сплять. Поляки. Ходім над озеро, далі в кущі. Щоб не видно було світла. Але пожди. Маєш який добрий „довуд особистий”? Покажи, яке фото..? — Взяла від нього легітимацію і оглядала її при світлі лямпочки.

Славко забув на хвилину про небезпеку, яка йому грозить. Він був щасливий, що бачить Оксану, йому було приємно, що вона про нього клопочеться, якесь любе тепло, що йшло від неї, напоювало його супокоем.

— Ага, він має вуса і „бачки”. Лиши собі бачки. Це змінить ще більше твій вигляд. Цей тип має високі кути у волоссі. Може, мені вдасться і це зробити. Котра година, Славку?

— Якраз друга.

— Сідай, я буду тримати дзеркальце і лямпку.

Примостилися в корчах і надслухували. Було темно, а шум спадаючої води і тут заглушував усе.

— Не спішися надто, Славку, щоб не порізався.

Славко хотів говорити, питати, слухати її голос. Бог один знає, чи колись побачить ще її. Тому й спішився із голенням.

Коли скінчив, Оксана глянула на нього і була вдоволена.

— Тепер ти інша людина. На десять років старший із тими вусами. Тепер посидь спокійно і тримай лямпочку. Я раз підстригала волосся татові, як був хворий і лежав у ліжку.

Чах-чах... Пасма волосся спадали на траву, і Славко запримітив, як Оксана піднесла одно з них та швидко сховала в кишеню. Перед його очима літали її білі руки, її личко нахилилося близько до його лиця, він чув її теплий віддих і бачив її глибокі очі, що пильним поглядом оглядали його волосся. Він заплющив очі, бо легше було йому не глядіти на неї.

— Славцю, відкрий очі і тримай вище лямпочку, бо я нічого не бачу. Даруй, якщо зачіска не буде досконалою. А тепер подай машинку і сиди тихо, не рухайся.

Слово „Славцю” було для нього, наче її поцілунок. Боже, як важко носити в серці таке глибоке кохання і не мати відваги виявити його. Але... вона сховала клопоть волосся. Може, все ж таки

він їй не цілком байдужий? Ще кілька хвилин, і вони розійдуться, може на завсіді.

— А тепер глянь у дзеркало! Мабуть, сам себе не пізнаєш.

Славко глянув. На нього дивилося чуже обличчя, в якому було щось гротескове. Всміхнувся сумно і віддав дзеркальце. Ціла та характеристика не тривала більше двадцяти хвилин. Час наглив, і тепер він мусів іти. Перед ним стояла Оксана і мовчки гляділа в його очі.

— Так... Тепер попрощаємося. Я дякую тобі, Оксано, за все. Дякую не тільки в моєму імені. Ти знову зробила нашій справі неоцінену послугу. Подякуй від мене Олегові. Ви дуже добре все зробили. Я хотів би, щоб ви помилилися, щоб підозріння в зраді Івана було помилкою. Але, на жаль, це, мабуть, не помилка. Важко втратити приятеля, і то — в такий спосіб. Тим більше треба цінити таких, як ти і Олег.

— Славку, подай вістку якнайскоріше.

— Так. Подам до мами і до тебе, в Луг. Вашу адресу маю. Ти маєш ще наш шифр? Через того хлопця, що прийде до вас, можеш і мені передати листа... як схочеш, очевидно...

Останні слова прозвучали якось зрезигновано.

Оксана взяла Славка за руку.

— Славку, я також дякую тобі за все. І не сумуй. Усе буде добре. Я вірю навіть, що ти вернешся незабаром...

— Пожди, нехай ще добре надивлюся на тебе. Хай образ твій лишається в мене назавжди. Знаєш, ти змінилася. Ти ще погарнішала. Твої очі ясніють якимсь небуденним щастям.

— Так... Я дуже щаслива... Славцю.

— Ти... кохаєш?

Оксана тільки кивнула головою і спустила очі.

— Маю надію, що той, кого ти вибрала, гідний тебе, — говорив здавленим голосом. — Колись, як промине вже деякий час, ти напишеш мені про все, правда? А тепер бувай здорова, будь щаслива, згадай колись мене і пам'ятай завжди, хто ти і яка твоя ціль..!

— Так. Про все буду пам'ятати, ціле своє життя. Ти, Славку, мій учитель і мій брат, самотній, найрідніший. — Вона закинула йому руки на шию і поцілувала в лице. — Хай Бог тебе провадить і Мати Божа хоронить.

Вийняла з кишені хусточку і втирала очі.

Славко стояв блідий, його уста болучо усміхалися. — Прощай!

Оксана швидким рухом зняла з шиї ланцюжок з хрестиком, з яким не розлучалася, і почепила Славкові на шию:

— Тепер ти забезпечений. Нічого тобі не статеться.

— А ти, Оксанко?

— Я? Мені покищо не грозить ніяка небезпека. Доходили до стежки. Коли Славко схилився,

щоб піднести наплечник, недалеко від них зашелестіла трава і почувлися голоси.

Сіли за кущем і надслухували. Двоє мужчин розмовляли польською мовою і йшли прямо до них. Оксана відхилила галузку і глянула на стежку.

— Поліція! — шепнула Славкові на вухо. — Пам'ятай, ти є Тадзьо і говори тільки по-польськи,.. Як найдуть нас, то мусимо заграти комедію.

Надворі було темно, місяць зайшов за гору. Один з поліціантів засвітив електричну ліхтарню та шукав стежки. Світло впало якраз на кущ, за яким сиділи Славко й Оксана. Вони лягли на траву, а Оксана обняла Славка за шию.

— Хто там?! — крикнув поліціант.

— Тадзю, хтось іде..! — промовила Оксана плаксивим голосом по-польськи і відскочила від Славка.

Поліціанти стояли над ними з ліхтарнями.

— Панство що тут робите? — спитав один із них познанським діалектом.

— Ми, ми, — зніяковіла Оксана, — ночуємо тут, — і вказала на хату сторожа. — Вийшли прохолодитися..

— Ха-ха! — засміявся поліціант і моргнув значучо до товариша. — Загарячо було вам? Ну, на самоті приємніше. Що?

— Хто ви такі? — спитав другий.

— Туристи, — відповів Славко.

— Легітимації маєте?

Славко встав, витягнув із кишені легітимацію і подав спокійно поліціянтові.

— Тадеуш Длугі — прочитав поліціант уголос. Хвилинку поглядав пильно на Славка і на фото. — Що „длугі — то длугі” — сказав. Голосно засміявся і віддав Славкові легітимацію.

— Куди йдете?

— В Чорногорі — відповів флегматично Славко.

— А ваша легітимація, пані? — звернувся до Оксани.

— Маю її в наплечнику — нагорі..! — І зробила крок у напрямі стайні.

— Лишіть. Не перешкоджайте собі. Ми й так підемо туди. Є там більше туристів?

— Так.

— Добраніч панству. Бажаємо приємної забави. Прохолоджуйтеся далі, але вважайте, бо можете перестудитися — зареготався поліціант.

Довго ще сміялися, йдучи в напрямі до хати:

— Морова дівчина! А той Длугі... що за тип! Ви обсервували його? Сконати можна зі сміху..!

— Врятувала тебе ніч і те, що поліціанти підпиті, — озвалася перша Оксана.

— А перш за все, врятувала мене ти, Оксано. Знайшли пару на самоті і більш не дивувалися, що що ми тут робимо. А це твоя характеристика..!

— Я йду за ними нагору. Може, моя присутність

замкне їм трохи уста, а так, на підпитку, — будуть Бог зна, що говорити. Ти лишися тут. Побачиш, куди вони підуть, а тоді...

— Так, моє раптове зникнення могло б видатись їм підозрілим і вони зробили б облаву. Я буду крутитися коло хати. Якщо це все довго не потриває і буде можливе, хай Олег скочить на хвилину сюди.

— Добре. А тепер — бувай здоров.

— Бувай здорова, Оксанко...

Голосна розмова і сміх поліціантів, що сходили на горище, розбудили всіх. Олег відразу зірвався на ноги і коли побачив, що Оксани нема біля Марусі, настрашився.

Роман лежав із заплющеними очима і прикидався сплячим. Його вже ніщо не цікавило. Світ міг би завалитися, і це не зробило б на нього найменшого враження. Його світ вже завалився...

Маруся протирає заспані очі і шукала біля себе Оксану.

— А це що знову? Не дадуть людині виспатися, — бурмотів котрийсь із поляків.

Крізь отвір просунулася одна, а потім друга уніформована постать і відразу, одним поглядом обкинула ціле приміщення.

— Та ж це цілий готель. Доброго дня панству! Прощу лишитися на місцях.

Один із поліціантів лишився біля дверей, а

другий підходив до всіх почерзі та жадав легітимацій. Першими були обидва інженери, а потім Олег і Роман.

Роман запримітив, що Оксани все ще нема і стояв похмурий та насуплений, як та ніч. Це поліціантам не дуже подобалося, і вони почали його випитувати. Олег почав устрявати в їх розмову, але поліціант крикнув: „Прошу лишити! Він не дитина!”

На щастя, увійшла Оксана і лице поліціанта, що випитував Романа, відразу прояснилося.

— А, паненка вже тут? Уже прохолодилася? А де ваш колега? Йому все ще гаряче? Що? — і засміявся.

Оксана відчула на собі погляди всіх і навіть не підносила голови. Вийняла легітимацію і подала поліціантові.

— Дякую, дякую, ми вже знаємось... — Глянув тільки на фото і віддав назад.

— Про якого колегу він говорить? — думали Олег і Маруся. Тільки один Роман знав, про кого мова.

— Той пан Длугі належить до вашого товариства? — спитав поліціант.

В Оксани забилося серце, наче б хотіло вискочити з грудей. І знову очі всіх звернулися на неї. Тільки Роман глядів кудись убік, а риси його лица стали тверді, наче різьблені з граніту.

Оксана глянула благально на Олега і піднесла обидві руки догори та потягнула ними по волоссю

від чола вниз. Це був їх умовлений знак, що означав: „Притакни!” Олег завважив її рух і, не знаючи, про що йдеться, сказав насліпо.

— Так, це наш колега..!

Маруся глянула пильно на Олега, а Роман ще раз подумав:

— Я або сплю, або маю гарячку...

— Перепрошуємо панства, що перервали вам сон, але обов'язок — обов'язком! — Усе в порядку, можете далі спати. — І пустилися сходити по драбині. — А той Длугі далі блукає над озером. Що за холера ?

Оксана наблизилася до Олега і шепнула:

— Тадзьо Длугі — Славко... Він там, над озером. Йди до нього, відверни увагу поліціантів.

Олег відкрив широко очі і тільки кивнув головою. Зійшов спокійно в долину. Поліціанти стояли збоку і тихо про щось розмовляли. Олег перейшов попри них.

— Гарна ніч — сказав — але коротка. За годину буде вже ранок.

— Ідете панство в Черногору?

— Так. — А побачивши недалеко від хати чоловічу постать, крикнув:

— Тадзю! Ходи спати, на снідання ще зарано. В хаті ще всі сплять.

Славко підійшов до Олега. Олег дивився, дививсь і забув язика в роті. Перед ним стояв якийсь

високий, незнайомий мужчина. Тільки очі були знайомі.

— Олегу, це я.

— Славко! — прошепотів ледве чутно.

Вийшли на поміст, сперлися на поруччя і гляділи в запінені маси спадаючої води. Тут могли свобідно говорити, шум води глушив їх кожний звук.

— Рідна мама тебе не пізнала б.

— Це все зробила Оксана.

— Коли?

— Ось тепер. Мало що не перешкодили нам ті панове..!

Олег далі дивився на нього і нічого не розумів.

— Я прийшов сюди ночувати. На горище. Вона пізнала мене і викликала надолину.

— Ти знаєш усе?

— Так. Мушу йти. Мабуть, не встигну вже вночі перейти кордон. Треба буде пересидіти в якійсь криївці до вечора.

— Харчі маєш?

— Так, на полонині, звідки йду тепер, вирядили мене на цілий тиждень. Ви добре справились... Чи ти також мав підозріння на Івана?

— Ні, спершу — ні. Але Оксана... побачила його вперше і відразу пронюхала...

— Так. Шкода мені його. Знаємо себе віддавна. Потішаюся ще, що все виясниться.

Олег мовчав.

— Добре. Будь здоров. Тримайтеся і будьте обережні!

— За кілька днів будемо в Лузі. Ждемо від тебе вістки. — Олег сягнув рукою до кишені, витягнув щось і всунув Славкові в руку.

— Не маю при собі більше грошей, але візьми це, може придасться, поки діб'єшся до наших.

— Не треба, Олег. Оксана дала вже.

— Це нічого, ми й так кінчаємо нашу мандрівку.

Олег глянув убік, де стояли поліціянти. Вони закурили цигарки і пустилися стежкою назад, у напрямі Черемошу.

— Тепер можеш іти. Їхня місія кінчалася на Шибенім.

Подали собі руки і хвилину стояли та дивилися мовчки один на одного. Олег відчув, що Славко хотів ще щось сказати й усміхнувся до нього.

— Олег, ти будеш знати... Оксана заручилася — спитав нарешті.

Олег поклав свою руку на його рамя:

— Так. Він тут, з нами. Роман Косевич. Знаю його від дитинства. Кінчає медицину у Відні. Ідейний і добрий хлопець. Кривди Оксані не зробить.

Славко стояв мовчки і дивився перед собою в темряву.

— Ага, — сказав — так добре... Ну, бувай здоров. При нагоді дай знати про мене туди, де треба.

— Добре. Щастя тобі Боже!

Ще один погляд, один стиск руки, і Славко зійшов із помосту та зник у темряві.

Олег глядів йому вслід і думав:

— Зраджений приятелем, позбавлений останньої надії на кохання дорогої дівчини, переслідуваний поліцією — пішов у темну ніч, в невідоме, повне небезпек..!

Не мав охоти вертатися на горище. Хотів побути на самоті, знайти рівновагу, яка раптом його покинула.

Але переміг себе. Там ждуть його. Може, з несупокоем. Треба зарядити щось на найближчі години, він же ж їхній проводир.

Як дивно складаються обставини. Вони думали весь час про Славка, хотіли перестерегти його і таки стрінули. Врятувався цим разом завдяки відвазі цієї дівчини. Без вагання заризикувала б своєю свободою. Мав для неї безмежний подив.

Здригнувся від холоду, яким віяло від води. Починало сіріти. Над лісом стояли рожеві хмаринки, в кущах озвалися пташки.

На горищі було тихо, і всі лежали на своїх місцях. Не могли розмовляти, бо були чужі люди. Олег ліг на своє місце, біля Романа:

— Ще можемо спати годину, — сказав. Роман не рухався і не відзивався. Олег був здивований. Він знав, що Роман не спить.

І тоді усвідомив собі, що події сьогоднішньої

ночі, які відібрали їм усім спокій і сон, хіба найбільше порушили внутрішню рівновагу Романа, бо були для нього цілковито незрозумілі. Олег згадав слова і тон поліціанта, з якими він звернувся до Оксани, і міг собі уявити, що все те не могло не зробити враження на Романа.

— Ще одна трагедія — подумав.

Маруся догадувалася, що загадкова поведінка Оксани та історія з якимсь містичним Длугім, якого Олег назвав їх товаришем, була одна з тих історій, про які Олег не хотів з нею багато говорити. Вона, знайшовшись в ситуації, якої не розуміла, мусіла тримати язик за зубами, якщо не мала окремих доручень від Олега.

Вона бачила, що Оксана сильно знервована і неспокійна. Пригорнула її до себе материнським рухом і прошепотіла:

— Старайся заснути!

Оксана заплющила очі. В її голові був хаос. Перед її очима виринув якийсь гіпермодерний образ, на якому з трудом можна було розпізнати запінений водоспад, місяць, що плавав по поверхні озера, якесь гротескове обличчя з глибокими кутами в волоссі, регочуче обличчя підпитого поліціанта і якесь, їй дуже знайоме та близьке, обличчя, захмарене і насуплене. Це все на одному пляні, накидане всуміж грубими мазками ярих фарб, крутилося, наче якийсь вітряк, і шуміло,

наче водоспад. Вона притулилася до Марусі і почала западати в сон. І ось приснилося їй, що вона засипляє в обіймах мами. Почула на собі дотик рук, за якими тужила вже десять років...

— Мамо, мамо! — шепотіла крізь сон. А Маруся не рухалась і здержувала віддих, щоб її не розбудити.

XIV.

Олег глянув на годинник. Було вже пів шостої, і білий день заглядав на горище, яке було вже напів порожне. Інженерів та львовяків не було, а й місце Романа світило пусткою. Олег занепокоївся. Ця горобина ніч зробила його сторожким. Але побачив під стіною наплечник Романа і заспокоївся. Глянув убік на дівчат. Маруся вже не спала, але, коли Олег хотів до неї заговорити, поклала палець на уста і вказала на Оксану.

Олег покликав Марусю надвір.

— Хай спить ще трохи, вона мала важку ніч. Але, мабуть, врятувала людину. Не питай тепер ні про що. Іншим разом розкажу тобі більше.

— Що хотіла поліція ?

— Шукають когось. А він, мабуть, висмикнувся їм з рук, завдяки Оксані. Ти бачила, як причепилися були до Романа? Я боявся, що ще трохи і потягнуть його з собою... Оксану лиши в спокої і не випитуй її.

З хати вийшла господиня.

— Зладити вам снідання? Ви трохи заспали.

Не мали ми спокійної ночі сьогодні. Наперед спустили воду. Я ще не заснула, як прийшов якийсь спізнений турист і просився переночувати. Ледве я задрімала, аж тут знову застукав хтось до вікна. Можете уявити собі, як я злякалася. Поліція, та ще й уночі, нічого доброго не ворожить. Питали, хто в мене ночує. Я запевняла їх, що в мене злодії не ночують, тільки порядні люди. Наперед шукали в хаті, а потім пішли на горище. Видно, бандити крутяться по горах, коли поліція вночі ходить і шукає. А я сама тут з донькою.

Олег замовив в господині молоко на снідання та почав розглядатися за Романом. Побачив його над озером. Сидів непорушно і дивився в воду.

— Марусе, йди нагору, спакуй наплечники і, як тільки Оксана пробудиться, поснідаємо та йдемо.

Сонце виходило якраз із-за лісу й проганяло з кітловини рештки ночі. Озеро було ще темне і матове, а рівень його обнизився за ніч на один метр.

Олег підійшов до Романа і сів біля нього:

— Ходи, поснідаємо і будемо помалу вибиратися в дорогу. В горах забудемо про цей нічний кошмар.

Роман глянув на нього, і Олег завважив, що він дуже змінився за цю коротку ніч. Десь зсунулися живий блиск очей і життєрадісна усмішка. Вдарив байдужий вираз лица, і він наче постарівся на кілька років.

Підвівся важко з місця і зідхнув.

— Надовго плянуєш ще нашу мандрівку? — спитав, щоб щось сказати.

— Це буде залежати від погоди і від вашої охоти. Якщо підемо тільки на Попа Івана і на Говерлю, то за три дні можемо бути дома... Ти втомлений, правда? Зробимо собі десь довший відпочинок і передрімаємо трохи по полудні. Ти міг ще спати, пощо зірвався?

— Я не спав цілу ніч, а тепер тим більше не міг би спати... Олег, що ти скажеш на це все?

— Що? Ну, шукають когось. Це було вже видно вчора, коли нас так випитували та оглядали.

— Я не про це. Що означає та ціла історія з... Длугім, який ніби то є нашим товаришем, і... що спільного з ним має Оксана?

— Треба було рятувати людину, яка поліціянтам видалась дещо підозрілою. А Оксана не має з Длугім нічого спільного.

— Олег, чи ти мій приятель?

— Також питання. Ти починаєш сумніватися в цьому?

— Хіба не здивуєшся, коли почувеш, що я цієї ночі зневірився в усьому. Більше! Ця зневіра така сильна, що життя стало тягарем.

— Романе! Що ти верзеш?

— Олег, ти знаєш, що таке кохання... але, мабуть, не знаєш, як болить розчарування в ньому...

— Романе, щоб ми не тратили даремне часу, вискажуйся ясніше й точніше.

— Добре, я розкажу тобі, що пережив я цієї ночі. Ти знаєш, мабуть, чим для мене Оксана і її любов. Я виідеалізував її понад усе і понад усіх. Коли я так лежав після того, як ми сходили на клявзу і не міг заснути, до нас, на горище, прийшов якийсь незнайомий мужчина і ліг біля дверей. За хвилину встала Оксана, щось йому на вухо сказала і зійшла надолину, а він зібрав речі і вийшов за нею. Скажи мені, як ти почував би себе в такому моменті, коли б на місці Оксани була Маруся? За якийсь час Оксана вернулась, вийняла щось із наплечника і зійшла знову надолину. Коли вернулась, ти бачив, а що говорили поліцаї, ти чув також. Що ти скажеш на те все? Можу я сьогодні бути щасливий і життєрадісний?

— Романе, відповідай ти мені наперед: чи ти маєш довір'я до Оксани, чи ні?

— Я мав довір'я, але...

— Вже його не маєш... Так?

Роман мовчав.

— Романе, чи любиш ти справді Оксану? Я скажу тобі тільки одне: те, що зробила Оксана цієї ночі, може викликати тільки подив для неї. Але я думаю, що найкраще буде, коли ви обидвоє виговоритесь самі з собою. Тут усяке посередництво зайве. Оксана є людиною, що сама відповідає за свої вчинки і не потребує адвоката. Але я

попереджую тебе, як свого приятеля: Якщо тобі залежить на коханні Оксани, уважай, як будеш з нею говорити! Ти можеш її відштовхнути від себе і втратити раз назавжди. А тепер ходім... Глянь, який чудовий день! Ну, всміхнися, хлопе! Але ж баба з тебе, баба! Направду, шкода для тебе Оксани. Може, й добре для неї, що ти її вже не хочеш? Що?

Олег поклав руки на рамена Романа і потряс ним із цілої сили.

Роман тихо засміявся.

— Ось бачиш. Чи ти сліпий і не бачиш, як вона тебе любить? А ти, в своєму недовір'ї підозрюєш її, що вона тебе ганебно зрадила з кимсь, кого навіть не бачила в темряві.

— Ні, це напевно був її знайомий...

— Цілком певно. А чи тобі не прийшло на думку, що вона могла мати якесь діло до того знайомого і не конечно завзялася на тебе, щоб тебе зрадити? Виглядає це подібне до Оксани? Скажи сам. Цієї сліпої заздрости мусиш позбутися, бо інакше готов ти втратити її любов. Оксана — це не тип рабині, що тільки дивиться в твої очі. Це така сама свобідна людина, як ти...

Олег узяв Романа під руку і вони пішли в напрямі хати. Дівчата якраз сходили драбиною, вдягнені і з наплечниками в руках.

— Доброго дня, Оксано, виспалася? — І Олег узяв її обидві руки в свої долоні.

Оксана, свіжа як квітка, скупана ранньою россою, весело всміхалася.

— Чому ви дали мені так довго спати?

— Ми не хотіли переривати тобі чудового сну. Такі сни, мабуть, не часто сняться — сказала Маруся.

— Ти знаєш, що мені снилося?

— Припускаю, що знаю. Ти зрадилася...

Оксана шукала очима Романа, що стояв мовчки за плечима Олега, але він дивився кудись убік. І миттю щез з її лиця усміх, а очі вкрилися мрякою.

— Ходім, поснідаймо, бо молоко буде холодне. — сказав Олег, що завважив раптовну зміну в Оксани. Переходячи біля Романа, дав йому штурханця в бік: — На, маєш! — сказав гнівно.

Господиня описувала дуже докладно дорогу на Попа Івана. Вона мала бути важка й довга. Треба буде взяти приступом кілька стрімких верхів.

— Але заблудити не можете. Біло-жовті знаки запровадять вас на самий верх.

Зійшли ще раз над озеро — попрощатися, як казав Олег.

— Романе, ти, мабуть, не зробив ще ні одної знімки з Шибеного сьогодні. Не знаю, чи вчорашні будуть добрі, бо було вже трохи темно.

Роман наче збудився. Вийняв фотоапарат, ходив довкола озера і вишукував найбільше „фотогенічні” краєвиди.

Обійшли озеро з лівого боку, перейшли потік,

що наводнює Шибене і почали виходити на стрімку гору Полівний. Ішли довший час темним лісом. Роман вирвався наперед і йшов одинцем.

— Оксано! — сказав Олег, — думаю, що ти повинна дати Романові деякі вияснення. Він втратив охоту до життя після сьогоднішньої ночі...

— Так. І ті вияснення мусять бути ґрунтовні.

— Я думаю, що ти повинна сказати йому все. В противному разі мусиш бути приготована на подібні непорозуміння на кожному кроці.

І коли вони всі спинилися на відпочинок, Оксана підійшла до Романа, і вони пішли далі разом.

— Ти знаєш, що сьогодні не побажав ще мені доброго дня? Дозволь, що я перша тобі побажаю: Доброго дня, Романо!

— Доброго дня, Оксано!

— Чому в тебе аж такий поганий настрій?

— Людина не відповідає за свої настрої.

— О так, почасти відповідає. Над настроями треба трохи панувати. На те людина має розум.

— Якщо б я слухав тільки розуму, я б сьогодні не йшов з вами в гори, але вернувся б та відїхав додому.

— В такому разі добре, що ти не слухаєш надто розуму, бо він підсуває тобі якісь погані думки. Ти пригадуєш собі, що ти недавно обіцяв мені? В Косові? Як ми верталися разом з пошти...

— І обіцянки дотримав. „Сцени” я тобі не робив.

— Але ти ще щось сказав тоді. Не пригадуєш собі?

Роман мовчав.

— Ми говорили тоді про довір'я.

— Так. Ти говорила, що часом бувають ситуації, коли треба заграти „ролю”. Чи це знову була роля цієї ночі?

— Почасти — так. Те, що бачили поліціянти — була конечна роля. Йшлося про безпеку, а може й життя людини.

— Цікаво, що ні Маруся, ні Олег, ні я якось не попадаємо в такі примусові ситуації. Тільки ти одна.

— Дарма, але так воно є. Та я покажу тобі, що маю до тебе більше довір'я, ніж ти, своїм недовір'ям до мене, заслужив. А то тому, що вмію легше читати в твоїй душі, ніж ти в моїй, і знаю, що ти нездібний до якогонебудь підлого вчинку. Я врятую тим, може, нашу любов, але, мабуть, буду змушена обтяжити тебе дуже великою відповідальністю. Ти перебереш на себе частину відповідальности за речі, багато важніші, як наше особисте щастя, або нещастя, як наша любов.

— І ти так говориш? Як я маю це розуміти? Що щастя, чи безпека якогось Старчука, чи іншого типа, важніша тобі за нашу любов?

— Старчука?

— Це ж був Старчук, той тип, якого викликала ти вночі на двір.

— Ні, це не був Старчук. Але ім'я не грає тут ніякої ролі. Це міг бути так само Олег, або ти, або хто інший. Ми всі тільки символи вищої Ідеї, яка нас об'єднує.

— Оксано, не говори до мене загадками, чи символами. Тут йдеться про цілком реальні речі. Прийшов чужий мужчина, ти вийшла з ним на двір, де просиділа майже годину, а решту довідалися ми всі з поглядів поліціантів, якими вони тебе обдарували.

— Отже, погляди польської поліції такі міродайні для тебе?

— Ти бачила, як посміхалися туристи - поляки?

— Я не бачила, і це мене цілковито не цікавило. Те, що вони могли думати, мені цілковито байдуже.

— Знаєш, я перший раз чую такі слова з уст дівчини, очевидно, порядної дівчини.

— Я вірю тобі, що ти перший раз зустрів дівчину мого „типу” і мав нещастя залюбитися в неї.
Роман мовчав.

— Я таки вернуся до символів, про які ти не хочеш слухати. Ти — майбутній лікар. Ти напевно вибрав свій фах не для виглядів зробити маєток на людському нещасті, але задля вищої ідеї: по своїх силах, як лікар, допомогти людству, зокрема, нашому народові. Уявляю собі, що ти не будеш лікувати тільки своїх приятелів, чи рідню, але бу-

деш уважати за свій святий обов'язок допомогти кожному, зокрема, коли недуга буде загрожувати його життю. Ти не будеш тоді питати за прізвиськом, бо це не важне. В кожному твоєму пацієнті ти будеш бачити символ ідеї гуманності.

— Ти маєш рацію. Але що це все має спільного з твоїм випадком?

— Я знаю, що могла б висказуватися коротше, точніше і без порівнянь. Але я хочу ще впевнитися в тому, чи можу обтяжити тебе відповідальністю.

— Оксано, ти знаєш, чим ти була для мене: ідеалом людини, українки, жінки. Я радо переберу на себе відповідальність за все, що ти мені довіриш. Верни мені тільки назад моє довір'я до тебе.

Він зідхнув важко.

— Можеш мені присягнути всім, що є тобі найсвятіше, що не зрадиш ніколи нікому нічого з того, про що тобі скажу.

— Присягаюсь Богом і Україною.

— Вірю твоїй присязі. Романе, ти щоправда гостем тут, у нас, бо шість років перебуваєш за кордоном, але ти добре орієнтуєшся в наших відносинах. Ти знаєш, що тут діється. Ти знаєш, що ми тут не сидимо із заложеними руками і не ждемо на якесь чудодійне визволення. Ти знаєш про працю ОУН, про його активну боротьбу. Зрештою знаю від Олега, що в гімназії й ти мав зв'язок із

таємними підпільними гуртками. Я вже два роки працюю з ними. Склалося так, що під час цієї нашої мандрівки, яка мала бути для мене відпруженням і відпочинком, зайшли події, які цілком автоматично включили мене в мою роботу. Хтось зрадив мого найближчого спірробітника, поліція попала на його слід. Я ж знову випадково під час мандрівки, попала на слід правдоподібного зрадника, і я — пришпилила його. Мій зраджений товариш перебував два тижні на полонинах, за світом, і, не прочуваючи нічого, зайшов минулої ночі над Шибене, де й схотів переночувати. Я пізнала його, коли засвітив ліхтарню, і моїм обов'язком було перестерегти його та допомогти йому врятуватися. Ти ж сам по дорозі на Шибене бачив, що поліція шукає за кимсь. Я допомгла йому змінити вигляд до непізнання, щоб він, з чужими документами, міг перейти кордон. Поліція застала нас у момент, коли він збирався відходити. Вони не були цілком тверезі. Були певні, що ми — залюблена пара, що шукає самоти. Задоволилися його документом та лишили його в спокої. Якщо йому й далі пощастило, то він уже в безпечному місці. От і все.

Роман ішов похнюплений і не підніс голови, коли Оксана скінчила. Видно було, що тяжко йому почати говорити, а Оксана не переривала мовчанки.

Вийшли на полонину. Перед очима — Піп Іван в цілому своєму маєстаті.

— Які ж це забудування на верху? — спитала Маруся.

— Забудування? А, маєш рацію. Це будують метеорологічну обсерваторію. Читали ми про це в часописах, але призабулося.

— А ось і джерельце — владувалася Оксана. — Це мила несподіванка.

— Так. В наших Карпатах води не бракує. Джерела на кожному кроці. Заряджую відпочинок, але тільки короткий.

— А може вже краще відпочинемо на Попі Івані? — озвалася Маруся.

— Дитино, ми ще не раз спочинемо, поки вийдемо на нього. Коли дивишся звідси, здавалось би, що за годину-дві можемо бути на Попі Івані. Але це тільки так здається. Ми ще не на один верх мусимо вийти і знову спуститися з нього. Так, так, це не те, що маршувати з Косова до Жаб'я.

Сонце вже добре гріло, і треба було шукати тіни. Оксана примістилась під молодою ялинкою. Роман несміло сів коло неї. Те, що сказала йому Оксана, було таке несподіване, що він довгий час не міг із тим освоїтися. В ньому змагалися різні, протилежні почування. Найсильнішим із них було почування сорому за свою еґоїстичну любов і сліпу заздрість, а передусім — за те, що міг хоч на один момент підозрівати Оксану в зраді.

— Дякую тобі, Оксано, за довір'я і не знаю, чи можеш ти мені ще простити?

— Чи ж могла б я розказати тобі це все, на мою власну відповідальність, коли б не могла тобі простити?

— Так ти мене таки направду любиш?

Оксана затулила йому уста рукою. Ти знаєш мій пересуд.

— Але ж, Оксано, ти забула, мабуть, що мої уста „відматеріялізовані“?

— Не на завжди. Бувають тільки виняткові хвилини, коли вони, разом із довкіллям, перестають бути матерією.

— Я дуже нетерпеливо жду тієї виняткової хвилини.

— Що часто повторяється, перестає бути винятковим. Ти також, мабуть, забув, що ця виняткова хвилина була дуже недавно. Тільки вчора ввечорі.

— Ах, правда! На озері. Мені здається, що це було вже так давно. Між учора і сьогодні стоїть ця довга страшна ніч.

— Так, вона була страшна. Але для тебе, Романе, найменше.

— Залежить, як хто дивиться на це. Для мене — втратити тебе було не менше страшним, ніж для когось іншого — втратити життя.

Оксана задумалась на хвилину і почала знову:

— Романе, що сказав би ти, коли б однієї но-

чі несподівано довідався, що тебе видав твій приятель, якому ти цілковито довіряв, що дівчина, яку ти глибоко кохаєш, любить другого, що поліція наступає тобі на п'яти і ти мусиш тікати, щоби рятувати життя, та якщо тобі вдасться його врятувати, твоя нога ніколи більше не зможе стати на рідній землі.

— Чи ж можливо, щоб усе те зійшлося одразу?

— Так. Це доля того, хто був спричинником твоєї страшної ночі.

— Оксано, мені соромно за самого себе.

— Чому, Романе? Тим порівнянням не хотіла я тебе принизити. Але, може, тепер признаєш мені рацію, що є хвилини в житті, коли такі речі, як погляди поліціантів, чи усмішки туристів не можуть бентежити навіть... „порядної” дівчини.

— Мені ще раз соромно за себе... Те, що ти зробила, було наказом хвилини. Очевидно, все інше було неважне. Це лише на сцені — герої мають героїчну поставу, мусять проявити себе в героїчній ситуації, але в житті буває інакше. Найчастіше герої бувають у ситуаціях, які їх принижують в очах інших.

— Лиши, Романе, я ніякий герой. Я покищо спокійно мандрую по горах тоді, коли правдивий герой сидить десь, у якійсь криївці, чекаючи ночі. Олег підвівся.

— П'ятнадцять хвилин минуло, час рушати. Тепер уже відпочинемо довше хіба на Попі Івані.

Значена дорога провадила лісом долину, а там знову треба було драпатися ще стрімкіше.

— Ця гора зветься Гропа. Не спішіть, виходьте догори помалу. Піп Іван нагородить вас за ваш труд. Це чудова гора, дика, сувора. А краєвиди з верху ще гарніші.

На Гропі зупинились лише на кілька хвилин і знову треба було сходити долину. І тут згубилися знаки. А напереді знову стрімка гора. Як не напружували зір і не розглядалися за знаками — не було видно нічого.

— Нема ради, треба йти прямо вгору.

Під ногами камені та мох, що подавався під ногою, наче м'який килим. Сонце припікало, ставало гаряче і мучила спрага.

— Коли б найти десь якесь джерельце. В горлі чисто пересохло.

Маруся вийняла з наплечника два яблука і розділила поміж усіх.

— Бачиш, це ще один „баляст”, який я непотрібно ношу в наплечнику — сказала Олегові.

— Марусе, ти ідеальна дівчина. — І Олег із смаком почав їсти соковите яблуко.

Проходили верх за верхом, а Попа Івана як не було, так і не було.

— Олег, чи ми випадково не заблудили?

— Ні. Не бачиш, що Піп Іван весь час перед нами? Ці всі гори, які ми перейшли, так сказати б, „рідня” Попа Івана. Ця перша стрімка — була по-

пада, а менші — поповичі та попадянки. А до самого Попа все ще далеко.

— Але ж бо й велику рідню має Піп Іван!

Ось угорі забіліла-зарухалась велика отара овець. Збігали швидко в долину. Два молоді псівчарки побачили, а радше занюхали чужих людей та з голосним гавканням побігли попереду отари.

— Ов, добрі сторожі й опікуни! А до нас не мають великого довір'я.

Маруся кинула їм два куски цукру. Пси з'їли його з великим смаком, але купити їх цукром не можна було. З голосним дзявкотом бігали перед людськими інтрузами та старалися не допустити їх до овець.

Підійшли вище, і тут Маруся натрапила на джерело. З-під великого каменя сильно була вода і знову пропадала під камінням.

— Чуєте, як булькоче десь глибоко, внутрі?

— Не могли відірватись від води.

— Досить, досить, бо не зможете йти, — здержував Олег.

Трохи вище була ще одна криниця, мурована. Біля неї кілька гуцулів з кіньми. Набирали воду в дерев'яні бербениці та везли її кіньми на самий верх Попа Івана. Потребували її досить при будові метеорологічної обсерваторії.

Вийшли на верх.

— Ти, Романе, мабуть, будеш розчарований

першим враженням від Попа Івана. Ця будова, а властиво, ці приготування до будови цілковито знищили дику, сувору красу гори.

Олег сумно похитав головою.

— Це Піп Іван? Його не можна пізнати, — сказала розчаровано Оксана.

Верх гори був розкопаний, вирівняний. Каміння оброблене, покладане, коло нього працювало багато робітників. Підвалини під метеорологічну обсерваторію були вже готові. Трохи далі стояли два великі бараки, мешкання для робітників та інженерів.

— Це все для нас більше, ніж нецікаве.

— Воно викликає враження якоїсь руїни та чомусь сильно пригноблює, — сказала Оксана.

— Пождіть, можливо, що коли стане тут імпозантна будівля, а сліди будови трохи позатираються, воно буде інакше виглядати.

— Ого, пропало. Піп Іван уже ніколи не відзискає свого давнього чару.

Перейшли на другий бік гори, трохи осторонь. Тут ще людська рука не сягнула по маєстат природи.

— Ах, який прегарний вид довкруги, — викрикнув захоплено Роман і вийняв фотоапарат.

— Так. Що за краса! А ці найдальші пасма гір по чеському боці, що вже майже зливаються водно з блакиттю неба!

— А скільки там у глибині озерець! Оточені темними лісами...

— А ці забудування там удолині...

— Це захист Польського Татрянського Товариства. Цілком недалеко, година ходу.

— Звідси будеш мати прегарні світлини, Романе. Погода чудова, видно й найдальші гори. Але розгорни мапку, щоб знав, що маєш перед собою, бо ти любиш підписувати світлини. Я не знаю напам'ять назв усіх цих верхів. А тепер з'їмо обід, і треба буде трохи поспати. Може вдасться нам ще сьогодні бути на Шпицях.

Робітники, мабуть, також мали пообідній відпочинок. Стало тихо-тихо, лише вітер шелестів у траві.

Маруся заплющила очі і глибоко вдихувала запашне повітря.

— Пийте цей нектар материнковий. Що за розкіш!

— І на нашій полонинці в Лузі пахне материнка, але тут — це справжній нектар. Саме здоров'я.

— Аж тут засмалимося по-справжньому.

Дівчата заміняли спіднички на короткі штанята, хлопці поскидали сорочки, голови накрили полотняними шапками і полягали в легко затіненому місці.

— За годину йдемо далі, — сказав Олег, починаючи дрімати.

Збудили їх людські голоси. Якесь веселе това-

риство розглядалося за тінистим місцем на відпочинок.

— Що то значить гірське повітря! Годинка сну кріпить краще, ніж цілонічний відпочинок у хаті.

— А я мала чудовий сон, — сказала Маруся. — Квітучі, запашні дерева в ярко-золотому сонці. Якась екзотична країна...

— Гавайські острови... Що? А ти вже цілком виглядаєш, як екзотична гавайка, правда, Романе? Ще трохи таких високогірських соняшних купелів, і станеш екзотичною негритянкою. — І Олег обняв її міцно за шию.

Олег збіг ще раз до джерела і наповнив термос та всі пляшки свіжою водою.

Польське товариство галасувало, співали найновіші „шлягери”, одна пара, в тісних обіймах, танцювала фокстрота. Жінки були вималювані, курили цигарки та поводились, наче кабаретові дівчата.

Олег поглядав на них скося і, звернувшись до Романа, сказав тихо:

— Чому не йдуть у свої Татри? Що вони тут згубили?

— Олегу, ти забуваєш, що „Хуцульцизна — малопольські край”, а „Хуцулі — наш малопольські людек”, — озвалась Оксана.

Взяли наплечники і почали сходити. На заході показувалися білі хмарки. Дув сильний вітер.

— І коли подумати, що такий стан триває вже сімнадцять років і чимраз більше закріплюється.

— Пожди, Романе. Правда, ми їх викинути не можемо з наших земель. Була сила, та позички з'їли. Але хто з нас може знати, що ще може прийти? На випадок якоїсь воєнної завірюхи будуть тікати, аж куритиметься за ними. Знаємо ми, яка сила і яка відвага такого „моцарства”. Але ми мусимо робити все, щоб у відповідний час бути готовими.

— Думаєш, Олегу, що та мала горстка може щось зробити? Все ж таки між нами є дуже багато таких, що цілком задоволені існуючим станом, за якусь мізерну посаду падають їм „до нужек”, імпонує їм польська культура, деякі таки братуються з ними, а велика більшість байдужа до всього.

— Це правда, Романе. Значить, замало ще нас гноблять. А ці всі пацифікації і ревіндикації — це наш капітал. Це вода на наш млин. Чим більший терор, тим сильніший спротив. Не знаю, чи ти мав нагоду ближче бути з нашим селянством. Та там національна свідомість і спротив росте з дня на день. Головно серед молодих. І тут, на Гуцульщині, не так зле, як тобі може видаватися. Правда, „цвенькають” по-польськи, але це ті, що підлабузнюються до них та хотіли б коло них щось заробити. Економічне становище гуцулів погане, от і все. Ти, Романе, маєш прегарний фах. За два-

три роки відкриєш лікарську ординацію у якомусь нашому містечку і маєш широке поле для праці. Не тільки, як лікар. Маючи вільний фах, ти можеш багато зробити. На вас, лікарях, адвокатах та кооператорах лежить уся відповідальність за zorganizованість нашого села. З моєю інженерією вже не так просто, не буду мати такого тісного контакту з народом. Коли б кожний з нас на своєму пості робив те, що може зробити, хоч би тільки в легальних рямцях, це було б дуже багато. Не питаймо: що може зробити горстка? Постараймося, щоб нас не була тільки горстка. А тоді побачимо, що можна зробити.

З противного боку, від Шпиць, надійшли два гурти молодих людей.

— „На здар, добрі день!” — поздоровили чеською мовою.

За кілька хвилин почули англійське „гуд бай”. Це були молоді хлопці, мабуть, скавти. Провадив їх старший мужчина з відзнакою Червоного Хреста.

А ось ізнову кілька менших гуртів польських туристів.

— Тільки наших чомусь не стрічаємо — сказав Роман. — А час дійсно вимріяний на мандрівку!

Сходили вниз, а властиво йшли весь час „з верха на верх”. Тільки що вийшли на гору, треба було знову сходити в долину, і то дуже стрімко. З кожним новим верхом змінялася панорама. Чим

більше віддалювалися від Попа Івана, тим більше гордим та маєстатичним видавався він.

Сонце пекло, а з південного заходу дув сильний вітер. На вузьких, каменистих, похилих стежках треба було міцно держатися, бо вітер валив із ніг.

Північні схили гір часто вривалися дикими бездонними пропастями і там, у заглибинах, куди сонце майже ніколи не заглядає, було видно більші і менші плахти снігу, зверху вже почорнілого.

На верху одної гори — залишки війни: рештки воєнних окопів з каміння. Довкола валялися поржавілі колючі дроти.

Йшли мовчки, заглиблені в себе, та переживали, кожне з них по-своєму, незвичайну красу природи.

На одному з верхів появилася звідкись, наче з-під землі виріс, якийсь мужчина, досить дивовижно одягнений, з невеличкою торбою. Почав обережно розглядатися і, коли запримітив людей, що зближалися до нього, зник швидко по чеському боці.

— Якийсь підозрілий тип. Ні турист, ні гуцул...

— Мабуть, пачкар із чеського боку.

Соняшні промені падали чимраз більше скісно, а гори починали кидати великі, темні тіні.

Зупинились на кілька хвилин та розглядалися довкруги. Гори вкривалися м'якою, оксамитною тінню. Тут і там, під верхами, білів сніг. А над усім

стояв безмежний спокій. Природа лагодилась до нічного спочинку. Велич гірського краєвиду замикала уста. Переживали одне з наймогутніших вражень: найбільш інтимного зближення до природи, яке відчувається тільки серед високих гір.

Нарешті спинилися під Шпицями.

— Як думаєте, — озвався Олег, — ідемо ще сьогодні на Шпиці?

— Залежить від того, чи встигнемо ще перед ніччю добитися до захисту.

— Воно виглядає цілком близько. Мабуть, за яких десять хвилин були б ми біля триангуляційного знаку на верху.

— Здається так тобі, Марусе. Воздушна лінія коротка, але ми, на жаль, крил не маємо. Думаю, найменше двадцять п'ять хвилин дороги на верх. Це була б дрібниця, але сонце ховається вже за гори, а до захисту ще далеко. За годину-півтори буде темно, а тоді згубимо знаки й легко можемо заблудити. А ти, Оксанко, що думаєш?

— Думаю, що на сьогодні маємо вражіннь аж надто. Не знаю, як ви, але я відчуваю ще наслідки останньої неспокійної ночі. Зрештою перед нами прегарне завтра. Зможемо бути і на Шпицях, і на Говерлі.

— Цілковито погоджуюся з тобою. А що це за таблиця там, під верхом? Мабуть, щось на ній написане...

Підійшли ближче та довідалися із напису, що

за годину можна дійти до захисту Карпатського Лещетарського Товариства, на полонині Марішевській. До захисту провадила стежка густо позначена високими жердками.

— Заночуємо сьогодні на Марішевській — вирішив Олег. — До захисту на Заросляку маємо ще дві години ходу. Чув я про той захист. Має бути великий і дуже вигідно уладжений, пристосований на зиму, для лещетарів.

Дівчата втішилися, що побачать щось нове.

Ховзька трава утруднювала схід вдолину. М'язи ніг боліли від здержуваного ходу, лиця горіли від сонця і вітру, а в голові крутилося. Були втомлені і тішилися перспективою недалекого відпочинку.

Ліворуч виринули фантастичні Кізли. На дальшому пляні — Говерля та цілий ланцюг нижчих верхів: Брескул, Пожіжевська, Данциж і найближчий — Гомул.

— А де ж Несамовите Озеро? — шукала з далековиду Оксана.

— Звідси його не побачиш. Воно заховане в долині.

Праворуч великий провал. Підійшли на самий край, і перед їхніми очима прослався чудовий та рівночасно грізний вид. Глибочезна китловина була замкнена півколом струнких, повищерблюваних, диких скель, що, наче якісь фантастичні потвори,

виростали з безодні. На скелястих зубцях цвіли місцями альпейські „едельвайси”.

— Бачиш, Романе, і в нас цвітуть альпейські квіти. Шкода, що не можна до них дістатися, — сказала Оксана.

— Це властивість едельвайсів. Ростуть у найбільш недоступних місцях. Коли б це було раніше і ми не спішилися би, я постарався б конечно тобі їх дістати.

— Ти ж не акробат, Романе. Глянь, що за пропасть! І нема за що триматися, ні корчів, ні деревини, тільки повищерблювані скелі.

— Тут не треба бути акробатом. Не по таких скелях я вже драпався. Тільки опоясатися ливною. А ливну взяв про всякий випадок.

— Як бачу, з тебе справжній альпініст. Та все ж таки я не дозволив би тобі на таку штуку. Як ваш провідник, відповідаю за вас усіх.

Стояли й подивлялися сувору, дику природу в обличчі лагідно западаючого сонця.

— Це найсильніше враження сьогоднішнього дня! — викрикнула захоплено Маруся.

— Я сказав би, що це найсильніше враження з цілої мандрівки, — відповів Роман, що спішив зробити ще кілька незвичайних світлин.

— На жаль, мусимо поспішити, бо починає темніти.

Натрапили ще на одну таблицю з інформаціями.

— Звідси вже й до Форощенки недалеко, до залізнички, що завезе нас до Ворохти. Значить, ми недалеко від дому, а рівночасно в центрі Чорногори.

Здалека було вже видно великий двоповерховий будинок у долині.

Згубили знаки і мусіли питати дороги в пастуха. Хлопчина відповідав їм польською мовою, і Маруся почала давати йому відповідну лекцію.

— Подивляю твою енергію, Марусе, — сказав Олег, — бо я вже її не маю. Тільки злість розпирає мене.

На полонині, перед захистом, брикало стадо коней, і невтомна Маруся стала їх „приборкувати”.

— Чи я не кажу, що та дівчина має забагато енергії і не має нагоди її виладувати.

Роман був захоплений положенням захисту.

— Мабуть, аж тут збудуєш свою віллу, Романе. Глянь на цей схил гори! Тут рай для лещетарів! Завтра рано розглянемося краще, бо тепер уже темно.

Пішли відразу до їдальні, на першому поверсі, бо хотіли напитися чогось гарячого. Простора кімната, одна стіна якої осклена, наче величезне вікно, що з нього був вид на найближчі гори, була повна туристів. В одному куті — широка піч із ясних гуцульських кахлів. Все було нове й чисте, широкі, вигідні лавки та стільці запрошували до відпочинку.

Гаряче молоко приніс їм слуга — гуцул, що також не говорив до інших інакше, як польською мовою.

— Не знаю, чи ми в нашій рідній Чорногорі-чи, може, десь у Татрах, під Гевонтом.

Пішли на другий поверх, де були нічлігові кімнати. В одній із більших кімнат були ще чотири вільні ліжка, два „поверхові” і два під ними. Той самий слуга приніс чисту постіль та чотири новенькі теплі вовняні ліжники до накривання.

— Чи йдете рано в гори? Збудити вас? — спитав по-українськи тихим шепотом.

— Ні, дякуємо. Хочемо добре виспатися.

До кімнати ввійшли дві туристки, і хлопець з місця перескочив на польську мову.

Дівчата повиймали з наплечників свої речі та заложили ними горішні ліжка, а хлопці зайняли долішні. Було ще рано лягати спати. Зійшли на полонину й посідали на лавці, перед вікнами їдальні.

— Дорогий захист. Нічліг коштує майже вдвоє стільки, як на Заросляку. А харч також, наче ліки в аптеці. Правда, що тут довіз багато трудніший.

— І здається мені, що українська мова тут „заборонена”. Ви бачили, як цей хлопець зі страхом розглядався на всі боки, боячись, щоб не почув хто, що він говорить по-українськи?

— Так, ця польська „культура” цілком деморалізує гуцулів. А все — хліба ради.

Перед ними темніла гора, що спадала на полонину своїм північним, диким, недоступним схилом. Ніч була ясна і холодна.

— Це буде, мабуть, Гомул, — сказав Олег. — Треба заглянути до нашої мапки. Щоб не забути: Як представляються твої фінанси, Романе? Я і Оксана майже „безгрішні”. Минулої ночі треба було забезпечити трохи товариша, що помандрував у невідоме.

Виявилось, що Роман і Маруся мають ще разом понад двадцять злотих.

— Треба ошаджувати. Мусить нам вистачити на два-три нічліги та на поворотну дорогу.

— Пожди, Олегу. Як не стане, можемо у Ворохті позичити у знайомих.

— А так. Якби тільки дістатися до Ворохти. А як з харчами?

— Крім молока та хліба, не треба буде нічого купувати. Є ще суха ковбаса, трохи сиру, одна м'ясна консерва і трохи грисіку на кулешу.

— В мене є ще чоколяда і кілька яблук, ще з Косова, — додала Оксана.

— Так ми забезпечені на дві доби. Коби тільки не завела погода, і ми маємо перед собою ще два прегарні дні в горах.

— Який день сьогодні? Я вже втратила рахунок, — призналася Оксана.

— Вівторок, дитино. В неділю були ми в Жаб'ю. В п'ятницю будемо напевно дома.

Маруся з Романом підсумовували враження сьогоднішнього дня, а Оксана присунулась ближче до Олега.

— Думаєш, що Славко вже там?

— Ні, він мусів ще десь пересидіти сьгодні. Але цієї ночі перейде напевно. Будь спокійна за нього. Думаю, що в п'ятницю або суботу будемо мати вже якусь вістку. І з Коломиї також. Не думаю, щоб удалось йому виїхати.

Оксана закрила лице руками.

— Ах, не згадуй про те..!

— Ти дуже вразлива, Оксано. А в таких випадках треба думати цілком реально. Боюся тільки, що попали на слід не тільки одного Славка, але й більше хлопців.

Помилися біля джерела і пішли в кімнату.

— А тепер ще мусимо висадити наших німф на гору, і наші сьгоднішні обов'язки скінчилися, — сказав Олег.

— Гарне поняття маєш ти про нас! — І Маруся одним скоком була вже на горішньому ліжку.

— Диви, диви. Я й забув, що ти спортсменка. Може б ти так нам відступила трохи енергії з того твого невичерпаного резервуару?

Дівчата відчинили малі віконця нагорі, напроти їхніх ліжок, і за хвилину всі, закутані в теплі ліжники, засипляли під шум та свист полонинського вітру.

Вночі Оксана трохи вередувала. Проявилися

наслідки цілоденного гірського сонця. Роман знайшов якісь таблетки в своїй аптечці і дав їх Оксані випити з водою, а потім випровадив її на свіже повітря.

Надворі було, надиво, досить тепло, а небо затягнулося хмарами. Гомул, весь закутаний у мряку, „курив файку”.

— Ов, псується погода. Коли б не надумав падати дощ! Ти, Оксанко, трохи забагато мала всього на протязі одної доби. По правді, дощик придився б тобі, відпочила б собі трохи.

— Ні, ні. Це вже минуло. Трохи обпекло мене сонце.

— Так. І надто живеш нервами. Головно, в другій половині нашої мандрівки. Здається мені, що ця історія почалася ще в Косові. Коли згадаю твою дивну поведінку в поштовому уряді...

— Не згадуй про те. Не хочу думати про минуле, тільки про майбутнє.

Сіли на лавочці проти гори.

— Так, думаймо вперед. Я візьму тебе в мандрівку, Оксанко, і підемо геть, у світ-за-очі, туди, де не будуть непокоїти та тривожити тебе жодні кошмари.

— Чи це алегорія, Романе? І ти певний, що я піду з тобою в таку мандрівку?

— Якщо любиш мене, підеш. Я хочу, щоб ти була щаслива.

— Я люблю тебе, Романе. Але ніколи не кину

свого світу, щоб піти в світ-за-очі. Я щаслива в
моєму світі.

— А мені не бажаєш ти ні трохи щастя?

— Чи справді я мушу зректися свого світу,
щоб ти був щасливий?

Роман мовчав. А потім узяв Оксану за руку і,
дивлячись у її очі, говорив:

— Оксанко, твій світ є моїм світом. Але по-
думай реально: чи можливе щасливе подружнє
життя, коли ти вся будеш у тому твоєму світі, а
все інше буде річчю другорядною?

— Не в моєму, тільки в нашому світі, Романе.
Ти сказав перед хвилиною, що мій світ є твоїм
світом. Коли ми обидвоє будемо в нашому світі,
то, чи це не розуміється само собою, що все інше
буде річчю другорядною? А може, ти помилився?
Може, наші світи різні?

— Ні, Оксанко. Я не помилився. Але коли див-
люся на тебе, стає мені тебе жаль. Ти повинна збе-
регти себе ще для чогось іншого. Ти ж — мистець.
Музика, — це світ для тебе.

— В моєму світі є місце на все, що добре і
гарне. В ньому є місце на музику і на любов до
тебе.

— А найбільше непокоїть мене те, що ти по-
стійно в небезпеці. Чи знаєш, що це значить для
людини, що тебе безмежно кохає?

— Ніхто не знає, звідки чигає на нього не-
безпека. А втім, особиста безпека не є річчю пер-

шої ваги. Ні особиста безпека, ні особисті вигоди, ні особисте щастя. Як можна бути особливо щасливим і байдуже глядіти на все, що діється довкруги? Як можна почуватися особисто безпечним, коли горить дах над головою? Щоб замкнутись у вузькому колі своїх особистих інтересів, треба бути хіба сліпим і глухим.

— Чи тобі ніколи не прийшло на думку, що ту небезпечну роботу краще залишити сильнішій статі — мужчинам?

— Ні, ніколи. Тут не йдеться про фізичну силу. Сила духа тут важніша.

Роман знову помовчав. А потім підвівся з лавки і сказав:

Оксано, капітулюю перед силою твого духа. Арсенал моїх аргументів вичерпаний.

— Твій арсенал був дуже великий. А це дозволяє мені припускати, що мій світ ще не є цілковито твоїм світом. Але тепер ходім, бо Маруся буде неспокійна. Мені вже цілком добре.

XV.

Ранком збудив їх шелест дощу. Маруся глянула через віконце.

— Ах, маємо несподіванку!

Зібрались і зійшли до їдальні, звідки мали вид на гори. Вони були закутані в хмари, з яких спадала на землю не то мряка, не то дощ.

В їдальні було гамірно. Туристи студіювали мапки та нарікали на погоду.

Вільного місця було мало. Олег зайняв для всіх малий столик біля вікна.

— Мусимо мати терпеливість. Ранній дощ, звичайно, скоро переходить. Навіть, якщо вийдемо коло полудня, то маємо все часу доволі, щоб бути на Шпицях і зійти на ніч до Заросляка. А на Говерлю можемо піти завтра.

Пішов замовити снідання, а коли вернувся назад, його лице виявляло злість і обурення.

— Подумайте собі, що за нахабство! — почав притишеним голосом. — Ця „ясновельможна” пані управителька звернула мені увагу, щоб говори-

ти тут по-польськи, бо тут польський дім, і вона по-„руськи” не розуміє.

— А ти що сказав на це?

— Я сказав їй дуже чемно. що хоч це польський дім, але на терені „малопольські”, де населення мало по-польськи розуміє, і шкода, що вона не старається розуміти його мови... Вона назвала мене „безчельним”, а я подякував за комплімент і пішов.

— Думаю, що ми повинні забратися звідси, якнайскоріше — сказала Маруся.

— Очевидно. Коби тільки дощ перестав.

Слуга приніс їм молоко, і вони через нього полагодили рахунок за нічліг.

— Каса наша сильно надщерблена, але на два нічліги в Заросляку та на залізничку до Ворохти ще якраз вистачить.

Пили гаряче молоко і щохвилини заглядали у вікно та шукали за синім клаптиком неба.

Біля них на лавці лежала польська газета, яку залишив там хтось. Маруся сягнула по неї рукою.

— Погляньмо, що в світі діється. Ми давно не мали газети в руках, ще в Косові.

Переглянула першу сторінку, де не знайшла нічого цікавого. На другій сторінці виднівся заголовок, видрукований грубими буквами: „Самогубство молодого українського спортсмена.”

— А це що таке? — промимрила і почала

читати. По хвилині відклала часопис, закрила лице руками і сказала:

— Не можу далі. Олегу, прочитай уголос.

Олег глянув на неї здивовано, взяв часопис, почав тихо читати, але також відклав і глянув на Оксану.

В Оксани забилося серце.

— Певно зловили Славка, — була перша її думка, хоч було виключене, щоб ця вістка могла вже бути видрукована в газеті. Вона сягнула нервовим рухом по газету, але Олег відсунув лагідно її руку.

— Пожди, я прочитаю вам, але підемо нагору, до кімнати.

Оксана ледве вийшла сходами вгору. Вона старалася панувати над собою з усіх сил.

Посідали на одне з долішніх ліжок, у кімнаті не було нікого.

— А ти, Оксанко, заспокійся. Відібрав собі життя один наш знайомий. — І почав півголосом читати: „Самогубство молодого українського спортсмена. Молодий студент політехніки, Іван Старчук, знаний не тільки в українських кругах, як першорядний спортсмен, що тішився великою симпатією своїх товаришів без різниці національності, наклав на себе руку в неділю, 26-го ц. м. у вечірніх годинах, у мешканні своїх батьків, у Коломиї, вул. Матейка ч. 7, коли був дома сам один. Пані Старчук, вернувшись додому після трьох днів пе-

ребування на селі, в знайомих, застала сина неживого, в його кімнаті, з простреленою головою повище очей. На столі залишив листа, в якому заявляє, що сходить добровільно зі світу і ніхто посторонній не має в цьому вини. Пані Старчук зізнала, що якраз перед тижнем вибрався був ровером на прогулянку в гірські околиці, як казав, на кілька днів, а сусіди побачили його перший раз у суботу ранком, з чого виходило б, що повернувся з прогулянки в п'ятницю ввечері або в суботу. Не завважили, щоб хто чужий входив або виходив з його мешкання. Загадкова смерть молодого, життєрадісного студента підказує думку, що він не зійшов зі світу добровільно, та що тут можна припускати терор збоку невідомих покищо осіб. Поліція зарядила слідство, яке буде держати в таємниці аж до цілковитого висвітлення справи”.

У кімнаті запанувала мовчанка. Сиділи, наче закам'янілі. Перша встала Оксана і без слова вийшла.

Роман зірвавсь і кинувся до дверей.

— Романе, — покликав Олег, — вернися. Лиши її саму!

Роман стояв серед кімнати з безпорадним виразом лица. Олег підійшов до нього, взяв під руку і запровадив назад у куток, на ліжко.

— Не бійся за неї — сказав лагідно. — В неї душа — мімоза, а дух — криця... Те, що тут почула тепер, трохи заломило її, але не зломило. Воно

мусіло скінчитись так, або ще гірше.

Маруся сиділа з широко відкритими очима, не розуміючи нічого. Вкінці промовила:

— Олегу, що це може бути?

— Так, що це може бути? — прилучився Роман. — І що спільного має з тим Оксана? Я все думав, що він не байдужий їй. Ще тоді, як застав їх на пошті в Косові. Але вона не признавалась у тому.

Олег наче збудився зі сну.

— Що? Не байдужий? Як ти це розумієш?

І він закрив лице руками та почав нервово сміятися. Коли відкрив лице, воно було мокре від сліз.

Підійшов до дверей, відкрив їх помалу, заглянув у коридор і знову закрив. А тоді підійшов до ліжка, кинувся на нього й лежав так хвилину, притуливши лице до постелі.

Роман і Маруся стояли, стримуючи віддих, та поглядали одне на одного.

Тоді Олег повернувся лицем до них і сказав утомленим голосом:

— Сідайте. Я мушу пояснити вам дещо. Але тільки під умовою, якщо схочете присягнути на все вам найдорожче, що захочете це для себе назавжди. Я відповідаю особисто за викриття наших таємниць.

Маруся оглянулася боязко і здригнулася. По-

тім підійшла до дверей, вийшла в коридор, глянула на сходи вниз і вернулась назад.

Посідали по обох боках ліжка, біля Олега. Він підвівся і сів також.

— Марусе, — почав шепотом — ти вже дещо знаєш, а ще більше догадуєшся, бо ти розумна дівчина і не дитина. Ти казала мені не раз, що хотіла б ділити зо мною не тільки любов і дружбу, але й усе інше. Ти не раз була незадоволена, що я маю таємниці перед тобою та що не довіряю тобі всього. Мені не легко це було, бо ти ж — моя Маруся, — сказав м'яким голосом. — Але інакше не можна було. Та я все таки довіряв тобі дещо, може, дрібниці тільки. Я тебе випробовував. Так, цілі два роки. І я переконався, що ти не зрадила нікому ні словечка з того, що я тобі говорив. Марусе, чи хотіла б ти від сьогодні ділити зо мною все? Мою працю, мою відповідальність, мої небезпеки? Я попереджую тебе: ти не кажи відразу — „так”, бо це не іграшка. Служба Батьківщині, в наших обставинах, це — дорога на Голготу. Не думай, що це тільки алегорія. Ти знаєш, скільки вже наших друзів покінчили на тій Голготі. Правда, бувають випадки, що деякі з наших товаришів кінчають, як скінчив... Юда. Ось хоч би й цей нещасний. І Олег вказав рукою на газету, що лежала на ліжку. — Але це дуже рідкі випадки.

Маруся наблизила своє лице до Олега.

— Так, я хочу цього... вже давно. Але... я ду-

мала, що ти не вважаєш мене гідною такої честі — належати до вас.

Її очі світилися, а в них жевріло полум'я її душі.

І тоді Олег звернувся до Романа:

— Ромку, ти і Маруся стали несвідомими свідками трагедії, що розігралась у час нашої мандрівки. Ось це один епілог цієї трагедії. — І Олег знову вказав на газету. — Дав би Бог, щоб їх не було більше... Я знаю, що ти пережив передостанньої ночі, над Шибеним. Бо ти глядів на Оксану тільки через окуляри закоханого по вуха юнака. Коли б ти поглянув на неї через мої окуляри, ти був би побачив іншу Оксану. Безстрашного воїна на стійці. Не знаю, наскільки втаємничила тебе Оксана в цю справу і не знаю, чи ти так само радо, як Маруся, хотів би вступити в наші ряди. Ти тримаєшся трохи здалека, але це тому, що постійно перебуваєш в іншому оточенні, у Відні. Але я знаю, що наша ідея тобі близька. Довге життя за кордоном — робить своє. Та ти там не будеш вічно жити. А покищо й там можеш бути активним і багато зробити. Та ти також не спішишся з рішенням. Тобі, може, воно важче прийде.

Тихо відчинилися двері, і до кімнати ввійшла Оксана. Була бліда, але спокійна. Лягла на сусіднє ліжко і дивилася мовчки на всіх трое, що, як видно було, перервали розмову з хвилиною її появи.

— Продовжуйте далі, — сказала після довгої загальної мовчанки.

— Ти була надворі? Як там з погодою? — спитав Олег.

— Прояснюється. За годинку зможемо покинути цей гостинний захист.

— Треба трохи зачекати, аж висохне трава. Вона й без дощу ховзька. А здається, іншої стежки немає. Хочеш іти на Шпиці, Оксано?

— Хочу вийти звідси. Ти говорив щось Марусі і Ромкові?

— Почав і не скінчив. Маруся вже... наша. Знаєш, Оксано?

— Так? — зраділа і сіла на ліжку. Ходи до мене, Марусе...

Взяла її в обійми й довго не хотіла пустити.

— Тепер ти вже моя правдива сестра.

— Так, — сказав Олег, — тепер ми всі так, як одна родина.

— Як так, то можеш їм сказати все, щоб не було між нами таємниць. Роман уже вчора при-сгнув мені, що ніколи нічого не зрадить.

— А ти, Марусе? — спитав Олег.

Маруся відірвалась від Оксани і підійшла до Олега.

— Присягаю. Богом і Україною. Ніколи нічого не зраджу.

Оксана вийшла безшелесно в коридор і зараз вернулась назад.

— Нема нікого, — сказала, сідаючи біля Марусі. — Як добре, що можна з вами всіма одверто говорити. Часом дуже важко носити все в собі і не звіритися перед найближчими. Знаєш, Олегу, в першій хвилині здавалось мені, що це я його вбила. Коли б не та випадкова наша зустріч...

— Був би тепер живий, десь у Варшаві. Зате пішов би в тюрму Славко й багато інших, — докінчив Олег. Може, й ми були б між ними. Якщо б могли існувати ще які сумніви відносно його зради, так смерть його виявила її цілковито. Знайшовся в становищі без виходу.

— А Славко дуже хотів, щоб наші підозріння виявилися помилкою. Він любив його.

— Так. Вони працювали разом уже кілька років. Мабуть, тепер не треба вам уже багато пояснювати — звернувся до Марусі і Романа. — Іван видав нашу справу поліції, зрадив Славка і мав намір утекти до Варшави, де мав кохану — польку. Випадкова його зустріч із нами коштувала йому життя, але врятувала життя багатьом іншим. Оксана, завдяки властивій їй інтуїції, відчула в його зацікавленні Славком фальшиву нотку і це збудило в неї підозріння, яке зросло ще більше, коли випадково стрінула його на пошті, як розмовляв телефоном з поліцією. Його реакція на несподівано вимовлене Оксаною прізвище Славка була того роду, що переконала Оксану в її підозрінні. Наші хлопці слідили його в Косові, а

потім у поворотній його дорозі до Коломиї. А там, на наказ зо Львова, зажадали від нього розрахунку. Кінець знаєте. Я ще раз повторюю: дав би Бог, щоб це був тільки такий кінець.

— Значить, і над вами завис тепер меч Дамокля, — сказав Роман.

— Над ким із нас не висить той меч Дамокля? Скажи сам, Романе. Мабуть, уже над колискою кожного з нас висить той меч. Та це не перешкоджає нам спокійно спати, вчитися, працювати, ходити по наших чудових горах, кохати... Правда, Оксано? Вояки звикають до гранат і шрапнелів, ми мусимо звикати до меча Дамокля.

— Олегу, від сьогодні можете вважати мене вашим, — сказав тихо Роман і звернувся до Оксани: — Я сказав тобі сьогодні вночі, що капітулюю перед твоїм духом. Ти, мабуть, зрозуміла це, як іронію, а я говорив поважно.

Оксана кинулась до нього радісно і стиснула його руку: — Ти — мій, Романе!

А Олег, забуваючи, що знаходиться в „польському домі”, вигукнув радісно: „Король помер — хай живе король!”

Зірвався з ліжка, обняв міцно Романа, підніс його, як дитину, і підкинув угору.

— Але ж силач з тебе, Олегу, — говорив зніжковіло Роман.

Запанував бадьорий настрій. Дівчата кинулись пакувати наплечники, Олег голився похапцем, а

Роман пішов поглядіти, як з погодою. Вернувся з веселою вісткою, що погода — перша кляса, і дальня порожня, всі вимарщували в гори.

— У нас сьогодні, не зважаючи на все, маленьке свято, — сказав Олег, коли вони виходили із захисту. — При найближчому джерелі мусимо запити радісну подію вступлення Марусі і Романа в наші ряди. Нарешті надмір Марусиної енергії буде раціонально використаний...

Була десята година ранку. Гори, скупані ранковим дощем, наче помолодшали. Старий Гомул обголив бороду, зачесав кострубате волосся та всміхався до дівчат. Старечі морщини, що поорали його обличчя вздовж і впоперек, наче вигладилися. Причепурились, наче збирався на весілля, ще раз потанцювати...

— Дивіться, який він гарний! — гукала Маруся. — Який чепурний і веселий наш Гомул! А вранці був бридкий, похмурий, заспаний.

Вона жмурила очі і казала: — Приплющіть одне око і дивіться на нього. Правда, людське обличчя? І наче всміхається.

— Так, гори мають своє обличчя. А воно змінється не тільки під впливом погоди, але й під впливом... нашого настрою.

Повітря знову було кришталево — чисте, а золоте сонце і лагідний вітрець сушили трави від решток дощу. На полонині знову брикало весело

стадо коней, а малий пастушок у подертій сорочині лежав горлиць і завзято вигравав на сопілці. Світ радувався й веселився. Веселилися з ним і люди.

З полонини увійшли в рідкий молодий лісок. Олег глибоко зідхнув. — Шовіністичне гніздо за нами. Заспіваймо, але щось відповідне.

— Ой, у лузі червона калина похилилася...
— почала Маруся.

Підхопили за нею й понісся горами дзвінкий спів молодечого завзяття.

— „А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей розвеселимо”.

І було їм добре разом, як ніколи досі. Були, як одна душа і одне тіло. Мали одну Ідею і одну Мету. Чули в собі Силу, яка зломить усі перешкоди. Єднала їх велика Любов до великої справи, а серця їх палали вірою в Перемогу. За ними стояла Правда і Справедливість.

Кінець.

Бофало, 1955-1956.

Друкарня Видавництва Миколи Денисюка

Printed by Mykola Denysiuk Printing Company
Chicago, Illinois — USA.

